

MINISTERSTWO SPRAWIEDLIWOŚCI
Departament Współpracy Międzynarodowej i Prawa Europejskiego

**REALIZACJA PRZEZ POLSKĘ POSTANOWIEN
MIĘDZYNARODOWEJ KONWENCJI
W SPRAWIE LIKWIDACJI
WSZELKICH FORM
DYSKRYMINACJI RASOWEJ**

XV i XVI sprawozdanie okresowe

Warszawa 2004

MINISTERSTWO SPRAWIEDLIWOŚCI
Departament Współpracy Międzynarodowej
i Prawa Europejskiego

Redaktor merytoryczny: Beata Faracik

Redaktor wydawniczy: Elżbieta Kaczorowska

© Copyright by Ministerstwo Sprawiedliwości 2004

Przedruk w całości lub części wymaga zgody Departamentu Współpracy Międzynarodowej i Prawa Europejskiego Ministerstwa Sprawiedliwości. Cytowanie dozwolone jest wyłącznie za podaniem źródła.

Wydawca:
Departament Współpracy Międzynarodowej i Prawa Europejskiego
Ministerstwo Sprawiedliwości
Al. Ujazdowskie 11
00-950 Warszawa
tel./fax 628 09 49

Skład, druk i oprawa:
Wydawnictwa Przemysłowe WEMA Sp. z o.o.
00-950 Warszawa, ul. Daniłowiczowska 18a
tel. 828 62 78, fax 828 57 79
e-mail: wema@wp-wema.pl

Spis treści

Wprowadzenie	5
1. XV I XVI sprawozdanie z realizacji przez Rzeczpospolitą Polską postanowień Międzynarodowej konwencji w sprawie likwidacji wszelkich form dyskryminacji rasowej za okres od sierpnia 1997 r. do grudnia 1999 r.	9
2. Przemówienie przewodniczącego Delegacji pana Sylwiusza Królaka, podsekretarza stanu w Ministerstwie Sprawiedliwości, wygłoszone 14 marca 2003 r.	51
3. Protokół skrócony 1572. posiedzenia	63
4. Protokół skrócony 1573. posiedzenia	81
5. Uwagi końcowe Komitetu do spraw Likwidacji Dyskryminacji Rasowej	100
6. Międzynarodowa konwencja w sprawie likwidacji wszelkich form dyskryminacji rasowej	105
7. Oświadczenie rządowe z dnia 25 marca 1999 r. w sprawie deklaracji o uznaniu kompetencji Komitetu do spraw Likwidacji Dyskryminacji Rasowej, utworzonego na podstawie Międzynarodowej konwencji w sprawie likwidacji wszelkich form dyskryminacji rasowej	125
8. Warunki dopuszczalności skargi indywidualnej do Komitetu do spraw Likwidacji Dyskryminacji Rasowej	127
9. Wzór skargi do Komitetu do spraw Likwidacji Dyskryminacji Rasowej	136

Beata Faracik

Wprowadzenie

Uchwalona 21 grudnia 1965 r. przez Zgromadzenie Ogólne ONZ *Międzynarodowa konwencja w sprawie likwidacji wszelkich form dyskryminacji rasowej* jest odpowiedzią społeczności międzynarodowej na zjawisko dyskryminacji rasowej, które po doświadczeniach II wojny światowej i Holocaustu stanowiło przedmiot szczególnej troski państw członkowskich Organizacji Narodów Zjednoczonych. Konwencja weszła w życie 4 stycznia 1969 r. i jest jednym z 7 uniwersalnych instrumentów stanowiących podstawę ochrony praw człowieka we współczesnym świecie.

Obecnie stroną konwencji jest 169 państw (stan na 2 lutego 2004 r.). Polska podpisała konwencję 7 marca 1966 r., a następnie ratyfikowała ją 5 grudnia 1968 r.

Komitet do spraw Likwidacji Dyskryminacji Rasowej

Konwencja, mocą swoich zapisów, ustanawia Komitet do spraw Likwidacji Dyskryminacji Rasowej. W jego skład wchodzi 18 niezależnych ekspertów, wybieranych na okres 4 lat w tajnym głosowaniu z listy osób zgłoszonych przez Państwa Strony konwencji. Członkami Komitetu mogą być wyłącznie obywatele państw, które są stronami konwencji. Z reguły w wyborach uwzględnia się zasadę reprezentacji różnych regionów geograficznych, form cywilizacji i systemów

prawnych. Członkami Komitetu powinny być osoby o wysokim poziomie moralnym i uznanej kompetencji w dziedzinie praw człowieka. Należy podkreślić w tym miejscu fakt, iż członkowie Komitetu pełnią swoją funkcję w imieniu własnym, a nie w imieniu państw, których są obywatelami.

Zadaniem Komitetu jest monitorowanie przestrzegania przez państwa postanowień konwencji. W tym celu wyposażono Komitet w mechanizmy kontrolne, umożliwiające:

- rozpatrywanie sprawozdań składanych przez państwa,
- rozpatrywanie skarg międzypaństwowych,
- rozpatrywanie skarg indywidualnych (*communications*), o ile państwa uznają kompetencje Komitetu w tym zakresie¹.

Komitet spotyka się w Genewie dwa razy w roku (w marcu i sierpniu) na trzytygodniowe sesje. Większość posiedzeń jest jawna i dostępna dla publiczności. Jedynie posiedzenia, na których rozpatrywane są skargi indywidualne, są zamknięte dla publiczności. Wydatki członków Komitetu związane z pełnioną przez nich funkcją są pokrywane przez Państwa Strony konwencji, zaplecze techniczne zaś zapewnia Komitetowi Biuro Wysokiego Komisarza do spraw Praw Człowieka.

Językami roboczymi Komitetu są język angielski, francuski, hiszpański i rosyjski. W czasie prac Komitetu zapewnione jest tłumaczenie symultaniczne na wyżej wymienione języki. Zarówno członkowie Komitetu, jak i przedstawiciele państwa, którzy uczestniczą w posiedzeniu, mogą przemawiać także w innym dowolnym języku, muszą jednak wówczas zapewnić we własnym zakresie przekład symultaniczny na jeden z języków roboczych Komitetu.

Komitet przedkłada roczne sprawozdanie ze swej działalności Zgromadzeniu Ogólnemu ONZ (art. 9). Sprawozdanie to zawiera uwagi końcowe, jakie Komitet sformułował odnośnie do poszczególnych Państw Stron w kontekście ich sprawozdań z realizacji konwencji, jak również opinie w następstwie rozpatrzenia skarg indywidualnych.

¹ Patrz rozdziały 8 i 9 niniejszej publikacji.

Sprawozdania

Jedyną powszechną metodą kontrolną jest wynikający z konwencji obowiązek składania najpierw tzw. sprawozdania wstępnego, a następnie sprawozdań okresowych, w których Państwo Strona przedstawia, w jaki sposób wykonuje swoje zobowiązania.

Państwa są zobowiązane do przedstawienia Sekretarzowi Generalnemu Organizacji Narodów Zjednoczonych pierwszego sprawozdania o środkach ustawodawczych, sądowych, administracyjnych i innych, zastosowanych w celu wprowadzenia w życie postanowień konwencji w ciągu jednego roku od dnia, w którym stała się ona obowiązująca dla danego państwa. Kolejne sprawozdania okresowe powinny być przygotowywane co dwa lata oraz w każdym wypadku, gdy Komitet tego zażąda.

W celu udzielenia pomocy Państwom Stronom, Komitet opracował tzw. ogólne wytyczne dotyczące przygotowywania sprawozdań, zawierające wskazówki odnośnie do ich formatu i treści.

Po złożeniu sprawozdania przez państwo Komitet wyznacza termin jego rozpatrzenia oraz wystosowuje zaproszenie do Państwa Strony do wysłania delegacji, która raport zaprezentuje i udzieli odpowiedzi na pytania członków Komitetu. Niekiedy termin ten może być na tyle odległy (np. dwa lata), że konieczne staje się przedłożenie jego aktualizacji. Często praktyką jest także przedstawienie aktualnych informacji o realizacji postanowień konwencji przez delegację państwową w trakcie posiedzenia poświęconego rozpatrywaniu sprawozdania, zarówno podczas przemówienia przewodniczącego delegacji, jak również w ramach odpowiedzi na poszczególne pytania członków Komitetu.

Po wstępnej prezentacji sprawozdania, uwzględniającej zwykle podstawowe aktualizujące je informacje, głos zabiera członek Komitetu wyznaczony do zajmowania się danym sprawozdaniem (tzw. sprawozdawca krajowy)², który prezentuje wstępne uwagi Komitetu i formułuje pytania.

² Jest to jeden z członków Komitetu, który odgrywa wiodącą rolę w rozpatrywaniu sprawozdania danego państwa. Do jego zadań należy nie tylko skrócona prezentacja poglądów i ocen Komitetu na podstawie sprawozdania i innych zgromadzonych informacji, ale także przygotowywanie listy zagadnień, które należy poruszyć w trakcie debaty oraz opracowanie projektu uwag końcowych.

Po nim głos zabierają poszczególni członkowie Komitetu. Choć posiedzenia, na których rozpatrywane są sprawozdania, są otwarte dla publiczności, prawo głosu mają jedynie członkowie Komitetu oraz członkowie delegacji rządowej. Inne uczestniczące w posiedzeniu osoby (np. przedstawiciele organizacji pozarządowych) mogą jednak starać się przekonać członków Komitetu do uwzględnienia w ich ocenie oraz przy formułowaniu pytań informacji dostarczonych im – zwykle z pewnym wyprzedzeniem – w postaci tzw. *shadow reports* (kontraportów).

Komitet na podstawie sprawozdania oraz uzyskanych od członków delegacji informacji uzupełniających i wyjaśniających dokonuje przeglądu postępowania państwa w zwalczaniu dyskryminacji rasowej oraz poddaje ocenie środki i stopień realizacji przez dane państwo zobowiązań wynikających z konwencji. Komitet może także uwzględnić informacje przygotowane przez sekretariat Komitetu, dostarczone przez różne agendy ONZ, jak również informacje uzyskane dzięki wspomnianym wyżej kontraportom.

Ocena realizacji oraz zalecenia dotyczące dalszych zmian są zamieszczane po rozpatrzeniu sprawozdania w *Uwagach końcowych* opracowywanych przez Komitet.

Należy w tym miejscu zauważyć, iż sprawozdania państw oraz uwagi końcowe Komitetu są udostępniane szerokiej publiczności za pośrednictwem strony internetowej Biura Wysokiego Komisarza do spraw Praw Człowieka (www.unhcr.ch) oraz przez Państwa Strony konwencji. Biuro Wysokiego Komisarza publikuje także, choć czasem z bardzo dużym opóźnieniem, skrócone protokoły posiedzeń, dzięki którym można zapoznać się z dokładnym przebiegiem dyskusji, jaka toczyła się pomiędzy członkami Komitetu a delegacją.

Podkreślić należy, iż aktualne sprawozdanie okresowe Polski, uwagi końcowe Komitetu oraz skrócone protokoły poszczególnych posiedzeń są zamieszczone na stronie internetowej Ministerstwa Sprawiedliwości (www.ms.gov.pl) w dziale *Współpraca w ramach systemu ONZ – Prawa Człowieka w systemie ONZ*. Dąży się także – w ramach dostępnych środków – do regularnych publikacji książkowych.

1. XV i XVI sprawozdanie z realizacji przez Rzeczpospolitą Polską postanowień Międzynarodowej konwencji w sprawie likwidacji wszelkich form dyskryminacji rasowej za okres od sierpnia 1997 r. do grudnia 1999 r.

1. Zgodnie z zaleceniami Komitetu do spraw Eliminacji Dyskryminacji Rasowej zawartymi w uwagach końcowych, które wystosował on po rozpatrzeniu poprzedniego sprawozdania, niniejsze sprawozdanie ma charakter uaktualniający i przedstawia stan prawny i praktykę w zakresie realizacji przez Polskę postanowień konwencji w okresie od sierpnia 1997 r. do grudnia 1999 r. z uwzględnieniem zmian, jakie zaszły w ustawodawstwie polskim w odniesieniu do poprzedniego raportu.

I. Część ogólna

A. Konstytucja

2. W dniu 2 kwietnia 1997 r. została uchwalona przez Zgromadzenie Narodowe *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej*. Następnie została ona zatwierdzona w referendum narodowym, które odbyło się 25 maja 1997 r. i podpisana przez Prezydenta. Nowa konstytucja weszła w życie 17 października 1997 r.

B. Postanowienia konwencji a zasady konstytucyjne

3. Istnieje pełna zgodność między postanowieniami konwencji a zasadami zawartymi w *Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej*. Konstytucja gwarantuje prawa, o których mówi konwencja.

4. W art. 5 konstytucja nakłada na państwo (władzę publiczną) obowiązek poszanowania wolności i praw człowieka i obywatela oraz bezpieczeństwa obywateli.

5. Normami współokreślającymi tę zasadę jest wiele innych postanowień konstytucji, w szczególności art. 2, który stanowi, że Rzeczpospolita Polska jest demokratycznym państwem prawa, urzeczywistniającym zasady sprawiedliwości społecznej. Z tego przepisu wynika m.in. nakaz konstytucyjnego normowania praw podstawowych, przyjęcie odpowiedniego zespołu ich gwarancji instytucjonalnych, respektowanie wewnętrznej moralności prawa, tj. jawności, niesprzeczności i zakazu retroakcji prawa. Inną zasadą odnoszącą się do wolności i praw człowieka i obywatela jest zasada społeczeństwa obywatelskiego (art. 11–12), którą rozumieć należy jako deklarację, czyli uznanie i zagwarantowanie przez państwo wolności oraz możliwości uczestnictwa obywatelskiego w kształtowaniu kierunków polityki państwa, twórczego i swobodnego wpływania na wszelkie przejawy życia społecznego w różnych formach, które przykładowo tylko wymienia Konstytucja: partie polityczne, związki zawodowe, fundacje i inne dobrowolne zrzeszenia obywateli. W sferze zasad ekonomicznych bardzo ważne postanowienia znajdują się w art. 20–24. Znoszą

one ograniczenia w dysponowaniu własnością, zrównują prawa sektora państwowego i prywatnego. Ugruntowane zostały w nich: reguła ochrony własności prywatnej, prawo dziedziczenia i swoboda działalności gospodarczej. Ograniczenia w tych dziedzinach mogą mieć charakter wyjątkowy – podyktowany dobrem i ważnym interesem społecznym – i muszą być wprowadzone wyłącznie w drodze ustawy. W art. 24 państwo przyjmuje na siebie obowiązek ochrony pracy i nadzoru nad warunkami jej wykonywania.

6. Zasada równouprawnienia kościołów i związków wyznaniowych, bezstronności władz państwowych w sprawach przekonań religijnych, światopoglądowych i filozoficznych, która jest jedną z fundamentalnych gwarancji i warunkiem wolności człowieka, została zawarta w art. 25. Natomiast wolność sumienia i religii zapewniona została w art. 53 konstytucji. Stanowi on m.in., że rodzice mają prawo do zapewnienia dzieciom wychowania i nauczania moralnego i religijnego zgodnie ze swoimi przekonaniem, że religia kościoła lub innego związku wyznaniowego o uregulowanej sytuacji prawnej może być przedmiotem nauczania w szkole, przy czym nie może być naruszona wolność sumienia i religii innych osób. Wolność uzewnętrzniania religii może być ograniczona jedynie w drodze ustawy i tylko wtedy, gdy jest to konieczne do ochrony bezpieczeństwa państwa, porządku publicznego, zdrowia, moralności lub wolności i praw innych osób. Nadto, zgodnie z art. 53 ust. 6 i 7, nikt nie może być zmuszany do uczestniczenia ani do nieuczestniczenia w praktykach religijnych, jak również nikt nie może być obowiązany przez organy władzy publicznej do ujawnienia swojego światopoglądu, przekonań religijnych lub wyznania.

7. Z punktu widzenia interesów mniejszości narodowych bardzo ważny przepis znalazł się w art. 35 konstytucji. Zapewnia on obywatelom polskim należącym do mniejszości narodowych i etnicznych wolność zachowania i rozwoju własnego języka, zachowania obyczajów i tradycji własnej kultury. Mają oni prawo do tworzenia własnych instytucji edukacyjnych, kulturalnych i instytucji służących ochronie tożsamości religijnej oraz do uczestnictwa w rozstrzyganiu spraw dotyczących ich tożsamości kulturowej.

8. W odniesieniu do konwencji jednym z najważniejszych postanowień konstytucyjnych jest art. 32, który stanowi, że wszyscy są wobec prawa równi, wszyscy mają prawo do jednakowego traktowania przez władze publiczne oraz, że nikt nie może być dyskryminowany w życiu politycznym, społecznym lub gospodarczym z jakiegokolwiek przyczyny.

9. Wszelkie naruszenia tych i innych praw człowieka stanowią naruszenia konstytucji oraz są traktowane jako przestępstwo. Ingerencja w sferę wolności czy to przez działalność władzy ustawodawczej, czy wykonawczej, może nastąpić tylko w wypadkach enumeratywnie wyliczonych przez konstytucję i tylko wtedy, gdy wymagają tego względy bezpieczeństwa lub porządku publicznego bądź ochrony środowiska, zdrowia i moralności albo wolności i praw innych osób (art. 31).

10. Nowa konstytucja zawiera również przepisy zapewniające ochronę praw i wolności.

11. Zgodnie z art. 79 ust. 1 konstytucji, każdy, czyje konstytucyjne wolności lub prawa zostały naruszone, ma prawo wnieść skargę do Trybunału Konstytucyjnego w sprawie zgodności z konstytucją ustawy lub innego aktu normatywnego, na którego podstawie sąd lub organ administracji publicznej orzekł ostatecznie o jego wolnościach lub prawach albo o jego obowiązkach określonych w konstytucji. Skarga przysługuje zatem po całkowitym wcześniejszym wyczerpaniu dostępnych środków ochrony prawnej, a konkretnie po wyczerpaniu procedury sądowej lub administracyjnej.

12. W art. 80 konstytucja stanowi, że każdemu przysługuje prawo wystąpienia do Rzecznika Praw Obywatelskich z wnioskiem o pomoc w ochronie swoich wolności lub praw naruszonych przez organy władzy publicznej. Rzecznik Praw Obywatelskich stoi bowiem na straży wolności i praw człowieka i obywatela określonych w konstytucji oraz w innych aktach normatywnych (art. 208). Więcej o RPO w uwagach do art. 2, pkt. G.

C. Status konwencji na gruncie prawa wewnętrznego

13. Nowa konstytucja w sposób kompleksowy reguluje zagadnienie źródeł prawa oraz w sposób wyraźny określa status prawa międzynarodowego – w tym konwencji – w systemie prawnym. Zgodnie z art. 87 ust.1 źródłem powszechnie obowiązującego prawa w Polsce są m.in. ratyfikowane umowy międzynarodowe. W myśl art. 91 ust. 1 ratyfikowana umowa międzynarodowa – a taką jest konwencja – po jej ogłoszeniu w Dzienniku Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej stanowi część krajowego porządku prawnego i jest bezpośrednio stosowana, chyba że jej stosowanie uzależnione jest od wydania ustawy. Konstytucja rozstrzyga również kwestię priorytetu aktów prawnych. W konstytucyjnym porządku prawnym umowy międzynarodowe usytuowane są poniżej konstytucji, z którą winny być zgodne. Skuteczność umów międzynarodowych względem pozostałych aktów uzależniona jest od trybu ratyfikacji. Umowy międzynarodowe, które są ratyfikowane przez Prezydenta za uprzednią zgodą parlamentu wyrażoną w ustawie, mają pierwszeństwo przed ustawą, jeżeli ustawy tej nie da się pogodzić z umową.

14. Zgodnie z art. 241 konstytucji umowy międzynarodowe, ratyfikowane przez Rzeczpospolitą Polską na podstawie obowiązujących w czasie ich ratyfikacji przepisów konstytucyjnych, i ogłoszone w Dzienniku Ustaw uznaje się za umowy ratyfikowane za uprzednią zgodą wyrażoną w ustawie i stosuje się do nich przepisy art. 91 konstytucji, jeżeli z treści umowy międzynarodowej wynika, że dotyczą one m.in. wolności, praw lub obowiązków obywatelskich. Taką właśnie umową międzynarodową jest konwencja w sprawie likwidacji wszelkich form dyskryminacji, co oznacza możliwość bezpośrednio jej stosowania oraz prymat konwencji nad ustawami.

D. Działania Rzeczypospolitej Polskiej na arenie międzynarodowej w zakresie praw człowieka w okresie objętym sprawozdaniem

- a. Uchwałą Rady Ministrów z 28 września 1998 r. Rząd Rzeczypospolitej Polskiej uznał kompetencje Komitetu do spraw Likwidacji

- Dyskryminacji Rasowej do przyjmowania skarg osób lub grup osób podlegających jurysdykcji Rzeczypospolitej Polskiej, stwierdzających, że są ofiarami naruszenia przez Polskę któregośkolwiek z praw wymienionych w konwencji (Dz.U. z 1999 r., Nr 61, poz. 660). Powyższa deklaracja obowiązuje od 2 grudnia 1998 r.
- b. Dnia 1 listopada 1998 r. wszedł w życie w stosunku do Polski *Protokół 11 do Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności*, dotyczący przekształcenia mechanizmu kontrolnego ustanowionego przez konwencję, sporządzony w Strasburgu 11 maja 1994 r. (Dz.U. z 1998 r., Nr 147, poz. 962).
 - c. Dnia 25 lipca 1997 r. weszła w życie w stosunku do Polski *Europejska Karta Społeczna*, sporządzona w Turynie 18 października 1961 r.
 - d. Aktem Prezydenta 30 kwietnia 1997 r. zostały wycofane przez Rzeczpospolitą Polską zastrzeżenia dotyczące wyłączenia obowiązkowej jurysdykcji Międzynarodowego Trybunału Sprawiedliwości oraz obowiązkowego arbitrażu, które Polska złożyła przy ratyfikacji lub przystąpieniu do niektórych umów międzynarodowych (Dz.U. Nr 32, poz. 177). Akt wycofania zastrzeżeń odnosi się m.in. do *Międzynarodowej konwencji w sprawie likwidacji wszelkich form dyskryminacji rasowej*.
 - e. Uchwałą Rady Ministrów z dnia 4 marca 1999 r. rząd wyraził zgodę na ratyfikację poprawki do artykułu 8 *Międzynarodowej konwencji w sprawie likwidacji wszelkich form dyskryminacji rasowej* (procedura ratyfikacyjna w toku).
 - f. Dobiegają końca prace nad ustawą powołującą Rzecznika Praw Dziecka, podjęte zgodnie z *Konwencją o Prawach Dziecka*, jak również z art. 72 ust. 4 konstytucji.

15. W ramach II rundy wizyt Europejskiej Komisji przeciwko Rasizmowi i Nietolerancji – ECRI (organu Rady Europy) w dniach 8–10 września 1999 r. odbyła się wizyta przedstawicieli ECRI w Polsce. Członkowie delegacji ECRI spotkali się z przedstawicielami polskich ministerstw i organizacji pozarządowych. Obecnie ECRI przygotowuje raport z tej wizyty.

E. Prawa człowieka

16. W Polsce wiedza na temat praw człowieka jest coraz bardziej rozpowszechniana i propagowana. W księgarniach i bibliotekach są dostępne liczne monografie na ten temat, orzeczenia Komisji i Trybunału Praw Człowieka w Strasburgu są publikowane w prasie codziennej („Rzeczpospolita”) oraz w czasopismach prawniczych („Państwo i Prawo”, „Palestra” czy „Prokuratura i Prawo”). Ponadto prawa człowieka stały się przedmiotem wykładów na uniwersytetach (Warszawa, Gdańsk, Lublin, Toruń, Poznań), w krakowskiej WSP oraz są one przedmiotem cyklu szkoleń organizowanych przez Ministerstwo Sprawiedliwości dla sędziów i prokuratorów. Intensywne szkolenia w tym zakresie prowadzi również środowisko adwokackie oraz Stowarzyszenie Sędziów Orzekających „Iustitia”.

17. W dziedzinie edukacji w zakresie praw i wolności człowieka ważne miejsce zajmuje Helsińska Fundacja Praw Człowieka. Prowadzi ona półroczną podyplomową Szkołę Praw Człowieka. Słuchaczami tej szkoły są m.in. prawnicy, policjanci, funkcjonariusze służby więziennej, wykładowcy uczelni, nauczyciele. Do chwili obecnej szkołę ukończyło 640 osób, z których zdecydowana większość działa na rzecz praw i wolności człowieka.

Ponadto od ponad trzech lat Helsińska Fundacja Praw Człowieka prowadzi także Szkołę Umiejętności Skutecznego Działania Publicznego, która oferuje wyspecjalizowane szkolenia m.in. na temat technik monitoringu praw człowieka.

18. Na rzecz rozpowszechniania wiedzy na temat praw człowieka działa również Rzecznik Praw Obywatelskich. Na początku 1998 r. zorganizował on w związku z dziesięcioletnim funkcjonowaniem urzędu konferencję naukową poświęconą m.in. wpływowi konstytucji na prawa i wolności człowieka i obywatela, z tej okazji wydano również zbiór opracowań naukowych pt. *Obywatel – jego wolności i prawa*.

Od lutego 1998 r. odbywają się comiesięczne „Spotkania u Rzecznika”, podczas których w formie dyskusji z referentami popularyzowane są prawa człowieka.

19. Ponadto w okresie sprawozdawczym (tj. od sierpnia 1997 r. do grudnia 1999 r.) wydawane były liczne prace mające na celu promocję praw człowieka i informację o instytucjach ich ochrony, w tym o pracy Rzecznika Praw Obywatelskich, ukazał się np. usystematyzowany zbiór przepisów konstytucji pt. *Konstytucyjne wolności i prawa człowieka i obywatela*, zaktualizowana została (w związku z wejściem w życie w listopadzie 1998 r. *Protokołu 11 do Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności*) broszura informacyjna dla obywateli, wyjaśniająca zasady i procedurę składania skarg do Trybunału Praw Człowieka w Strasburgu. Zapoczątkowała ona serię opracowań pod wspólnym tytułem *Zanim napiszesz skargę – przeczytaj*. Do tej pory ukazały się *Skarga do Komitetu Praw Człowieka w Genewie* oraz *Skarga konstytucyjna*.

20. W ramach rozpowszechniania wiedzy o prawach człowieka z okazji 50. rocznicy przyjęcia *Powszechnej Deklaracji Praw Człowieka* Rzecznik Praw Obywatelskich wydał broszurę z tekstem deklaracji udostępnianą interesantom przychodzącym do Biura RPO i innym osobom zainteresowanym oraz kalendarz ścienny z tekstem deklaracji, który został rozesłany m.in. do szkół, placówek służby zdrowia, zakładów karnych i jednostek wojskowych.

21. Nie tylko wiedza o prawach człowieka jest szeroko rozpowszechniana wśród społeczeństwa, dotyczy to również sprawozdań z realizacji konwencji międzynarodowych dotyczących praw człowieka. Każdy raport, a następnie zalecenia komitetów są rozsyłane do zainteresowanych daną tematyką resortów, do organizacji pozarządowych, a także są przedmiotem licznych informacji w mass mediach.

22. Dnia 10 grudnia 1999 r. w ramach obchodów Dnia Praw Człowieka zorganizowano wiele konferencji poświęconych np. realizacji przez rząd zaleceń Komitetu Praw Człowieka sformułowanych po rozpatrzeniu w lipcu 1999 r. *IV sprawozdania okresowego z realizacji przez Polskę Międzynarodowego Paktu Praw Obywatelskich i Politycznych*.

F. Mniejszości narodowe

23. Mniejszości narodowe stanowią niewielką część społeczeństwa polskiego – od ok. 2,2% do ok. 2,5% ludności (według danych MSWiA). Najliczniejsze są trzy mniejszości: niemiecka (300 000–350 000), białoruska (200 000–230 000) i ukraińska (200 000–220 000). Druga grupa to mniejszości: łemkowska (grupa, której część uważa się za należącą do narodu ukraińskiego, a część za tworzących odrębną od Ukraińców narodowość) (50 000–60 000), romska ok. 25 000, litewska i słowacka po ok. 20 000, żydowska ok. 15 000, rosyjska (10 000–13 000). Pozostałe mniejszości nie liczą nawet 10000 osób każda i są to: Ormianie (ok. 8000), Grecy i Macedończycy (ok. 5000), Czesi (ok. 2–3000), Tatarzy (ok. 2500), Karaimi (ok. 150–200 osób). Powyższe dane są danymi szacunkowymi. Zgodnie bowiem z ustawą o ochronie danych osobowych, jak również z konstytucją nie jest dopuszczalne prowadzenie rządowych rejestrów zawierających dane o pochodzeniu etnicznym osoby. Dane takie mogą być zbierane tylko na podstawie ustawy i dobrowolnych deklaracji osób poczuwających się do określonej mniejszości narodowej. Dane dotyczące liczby osób należących do mniejszości narodowych będą dokładniejsze po dokonaniu spisu powszechnego ludności w 2001 r. (jednym z pytań w kwestionariuszu osobowym będzie pytanie o narodowość).

24. Konstytucja zawiera dwa ważne przepisy z punktu widzenia ochrony tożsamości mniejszości narodowych. W art. 35 zapewnia ona obywatelom polskim należącym do mniejszości narodowych i etnicznych wolność zachowania i rozwoju własnego języka, zachowania obyczajów i tradycji własnej kultury. Mniejszości narodowe i etniczne mają nadto prawo do tworzenia własnych instytucji edukacyjnych i kulturalnych, a także służących ochronie tożsamości religijnej; mają prawo do uczestniczenia w rozstrzyganiu spraw dotyczących tożsamości kulturowej. Z kolei art. 27 stanowi, że w Rzeczypospolitej językiem urzędowym jest język polski, ale „przepis ten nie narusza praw mniejszości narodowych wynikających z ratyfikowanych umów międzynarodowych”.

25. Ponadto w Sejmie przygotowywany jest przez Komisję Mniejszości Narodowych i Etnicznych projekt ustawy o mniejszościach narodowych (odbyło się już I czytanie projektu tej ustawy, a obecnie toczą się dalsze prace w podkomisji złożonej z przedstawicieli następujących komisji sejmowych: Mniejszości Narodowych i Etnicznych, Administracji, Kultury i Edukacji). Jedną z najważniejszych kwestii, jaką porusza przygotowywana ustawa, są prawa językowe mniejszości narodowych, a w szczególności kwestia języków mniejszości jako języków pomocniczych w kontaktach z urzędami. Obecnie w Polsce językiem urzędowym jest wyłącznie język polski, inne języki zaś dopuszczone są tylko przez przepisy kodeksów postępowania administracyjnego, cywilnego i karnego.

26. Równolegle w Sejmie toczą się prace nad ratyfikacją *Konwencji ramowej Rady Europy o ochronie mniejszości narodowych*. Zgodnie z przewidywaniami jeszcze w drugim kwartale 2000 r. Sejm uchwali ustawę upoważniającą Prezydenta do ratyfikacji tej konwencji.

27. Politykę rządu związaną z problematyką mniejszości narodowych realizują – zgodnie z podziałem zadań wewnątrz rządu – ministrowie, których przedstawiciele wchodzi w skład Międzyresortowego Zespołu do spraw Mniejszości Narodowych, przy czym sprawy mniejszości narodowych, niezastrzeżone odrębnymi przepisami do kompetencji innych organów należą do Ministra spraw Wewnętrznych i Administracji i pozostają w zakresie działania Departamentu Obywatelstwa, Wydziału Mniejszości Narodowych. Do zakresu działania wydziału należy m.in. prowadzenie spraw mniejszości narodowych, a w szczególności:

- opracowywanie – w porozumieniu z przedstawicielami innych ministrów – propozycji do założeń polityki państwa wobec mniejszości narodowych;
- opracowywanie problemowych informacji dotyczących mniejszości narodowych dla Sejmu i Senatu Rzeczypospolitej Polskiej;
- obsługa Międzyresortowego Zespołu do spraw Mniejszości Narodowych powołanego przez Prezesa Rady Ministrów 20 czerwca 1997 r., w którego skład weszli przedstawiciele resortów: Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Administracji, Ministerstwa Kul-

tury i Sztuki, Ministerstwa Edukacji Narodowej, Ministerstwa Sprawiedliwości, Ministerstwa Spraw Zagranicznych, Rady Ochrony Pamięci Walki i Męczeństwa oraz Głównego Urzędu Statystycznego;

- współdziałanie z organami administracji samorządowej na rzecz uwzględniania lokalnych potrzeb mniejszości narodowych;
- utrzymywanie bieżących kontaktów z kierownictwami organizacji społecznych mniejszości narodowych oraz udzielanie – w miarę możliwości – pomocy tym organizacjom w realizacji ich celów statutowych;
- rozpatrywanie skarg na działalność organów państwowych w zakresie problematyki mniejszości narodowych i w zależności od ustaleń podejmowanie stosownych działań;
- przygotowywanie i opiniowanie projektów aktów prawnych dotyczących mniejszości narodowych.

Natomiast do zadań Międzyresortowego Zespołu do spraw Mniejszości Narodowych należy:

- opracowywanie projektów przygotowujących działania rządu zmierzające do tworzenia sprzyjających warunków dla mniejszości narodowych żyjących w Polsce;
- wypracowywanie rozwiązań dotyczących koordynacji działań organów administracji rządowej, realizujących zadania na rzecz mniejszości narodowych;
- dokonywanie ocen oraz formułowanie propozycji w zakresie zapewnienia realizacji praw i potrzeb mniejszości narodowych;
- formułowanie ocen i wniosków w zakresie skuteczności przeciwdziałania zjawiskom naruszającym prawa mniejszości narodowych oraz inicjowanie działań zmierzających do zwalczania tych zjawisk;
- inicjowanie działań na rzecz popularyzacji w społeczeństwie polskim tematyki dotyczącej mniejszości narodowych oraz ich kultury;
- inicjowanie badań nad sytuacją mniejszości narodowych;
- rozpatrywanie innych spraw zleconych przez Radę Ministrów i Prezesa Rady Ministrów oraz wniesionych przez ministrów w dziedzinie realizacji polityki wobec mniejszości narodowych.

28. Sprawami mniejszości narodowych zajmuje się także Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego – Departament Kultury Mniejszości Narodowych. Do zakresu jego działań należy m.in.:

- wspieranie realizacji imprez kulturalnych organizowanych przez związki i stowarzyszenia mniejszościowe;
- opiniowanie, opracowywanie i gromadzenie materiałów dotyczących standardów międzynarodowych w sferze ochrony dziedzictwa kulturalnego mniejszości narodowych;
- współdziałanie ze związkami i stowarzyszeniami mniejszości narodowych w sprawach edukacji kulturalnej dzieci i młodzieży;
- opracowywanie dla Ministerstwa Spraw Zagranicznych opinii projektów aktów prawnych, konwencji, traktatów międzynarodowych dotyczących problemów kultury mniejszości narodowych;
- współdziałanie z Komisją Mniejszości Narodowych i Etnicznych Sejmu w opracowywaniu i realizacji jej planów pracy, w sprawach mających istotne znaczenie dla utrzymania i rozwoju kultury mniejszości;
- wspieranie przedsięwzięć na rzecz tolerancji oraz działań popularyzujących w społeczeństwie polskim problematykę mniejszości narodowych i etnicznych.

29. Nad problemami mniejszości narodowych w zakresie edukacji czuwa Ministerstwo Edukacji Narodowej (szerzej na ten temat w uwagach do art. 7).

30. Ważnym organem w Polsce, który działa na rzecz pluralizmu, jest Krajowa Rada Radiofonii i Telewizji. Stoi ona na straży wolności słowa, prawa do informacji oraz interesu publicznego w radiofonii i telewizji. Jako organ ochrony prawa Krajowa Rada Radiofonii i Telewizji przede wszystkim kontroluje i ocenia programy emitowane przez nadawców z punktu widzenia podstawowych i społecznie akceptowanych wartości. Zgodnie z art. 18 *ustawy o radiofonii i telewizji* audycje nie mogą propagować działań sprzecznych z moralnością i dobrem społecznym, powinny one także szanować uczucia religijne odbiorców. Nadawca, który w ocenie Rady naruszył powyższy przepis, podlega karze pieniężnej na zasadach określonych w ustawie.

31. Programy publicznej radiofonii i telewizji powinny uwzględniać potrzeby mniejszości narodowych i grup etnicznych. Na podstawie art. 48 i 50 *ustawy o radiofonii i telewizji* Krajowa Rada Radiofonii i Telewizji przeznacza wpływy z opłat abonamentowych na działalność jednostek publicznej radiofonii i telewizji. Wpływy te przeznaczone są m.in. na tworzenie audycji skierowanych do mniejszości narodowych i grup etnicznych. Więcej na temat roli mediów w rozpowszechnianiu informacji mających na celu zwalczanie uprzedzeń rasowych prowadzących do dyskryminacji rasowej w uwagach do art. 7.

32. W kontekście omawiania zagadnień związanych z ochroną mniejszości narodowych w Polsce warto wspomnieć o *ustawie o ochronie danych osobowych* z 29 sierpnia 1997 r. Jej wynikiem było wycofanie z formularzy urzędowych rubryki „narodowość”, której występowanie w ocenie mniejszości narodowych mogło prowadzić do uprzedzeń rasowych prowadzących do dyskryminacji rasowej.

II. Część szczegółowa zawierająca informacje na temat realizacji postanowień art. 2–7 konwencji

Artykuł 2

33. Rzeczpospolita Polska, wypełniając zobowiązanie przyjęte z art. 2 konwencji, podniosła do rangi normy konstytucyjnej zakaz dyskryminacji rasowej (art. 32 konstytucji). Konstytucja jest „najwyższym prawem Rzeczypospolitej” (zgodnie z art. 8), stoi ona na czele całego systemu prawnego i wszystkie inne akty prawne, akty niższego rzędu muszą być z nią zgodne. Zatem jakiegokolwiek akty prawne wprowadzające zróżnicowanie obywateli pod względem rasowym, czy każdym innym, są niezgodne z konstytucją i mogą być zaskarżone do Trybunału Konstytucyjnego. Zgodnie bowiem z art. 188 do orzekania o zgodności aktów prawnych z ustawą zasadniczą, jaką jest konstytucja, upoważniony został Trybunał Konstytucyjny.

G. Rzecznik Praw Obywatelskich

34. Rzecznik Praw Obywatelskich jest organem, który chroni prawa i wolności obywatelskie naruszone w wyniku nieprawidłowych decyzji podjętych przez organy władzy publicznej. Zakres przedmiotowy i podmiotowy jego działalności określa art. 208 konstytucji. Zgodnie z tym artykułem Rzecznik stoi na straży wolności i praw człowieka i obywatela określonych w konstytucji (tzw. praw podstawowych zawartych w szczególności w rozdziale II, w tym równości wobec prawa i zakazu dyskryminacji z jakiegokolwiek powodu).

35. Ustawa zasadnicza stanowi, iż każdy ma prawo wystąpić do Rzecznika z wnioskiem o pomoc w ochronie swoich wolności lub praw naruszonych przez organy władzy publicznej (art. 80).

36. Zakres podmiotowy kompetencji Rzecznika obejmuje zarówno obywateli polskich, jak i cudzoziemców, w tym także bezpaństwowców, o ile ich prawa i wolności, gwarantowane przez polskie prawo zostały naruszone działaniem lub zaniechaniem ze strony organów władzy publicznej. Poza obszarem zainteresowań Rzecznika pozostają natomiast spory wynikające ze stosunków umownych między osobami fizycznymi, gdyż ich rozstrzygnięcie spoczywa wyłącznie w gestii sądownictwa. Rzecznik może w te sprawy ingerować tylko w jednym wypadku, gdy doszło do naruszenia procedur sądowych skutkującego ograniczeniem praw i wolności człowieka i obywatela.

37. W granicach określonych przez konstytucję i *ustawę o Rzeczniku Praw Obywatelskich z 1987 r.* Rzecznik Praw Obywatelskich (RPO) kontroluje działalność organów władzy publicznej, interweniując wówczas, gdy stwierdzi, iż nastąpiło naruszenie prawa, będące skutkiem działania lub „milczenia” organów i instytucji obowiązanych do przestrzegania i realizacji praw i wolności człowieka i obywatela. Podstawowym kryterium, którego przestrzega Rzecznik podejmując interwencje, jest legalność działań i rozstrzygnięć administracji w odniesieniu do praw i wolności jednostki.

38. Wszczęcie postępowania przez RPO następuje na wniosek – skargę złożoną przez obywatela, którego prawo zostało naruszone, lub przez organizację obywateli albo na wniosek organów samorządo-

wych. Rzecznik może też podjąć czynności w konkretnej sprawie z własnej inicjatywy.

39. W okresie sprawozdawczym do Rzecznika Praw Obywatelskich wpłynęła stosunkowo niewielka liczba skarg związana z dyskryminacją z powodu rasy, koloru skóry, urodzenia, pochodzenia narodowego lub etnicznego (kilkanaście w ciągu roku).

H. System kontroli orzeczeń i decyzji wydanych przez władzę państwową

40. Zgodnie z art. 176 konstytucji, w Polsce istnieje co najmniej dwuinstancyjne postępowanie sądowe. Oznacza to, że można odwołać się od każdej wydanej w pierwszej instancji decyzji, że każda decyzja może być poddana weryfikacji przez organ wyższego rzędu na skutek zaskarżenia. Jest to tzw. zwykły tryb odwoławczy. Poza tym istnieją nadzwyczajne środki odwoławcze, pozwalające na kontrolę prawomocnych orzeczeń kończących postępowanie sądowe (wznowienie postępowania, kasacja w postępowaniu karnym, w postępowaniu cywilnym kasacja jest zwykłym środkiem odwoławczym).

41. Istnieje możliwość odwołania się od decyzji administracyjnych, jak również zaskarżenia ich do Naczelnego Sądu Administracyjnego jako niezgodnych z prawem – jest to tzw. sądowa kontrola legalności decyzji administracyjnych. Istota sądowej kontroli legalności decyzji administracyjnych polega na tym, że sprawy sporne między obywatelem a organem administracji, który podjął decyzję odmawiającą obywatelowi pewnego uprawnienia lub nakładającą nań określony obowiązek prawny, rozstrzyga organ usytuowany organizacyjnie poza aparatem administracji, wyposażony w niezawisłość orzekania i niezbędną fachowość, zdolny do obiektywnego rozpoznawania sprawy i podjęcia orzeczenia zgodnego z nakazem praworządności.

42. W ramach reformy samorządu terytorialnego poddano kontroli NSA także sprawy z zakresu nadzoru organów państwowych nad działalnością komunalną, wprowadzono instytucję skargi na uchwały organów gminy stanowiących przepisy gminne, przewi-

dziano skargę w sprawach komunalizacji mienia państwowego oraz powierzono NSA rozpatrywanie sporów kompetencyjnych między organami administracji samorządowej i administracji rządowej. Zatem obecnie każda decyzja administracyjna, której nie wyłącza *expressis verbis* ustawa, może być zaskarżona do sądu administracyjnego z powodu jej niezgodności z prawem. Skarga na decyzję organu administracji państwowej przysługuje każdemu, kto ma w tym interes prawny po wyczerpaniu toku instancji w postępowaniu administracyjnym. NSA, rozpoznając skargę, nie jest związany jej granicami i w razie jej uwzględnienia uchyla zaskarżoną decyzję w całości lub w części, albo stwierdza nieważność bądź niezgodność decyzji z prawem. Postępowanie przed Naczelnym Sądem Administracyjnym ma charakter kasacyjny, NSA nie może swym orzeczeniem zmienić zaskarżonej decyzji. Ocena prawna wyrażona w orzeczeniu wiąże jednak w dalszym postępowaniu organy administracyjne, co przesądza o gwarancyjnej roli sądowej kontroli legalności decyzji administracyjnych.

I. Zakaz istnienia organizacji, partii politycznych odwołujących się w swych programach do nienawiści rasowej i narodowościowej

43. Konstytucja w art. 13 wprowadza zakaz istnienia partii politycznych i innych organizacji odwołujących się w swoich programach do totalitarnych metod i praktyk działania nazizmu, faszystów i komunizmu, a także tych, których program lub działalność zakłada lub dopuszcza nienawiść rasową i narodowościową. Nad zgodnością z konstytucją celów lub działalności partii politycznych czuwa Sąd Okręgowy w Warszawie, który dokonuje wpisów do ewidencji partii politycznych. W razie powstania wątpliwości co do zgodności z konstytucją celów lub zasad działania partii politycznej określonych w statucie lub w programie partii, sąd może wystąpić z wnioskiem do Trybunału Konstytucyjnego o zbadanie zgodności celów partii politycznej z konstytucją. W razie stwierdzenia przez Trybunał Konstytucyjny takiej niezgodności sąd odmawia wpisu partii do ewidencji.

44. Odnośnie do uznania za nielegalne i zabronione innych organizacji mających na celu dyskryminację rasową ma zastosowanie art. 258 *kodeksu karnego*:

§ 1. „Kto bierze udział w zorganizowanej grupie albo związku mającym na celu popełnianie przestępstw, podlega karze pozbawienia wolności do lat 3” (odpowiednio kara jest surowsza, jeżeli grupa lub związek ma charakter zbrojny – § 2 „sprawca podlega karze pozbawienia wolności od 3 miesięcy do lat 5”);

§ 3. „Kto grupę lub związek określony w § 1 lub § 2 zakłada lub taką grupą albo takim związkiem kieruje, podlega karze pozbawienia wolności od 6 miesięcy do lat 8”.

J. Zakaz dyskryminacji rasowej w świetle przepisów w *kodeksie karnym*

45. Zakaz dyskryminacji rasowej w jakiegokolwiek formie znajduje się w konstytucji, a także w *kodeksie karnym*. *Kodeks karny* z 1997 r. w części „Przestępstwa przeciwko pokojowi, ludzkości oraz przestępstwa wojenne” wprowadził dwa artykuły, których nie było w poprzednim *kodeksie karnym* z 1969 r., a które dotyczą dyskryminacji rasowej. Są to art. 118 i 119 kk.

a. art. 118 „§ 1. Kto, w celu wyniszczenia w całości albo w części grupy narodowej, etnicznej, rasowej, politycznej, wyznaniowej lub grupy o określonym światopoglądzie, dopuszcza się zabójstwa albo powoduje ciężki uszczerbek na zdrowiu osoby należącej do takiej grupy, podlega karze pozbawienia wolności na czas nie krótszy od lat 12, karze 25 lat pozbawienia wolności albo karze dożywotniego pozbawienia wolności”.

„§ 2. Kto, w celu określonym w § 1 stwarza dla osób należących do takiej grupy warunki życia grożące jej biologicznym wyniszczeniem, stosuje środki mające służyć do wstrzymania urodzeń w obrębie grupy lub przymusowo odbiera dzieci osobom do niej należącym, podlega karze pozbawienia wolności na czas nie krótszy od lat 5 albo karze 25 lat pozbawienia wolności”.

b. art. 119 „§ 1. Kto stosuje przemoc lub groźbę bezprawną wobec grupy osób lub poszczególnej osoby z powodu jej przynależności narodowej, etnicznej, politycznej, wyznaniowej lub z powodu jej bezwyznaniowości, podlega karze pozbawienia wolności od 3 miesięcy do lat 5”.

„§ 2. Tej samej karze podlega, kto publicznie nawołuje do popełnienia przestępstwa określonego w § 1”.

W przypadku ludobójstwa, czyli art. 118, karalne jest także przygotowanie do tego przestępstwa.

46. Ponadto w *kodeksie karnym* znajdują się jeszcze inne przepisy, które mają na celu zwalczanie dyskryminacji rasowej. Są to art. 256 i 257.

a. art. 256 „Kto publicznie propaguje faszystowski lub inny totalitarny ustrój państwa lub nawołuje do nienawiści na tle różnic narodowościowych, etnicznych, rasowych, wyznaniowych albo ze względu na bezwyznaniowość, podlega grzywnie, karze ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do lat 2”.

b. art. 257 „Kto publicznie znieważa grupę ludności albo poszczególłą osobę z powodu jej przynależności narodowej, etnicznej, rasowej, wyznaniowej albo z powodu jej bezwyznaniowości lub z takich powodów narusza nietykalność cielesną innej osoby, podlega karze pozbawienia wolności do lat 3”.

K. Ruchy i organizacje integracyjne wśród mniejszości narodowych

47. Zgodnie z ustawą z 7 kwietnia 1989 r. *prawo o stowarzyszeniach*, od 1989 r. mniejszości narodowe w Polsce mogą się swobodnie zrzeszać. Od momentu wejścia w życie tej ustawy zarejestrowało się około 120 stowarzyszeń mniejszości narodowych. Stowarzyszenia takie utworzyli m.in. Białorusini, Romowie, Francuzi, Litwini, Łemkowie, Niemcy, Ukraińcy i Żydzi (lista stowarzyszeń w załączniku I).

48. Działalność kulturalna stowarzyszeń mniejszości narodowych jest wspierana przez Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego – Departament Kultury Mniejszości Narodowych. Głównym ce-

lem wspierania działalności kulturalnej mniejszości jest podtrzymanie ich tożsamości narodowej. Dzięki dotacjom ministerstwa każda mniejszość narodowa dysponuje co najmniej jednym czasopismem wydawanym w jej języku ojczystym. W 1998 r. liczba dotowanych tytułów wynosiła 33, w 1999 r. zaś 34 tytuły. Do najważniejszych czasopism można zaliczyć białoruską „Niwę”, ukraińskie „Nasze Słowo”, niemiecki „Schlesisches Wochenblatt”, słowacki „Život”, litewską „Aušrė”, romski „Rrom p.-o Drom”, żydowskie „Dos Jidisze Wort – Słowo Żydowskie”, a także „Czasopis” – wydawane w języku polskim przez mniejszość białoruską i „Nad Buhom i Narwoju” – wydawane przez Ukraińców z Podlasia (lista czasopism wydawanych przez Stowarzyszenia Narodowościowe i Etniczne w załączniku II).

49. Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego wspomaga również działania podejmowane na rzecz kultywowania tradycji i kultury mniejszości narodowych. Organizowane są liczne festiwale, konkursy, spotkania literackie, przeglądy zespołów artystycznych i przeglądy dorobku artystycznego mniejszości narodowych. Należy tu wspomnieć m.in. o: festiwalach organizowanych przez mniejszość białoruską „Piosenka Białoruska” i „Białystok–Grodno”, przeglądzie zespołów folklorystycznych mniejszości słowackiej na Spiszu i Orawie, Festiwalu Kultury Ukraińskiej odbywającym się co dwa lata, festiwalu litewskim „Sąskrydis”, Festiwalu Kultury Żydowskiej w Krakowie, Międzynarodowych Spotkaniach Zespołów Cygańskich „Romane Dywesa” w Gorzowie Wielkopolskim, Festiwalu Mniejszości Narodowych w Gdańsku organizowanym wspólnie przez kilka stowarzyszeń mniejszościowych, Łemkowskiej Watrze w Zdyni, niemieckich przeglądach chórów i orkiestr oraz o corocznych dożynkach na Górze św. Anny. Imprezy te są ważne z uwagi na umacnianie tożsamości mniejszości narodowych, jak również ze względu na szerokie zainteresowanie nimi wśród publiczności polskiej.

50. Ponadto w wielu województwach organizowane są różnego rodzaju imprezy, które mają na celu popularyzację kultur i tradycji mniejszości w społeczeństwie polskim, np. w Teatrze Żydowskim w Warszawie wystawiane są sztuki zarówno w języku polskim, jak i jidysz, Ośrodek Kultury „Arsus” w Warszawie organizuje Przegląd

Dorobku Artystycznego Mniejszości Narodowych „Wspólnota w Kulturze”, Muzeum Okręgowe w Tarnowie jest autorem cyklicznych spotkań poświęconych kulturze romskiej, nadto gromadzi ono jedyną na świecie stałą ekspozycję kultury i historii Romów, a także podejmuje liczne działania związane z kulturą Żydów.

Uwagi zawarte w poprzednim sprawozdaniu dotyczące artykułu 2 i artykułu 3 konwencji pozostają aktualne.

Artykuł 4

(patrz uwagi do artykułu 2 pkt I zakaz istnienia organizacji, partii politycznych odwołujących się w swych programach do nienawiści rasowej i narodowościowej oraz pkt J zakaz dyskryminacji w *kodeksie karnym*).

L. Dane statystyczne dotyczące naruszeń zakazu dyskryminacji

51. Co roku, jak wynika z danych statystycznych, wszczynane są postępowania karne w związku z naruszeniem przepisów o zakazie dyskryminacji (art. 256, 257). Większość z nich kończy się umorzeniem postępowania, najczęściej wobec niewykrycia sprawców przestępstw. Niemniej część spraw kończy się aktem oskarżenia. W roku 1997 do sądu skierowano 13 aktów oskarżenia w związku z naruszeniem przepisów art. 272, 273, 274 kk z 1969 r. (są to przepisy dotyczące zakazu dyskryminacji) i skazano 4 osoby, a wymiar wymierzonych kar wahał się od 6 miesięcy do ponad roku pozbawienia wolności. Z kolei w 1998 r. do sądu skierowano 25 aktów oskarżenia, w tym za przestępstwa z art. 118, 119, 256 i 257 kk – 10, a za przestępstwa z art. 272, 273, 274 kk z 1969 r. – 15 (do 1 września 1998 r. obowiązywał stary *kodeks karny*). Brak jest jeszcze danych za rok 1999. W skali przestępczości całego kraju sprawy dotyczące dyskryminacji rasowej stanowią znikomą liczbę.

52. Przykłady obecnie prowadzonych spraw karnych związanych z naruszeniem przepisów o niedyskryminacji:

- w Olsztynie skierowano akt oskarżenia przeciwko dwóm osobom, o to, że w okresie od kwietnia 1992 r. do 1995 r. w Olsztynie i innych miejscowościach, działając wspólnie i w porozumieniu z innymi osobami, w redagowanym, wydawanym i kolportowanym piśmie „Warmiak” publicznie znieważały grupy ludności z powodu przynależności narodowej, etnicznej i rasowej oraz propagowały faszystowski i inne totalitarne ustroje państwowe, a nadto nawoływały do nienawiści na tle różnic narodowościowych, etnicznych i rasowych. Oskarżeni od początku lat 90. należeli do grupy tzw. skinheadów, gloryfikujących białą rasę i wrogo usposobionych do innych nacji.
- W Oświęcimiu natomiast skierowano akt oskarżenia przeciwko K.Ś. protestującemu w obronie krzyży na zwirowisku m.in. o to, że w okresie od kwietnia do sierpnia 1998 r. w Oświęcimiu, działając wspólnie i w porozumieniu z innymi osobami w wykonaniu z góry powziętego zamiaru, publicznie, poprzez opracowanie i rozpowszechnianie druków pt. *Oświadczenie* i *Apel* oraz *Apel do Polek i Polaków* i *Polki i Polacy*, znieważając z powodu przynależności narodowej Żydów i Niemców nawoływał do nienawiści na tle różnic narodowościowych i wyznaniowych pomiędzy Polakami i Żydami. 12 stycznia 2000 r. zapadł wyrok w tej sprawie. Oskarżony K.Ś. został uznany za winnego nawoływania do waśni narodowościowych i skazany na karę 6 miesięcy pozbawienia wolności w zawieszeniu na 2 lata.
- 20 kwietnia 1999 r. skierowano akt oskarżenia przeciwko M.D. oskarżonemu z art. 257 kk o to, że w lutym 1999 r. na terenie holu kasowego dworca PKP w Bydgoszczy publicznie znieważył obywatela Nigerii w ten sposób, że wykrzykiwał pod jego adresem słowa: „czarny wynoś się z Polski, Murzyni do Afryki, Bambus...” itp. oraz domagał się od wymienionego wypełniania nazistowskiego pozdrowienia, a nadto wymachując nożem i grożąc zabójstwem oraz użyciem siły fizycznej zmusił pokrzywdzonego do opuszczenia pomieszczeń dworca PKP.
- W Koszalinie toczy się obecnie postępowanie przygotowawcze przeciwko dwóm osobom, którym postawiono zarzut popełnienia

czynu z art. 256 kk, polegającego na tym, że działając wspólnie nawoływały do nienawiści na tle różnic narodowościowych, rasowych i wyznaniowych w ten sposób, że w miejscu publicznym naklejały ulotki o treści nacjonalistycznej i rasistowskiej, znieważającej grupy ludności z uwagi na ich przynależność narodową i rasową. W toku tego postępowania ustalono, że podejrzani, wspólnie z innymi osobami współtworzyli organizację „Związek Rodzimej Wiary”. Posiadał on strukturę i władze, a propagował treści nacjonalistyczne i rasistowskie.

- W Grudziądzu skierowano akt oskarżenia o czyn z art. 257 kk przeciwko dwóm kobietom zarzucając im, że słowami powszechnie uznanymi za obelżywe znieważały z powodu przynależności rasowej małoletnie dzieci pochodzenia algierskiego.
- W Białymstoku przedstawiono trzem osobom zarzut, że brały czynny udział w zbiegowisku wiedząc, że jego uczestnicy dopuszczają się gwałtownego zamachu na osoby i ich mienie, znieważając przy tym grupę ludności cygańskiej z powodu jej przynależności narodowościowej w ten sposób, że używały obraźliwych sformułowań związanych z ich przynależnością. Sąd Rejonowy w Białymstoku zastosował wobec podejrzanych tymczasowe aresztowanie.
- W Opolu w 1999 r. toczyła się sprawa doktora historii Uniwersytetu Opolskiego, oskarżonego o tzw. kłamstwo oświęcimskie. Kłamstwo oświęcimskie jest to nazwa umowna przestępstwa polegającego na zaprzeczeniu zbrodniom nazistowskim. Zaprzeczenie takie podlega ściganiu przez wymiar sprawiedliwości – uprawnia do tego *ustawa o Instytucie Pamięci Narodowej*, art. 55. W wydanej przez oskarżonego książce pt. *Niebezpieczne tematy* znalazły się poglądy rewizjonistów Holocaustu, którzy zaprzeczają używaniu cyklonu B do uśmiercania Żydów w hitlerowskich obozach koncentracyjnych. Fragmenty tej książki wywołały protest dyrekcji Muzeum Państwowego w Oświęcimiu, co w konsekwencji doprowadziło do postawienia autorowi książki zarzutu rozpowszechniania poglądów, w których publicznie i wbrew faktom zaprzeczał zbrodniom nazistowskim na ludności żydowskiej, czyli naruszenia art. 55 *ustawy o Instytucie*

Pamięci Narodowej. Wobec oskarżonego został wydany wyrok umarzający ze względu na niską szkodliwość czynu. W uzasadnieniu wyroku sąd podkreślił, że na podjęcie takiej decyzji w dużym stopniu wpłynęła postawa oskarżonego już po opublikowaniu książki, jak również znikoma liczba egzemplarzy, która dotarła na półki księgarskie (pięć).

- W latach 1998–1999 w Oświęcimiu toczyła się sprawa związana ze stawianiem krzyży na „żwirowisku oświęcimskim”. Spór wokół żwirowiska rozpoczął się od ujawnienia planów przeniesienia krzyża papieskiego, który tam stał od 1988 r. i postawienia w tym miejscu pomnika z krzyżem. Usunięcia krzyża domagały się niektóre międzynarodowe organizacje żydowskie, dla których widok krzyża, jako znaku chrześcijańskiej Europy, w miejscu gdzie dokonał się Holocaust, jest obrażą pamięci prawie miliona zamordowanych Żydów. W kwietniu 1998 r. powołany został Społeczny Komitet Obrony Krzyża, który protestując przeciwko przeniesieniu krzyża papieskiego, zainicjował akcję stawiania kolejnych krzyży na żwirowisku. Na czele protestujących stanął K.Ś., który rozpoczął okupację żwirowiska. Konfliktem związanym z akcją stawiania krzyży na żwirowisku zajęła się Rada Stała Episkopatu, która zaproponowała pozostawienie krzyża papieskiego na żwirowisku i przeniesienie w inne miejsce pozostałych krzyży. Stanowisko Rady było zgodne z rządową propozycją rozwiązania konfliktu. Rząd rozpoczął również przygotowania ustawy, której zadaniem miała być ochrona wszystkich miejsc i pomników pamięci w Polsce. Od 25 maja 1999 r. obowiązuje *ustawa o ochronie byłych hitlerowskich obozów zagłady*, dzięki czemu stworzona została możliwość rozwiązania problemu krzyży na żwirowisku. Na obszarze byłych obozów zagłady ustawa wprowadza szczególne zasady odbywania zgromadzeń, prowadzenia działalności gospodarczej i budowlanej oraz wywłaszczania nieruchomości. Natomiast wobec K.Ś. wszczęto postępowanie karne o nawoływanie do waśni na tle rasowym, o czym mowa w pkt. 2, oraz postępowanie karne w związku posiadaniem przez niego mate-

riałów wybuchowych, których wysadzeniem groził podczas jednej ze swoich akcji protestacyjnych na żywirowisku.

- We Wrocławiu na dworcu pobity został z powodów rasistowskich student z Senegalu, początkowo policja odmówiła przyjęcia jego skargi, jednakże po interwencji Fundacji Helsińskiej skargę przyjęła przepraszając poszkodowanego. Sprawca pobicia został skazany z art. 257 kk na rok pozbawienia wolności.
- Obecnie w Warszawie toczy się sprawa z powództwa wspomnianego wyżej studenta z Senegalu o ochronę dóbr osobistych przeciwko wydawnictwu pisma „Dobry Humor”. Jeden z numerów pisma zawierał bowiem dowcip o Murzynach.

53. Ponadto Helsińska Fundacja Praw Człowieka odnotowała wypadki dyskryminowania lekarzy niebędących obywatelami polskimi, którzy ukończyli studia medyczne w Polsce. *Ustawa o zawodzie lekarza* z 5 grudnia 1996 r. wymaga od takich lekarzy, którzy uzyskali prawo stałego pobytu w Polsce (np. przez małżeństwo z Polakiem/Polką) zgody Okręgowej Izby Lekarskiej na wykonywanie zawodu – tak jak w wypadku obywatela polskiego (art. 5 i art. 7 ustawy). Okręgowym Izbom Lekarskim pozostawiono jednak dowolność w udzielaniu zgody na wykonywanie zawodu lekarzom niemającym polskiego obywatelstwa. Ta dowolność może stwarzać możliwości dyskryminacyjnego postępowania Okręgowych Izb Lekarskich.

Artykuł 5

54. Ze względu na to, że w *Uwagach końcowych* Komitetu do spraw Eliminacji Dyskryminacji Rasowej zasugerowano, by następny raport zawierał bardziej obszerne informacje na temat realizacji przez Polskę postanowień art. 5e, komentarz do art. 5 zostanie ograniczony do przedstawienia problemu praw społecznych, gospodarczych i kulturalnych. Co do innych postanowień art. 5 uwagi zawarte w poprzednim sprawozdaniu są wciąż aktualne.

55. Na wstępie należy zaznaczyć, że w Polsce korzystanie z praw wymienionych w art. 5e konwencji w żadnym wypadku nie jest różni-

cowane ze względu na rasę, narodowość czy wyznanie. Wolności i prawa ekonomiczne, socjalne i kulturalne wymienione w art. 5e zostały zagwarantowane w nowej konstytucji w art. 64–76.

M. Prawo do pracy, do swobodnego wyboru zatrudnienia

56. W art. 65 konstytucja zapewnia każdemu wolność wyboru i wykonywania zawodu oraz wyboru miejsca pracy, a wyjątki w tym zakresie określać może tylko ustawa. W art. 66 natomiast konstytucja zapewnia wszystkim prawo do bezpiecznych i higienicznych warunków pracy. Przepisy te uściśla *kodeks pracy*, który stanowi m.in., że każdy ma prawo do swobodnie wybranej pracy (art. 10), że pracownicy mają równe prawa z tytułu jednakowego wypełniania takich samych obowiązków, dotyczy to w szczególności równego traktowania mężczyzn i kobiet w dziedzinie pracy (art. 11²) oraz że jakakolwiek dyskryminacja w stosunkach pracy, w szczególności ze względu na płeć, wiek, niepełnosprawność, rasę, narodowość, przekonania, zwłaszcza polityczne lub religijne, oraz przynależność związkową – jest niedopuszczalna (art. 11²). Ponadto zgodnie z art. 15 *kodeksu pracy* pracodawca jest obowiązany zapewnić pracownikom bezpieczne i higieniczne warunki pracy, nad czym nadzór i kontrolę sprawuje Państwowa Inspekcja Pracy.

57. Wymienione wyżej przepisy są wyrazem realizacji przewidzianego w art. 5 konwencji prawa do pracy, do swobodnego wyboru zatrudnienia. Dla ugruntowania opisanych tu praw jednostki Polska ratyfikowała wiele konwencji Międzynarodowej Organizacji Pracy, w szczególności *konwencję nr 122* dotyczącą polityki zatrudnienia z 1964 r., *konwencję nr 29* dotyczącą pracy przymusowej lub obowiązkowej z 1930 r., *konwencję nr 105* dotyczącą zniesienia pracy przymusowej z 1957 r.

58. W zakresie dostępu do niektórych rodzajów zatrudnienia występuje pewne zróżnicowanie ze względu na obywatelstwo. *Ustawa o cudzoziemcach* z 25 czerwca 1997 r. stanowi, że „cudzoziemiec podczas pobytu na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej ma takie same prawa i obowiązki jak obywatel polski, o ile przepisy niniejszej

ustawy lub innych ustaw nie stanowią inaczej”. Ograniczenie dostępu cudzoziemców do zatrudnienia dotyczy m.in. urzędników państwowych, pracowników Poczty Polskiej oraz mianowanych nauczycieli, z tym że zgodnie z art. 10 ust. 5 ustawy *Karta Nauczyciela* (w brzmieniu nadanym nowelizacją z 18 lutego 2000 r.) stosunek pracy na podstawie mianowania może być obecnie nawiązany z obywatelem państw Unii Europejskiej nieposiadającym obywatelstwa polskiego. Cudzoziemiec nieposiadający statusu uchodźcy lub karty stałego pobytu może podjąć zatrudnienie, gdy pracodawca uzyska zezwolenie starosty powiatu, na którego terenie znajduje się siedziba pracodawcy, a cudzoziemiec uzyskał prawo pobytu na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej oraz zgodę na zatrudnienie lub wykonywanie innej pracy zarobkowej u tego pracodawcy (zgodę taką wydaje starosta powiatu).

59. W 1998 r. wydano cudzoziemcom w Polsce ogółem 16 928 zezwoleń na zatrudnienie u polskich pracodawców oraz 3831 zezwoleń w ramach usług świadczonych przez firmy zagraniczne na rzecz polskich podmiotów gospodarczych. Cudzoziemcy zatrudnieni w 1998 r. pochodzili ze 124 państw, najliczniej reprezentowani są Europejczycy, którzy otrzymali około 60% zezwoleń, a następnie Azjaci – ponad 32%. Proporcje te od kilku lat nie ulegają istotnym zmianom.

N. Prawo do ochrony przed bezrobociem

60. Zgodnie z art. 65 konstytucji „władze publiczne prowadzą politykę zmierzającą do pełnego, produktywnego zatrudnienia poprzez realizowanie programów zwalczania bezrobocia, w tym organizowanie i wspieranie poradnictwa i szkolenia zawodowego oraz robót publicznych i prac interwencyjnych”. Zadania państwa z zakresu polityki rynku pracy i przeciwdziałania bezrobociu realizuje minister właściwy do spraw pracy przy pomocy Prezesa Krajowego Urzędu Pracy oraz samorząd województwa, wojewoda i samorząd powiatowy, którzy współdziałają z organami, organizacjami i instytucjami zajmującymi się problematyką zatrudnienia i przeciwdziałania bezrobociu, a w szczególności z organizacjami związków zawodowych, pracodaw-

ców i bezrobotnych (według art. 3 ustawy z 14 grudnia 1994 r. o zatrudnieniu i przeciwdziałaniu bezrobociu).

61. Podstawową formą w zwalczaniu bezrobocia jest pośrednictwo pracy prowadzone przez Powiatowe Urzędy Pracy. Polega ono na udzielaniu pomocy bezrobotnym i innym osobom poszukującym pracy w uzyskaniu odpowiedniego zatrudnienia oraz pracodawcom w znalezieniu odpowiednich pracowników. Pośrednictwo to jest nieodpłatne i opiera się na dostępności usług dla wszystkich poszukujących pracy oraz dla pracodawców, dobrowolności i jawności. *Ustawa o zatrudnieniu i przeciwdziałaniu bezrobociu* gwarantuje powszechność dostępu do ofert i usług. Zawiera ona również przepisy dotyczące równości obywateli (bez względu na rasę, narodowość, płeć i wyznanie) przy korzystaniu z usług pośrednictwa i poradnictwa zawodowego, świadczonych przez powiatowe urzędy pracy (art. 12 ust. 2 pkt 3 oraz art. 17 ust. 2 pkt 3 ustawy). Osoby nieposiadające obywatelstwa podlegają ograniczeniom wymienionym wyżej, natomiast cudzoziemcy mający status uchodźcy lub kartę stałego pobytu mają takie same prawa jak obywatele polscy.

62. Trudna sytuacja na rynku pracy wymaga nieustannego dostosowywania się do zmieniających się wymagań rynku pracy. Organizowane są różnego rodzaju kursy i szkolenia, w których bardzo często aktywnie uczestniczą kobiety, które po zdobyciu odpowiednich kwalifikacji podejmują pracę zgodnie z nowymi kwalifikacjami.

63. W końcu 1994 r. po raz pierwszy spadło bezrobocie. W kolejnych latach tendencje spadkowe utrzymywały się, a najsilniej wystąpiły w 1997 r. W pierwszej połowie 1998 r. zanotowano dalszy spadek bezrobocia, jednak tempo było nieco słabsze. Tendencje spadkowe utrzymywały się do sierpnia 1998 r. Od sierpnia 1998 r. do grudnia 1998 r. stopa bezrobocia wzrosła, wskutek zmniejszenia tempa wzrostu w polskiej gospodarce i kryzysów zewnętrznych, osiągając poziom 10,4% według danych z 31 grudnia 1998 r. W ciągu 1999 r. stopa ta dalej rosła, wahając się przez cały rok między poziomem 11 a 12%. Na koniec 1999 r. stopa bezrobocia wynosiła 13%. Charakterystyczną cechą polskiego bezrobocia jest silne zróżnicowa-

nie przestrzenne, najwyższe bezrobocie utrzymuje się w Polsce północnej i północno-wschodniej, najniższe w województwach z aglomeracjami miejskimi.

O. Prawo do sprawiedliwych i zadowalających warunków pracy

64. Konstytucja z 1997 r. gwarantuje obu płciom równe prawa we wszystkich dziedzinach życia, w tym równe prawa do pracy i wynagrodzenia według zasady „równa płaca za równą pracę”, prawo do wypoczynku i do ubezpieczenia społecznego. Gwarancje równych praw dla pracowników zawierają również przepisy *kodeksu pracy* (art. 11² dotyczy równego traktowania kobiet i mężczyzn w pracy). Znowelizowane przepisy zakazują dyskryminacji w pracy ze względu na płeć. Jeżeli pracownik uzna, że – mimo prawnego zakazu – jest dyskryminowany, może zwrócić się do Sądu Pracy, który w razie stwierdzenia dyskryminacji, nakaze pracodawcy stosować się do zasad równej płacy za równą pracę. Sąd może również zasądzić odszkodowanie od pracodawcy na rzecz pracownika. W wypadku dyskryminacji można także zwracać się o pomoc do związków zawodowych i Państwowej Inspekcji Pracy.

65. Art. 66 *Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej* stanowi, że każdy ma prawo do bezpiecznych i higienicznych warunków pracy, sposób realizacji tego prawa określa ustawa. Konstytucja stanowi też, że praca znajduje się pod ochroną państwa, które sprawuje nadzór nad warunkami jej wykonywania (art. 24), a ponadto każdy ma prawo do ochrony zdrowia (art. 68).

66. *Kodeks pracy* określa obowiązki pracodawcy w zakresie bezpieczeństwa i higieny pracy, ochrony pracy kobiet i zasady zatrudniania młodocianych, co wraz z przepisami regulującymi działalność organów nadzoru i kontroli warunków pracy (Państwowa Inspekcja Pracy i Państwowa Inspekcja Sanitarna) reguluje system ochrony pracy w Polsce. Za poważne naruszenie przepisów w zakresie zdrowia i higieny pracy *kodeks karny* nakłada na pracodawcę odpowiedzialność karną.

P. Prawo do tworzenia związków zawodowych

67. Wolność zrzeszania się w związkach zawodowych zapewniona została w konstytucji. Zgodnie z art. 12 „Rzeczpospolita Polska zapewnia wolność tworzenia i działania związków zawodowych, organizacji społeczno-zawodowych rolników, stowarzyszeń, ruchów obywatelskich, innych dobrowolnych zrzeszeń oraz fundacji”. Zakres wolności zrzeszania się w związkach zawodowych oraz innych wolności związkowych może podlegać tylko takim ograniczeniom ustawowym, jakie są dopuszczane przez wiążące Polskę umowy międzynarodowe.

68. Związki zawodowe są niezależne od pracodawców, administracji państwowej i samorządu terytorialnego oraz innych organizacji. Materialną gwarancją wolności związkowej jest nałożony na pracodawcę obowiązek udostępnienia zakładowej organizacji związkowej pomieszczeń i urządzeń technicznych niezbędnych do wykonywania działalności. O zakresie tego obowiązku decydują wspólnie strony w zawartej umowie.

69. Obowiązujące w Polsce prawo nie zawiera żadnych ograniczeń w przystępowaniu do związków zawodowych ze względu na rasę, narodowość czy wyznanie. Jedyne ograniczenia, jakie istnieją w przystępowaniu do związków zawodowych, dotyczą pewnych grup osób (funkcjonariuszy). Ograniczenia te polegają na możliwości zrzeszania się wyłącznie w jednym, właściwym dla tych osób, związku zawodowym. Dotyczy to:

1. policjantów, którzy mogą zrzeszać się wyłącznie w zw. zawodowym Policji – art. 67 ust. 1 *ustawy z 6 kwietnia 1990 r. o Policji* (Dz.U. Nr 30, poz. 179 ze zm.);
2. funkcjonariuszy Służby Więziennej posiadających prawo do zrzeszania się w związku zawodowym funkcjonariuszy Służby Więziennej – art. 14 ust. 1 *ustawy z 26 kwietnia 1996 r. o Służbie Więziennej* (Dz.U. Nr 61, poz. 283 ze zm.)
3. pracowników Najwyższej Izby Kontroli nadzorujących lub wykonujących czynności kontrolne, którzy mogą należeć do związku zawodowego zrzeszającego wyłącznie pracowników

Najwyższej Izby Kontroli; w NIK może działać tylko jeden związek zrzeszający tych pracowników – art. 86 ust. 2 *ustawy z 23 grudnia 1994 r. o Najwyższej Izbie Kontroli* (Dz.U. z 1995 r. Nr 13, poz. 59 ze zm.);

4. funkcjonariuszy Straży Granicznej, którzy mogą zrzeszać się w związku zawodowym funkcjonariuszy Straży Granicznej – art. 72 *ustawy z 12 października 1990 r. o Straży Granicznej* (Dz.U. Nr 78, poz. 462 ze zm.).

70. Prawo tworzenia i wstępowania do związków zawodowych mają także członkowie korpusu służby cywilnej. Jedynie urzędnicy służby cywilnej, zatrudnieni na podstawie mianowania, nie mają prawa pełnienia funkcji związkowych. Zakaz tworzenia i wstępowania do związków zawodowych dotyczy natomiast:

- a. Prezesa NIK, wiceprezesów, dyrektorów generalnych i wicedyrektorów jednostek organizacyjnych NIK, doradcy Prezesa NIK;
- b. członków Krajowej Rady Radiofonii i Telewizji;
- c. sędziów sądów powszechnych i specjalnych, Trybunału Konstytucyjnego, Rzecznika Praw Obywatelskich, Prezesa NBP;
- d. żołnierzy zawodowych, żołnierzy czynnej służby wojskowej, funkcjonariuszy UOP.

Związku zawodowego nie mogą utworzyć również emeryci oraz bezrobotni, przysługuje im jednak prawo wstępowania do związku zawodowego.

R. Prawo do mieszkania

71. Władze publiczne prowadzą politykę sprzyjającą zaspokojeniu potrzeb mieszkaniowych obywateli, w szczególności przeciwdziałają bezdomności, wspierają rozwój budownictwa socjalnego oraz popierają działania obywateli zmierzające do uzyskania własnego mieszkania – tak stanowi art. 75 konstytucji. Podstawowe kierunki polityki mieszkaniowej zawarte zostały w *Założeniach polityki mieszkaniowej państwa* przyjętych przez Sejm 6 lipca 1995 r. Ponadto w 1998 r. opracowany został dokument *Gospodarka przestrzenna, nieruchomości, budownictwo mieszkaniowe – średniookresowa strategia sektora*

rowa, który został przyjęty przez Komitet Ekonomiczny Rady Ministrów 29 czerwca 1998 r. Z kolei przyjęte przez Radę Ministrów w 13 lipca 1999 r. *Założenia polityki mieszkaniowej państwa na lata 1999–2003* zawierają zestaw propozycji rozwiązań prawnych będących wyrazem rządowej polityki wspierania mieszkalnictwa w kolejnym etapie jego reformy. Trzy najważniejsze cele założeń polityki mieszkaniowej państwa to:

1. tworzenie warunków do zwiększenia podaży i obniżenia kosztów realizacji mieszkań,
2. urealnienie czynszów oraz poprawa i racjonalizacja wykorzystywania istniejących zasobów mieszkaniowych, w tym likwidacja formalnych barier zamiany mieszkań,
3. wzrost sektora mieszkań czynszowych.

72. Zaspokajanie potrzeb mieszkaniowych członków wspólnoty samorządowej stanowi zadanie własne gminy. *Ustawa z 2 lipca 1994 r. o najmie lokali mieszkalnych i dodatkach mieszkaniowych* upoważniła gminy do podjęcia uchwał określających zasady gospodarowania zasobem mieszkaniowym i kryteria wyboru osób, z którymi umowy powinny być w pierwszej kolejności zawierane. Pod ochronę zostały tutaj wzięte rodziny o niskich dochodach i to dla nich w pierwszej kolejności powinny być przeznaczane lokale, którymi dysponuje gmina. Innymi przepisami chroniącymi najsłabsze grupy są przepisy gwarantujące niewykonywanie eksmisji w tzw. okresie ochronnym, tj. od 1 listopada do 31 marca. Kolejnym instrumentem ochronnym jest uprawnienie do otrzymania lokalu socjalnego. O uprawnieniu takim decyduje gmina, a także sąd, który może prawo do takiego lokalu przyznać w wyroku orzekającym eksmisję osobie znajdującej się w trudnej sytuacji materialnej i rodzinnej.

73. Na podstawie *ustawy z 26 października 1995 r. o niektórych formach popierania budownictwa mieszkaniowego*, stworzono ramy prawne i określono warunki wspomagania przez państwo budowy mieszkań na wynajem o umiarkowanych czynszach oraz spółdzielczych lokatorskich. Utworzono też Krajowy Fundusz Mieszkaniowy, którego zadaniem jest m.in. udzielanie towarzystwom budownictwa społecznego preferencyjnych kredytów na realizację przedsięwzięć

inwestycyjno-budowlanych, tj. na budowę, odbudowę, rozbudowę, nadbudowę, przebudowę, modernizację oraz adaptację budynków, w których mieszkania przeznaczone będą na wynajem lub przydzielane osobom fizycznym na zasadach spółdzielczego lokatorskiego prawa do lokalu. Fundusz ten jest zasilany w głównej mierze z budżetu centralnego. Do końca 1999 r. oddano do użytku ponad 6,4 tys. mieszkań wybudowanych przy pomocy kredytu z Krajowego Funduszu Mieszkaniowego.

S. Prawo do ochrony zdrowia, prawo do ubezpieczeń społecznych i świadczeń socjalnych

74. Zgodnie z art. 67 konstytucji „obywatel ma prawo do zabezpieczenia społecznego w razie niezdolności do pracy ze względu na chorobę lub inwalidztwo oraz po osiągnięciu wieku emerytalnego”, a ponadto obywatel pozostający bez pracy nie z własnej woli i niemający innych środków utrzymania ma prawo do zabezpieczenia społecznego. Zakres i formy zabezpieczenia społecznego określa ustawa.

75. W art. 68 konstytucja stanowi natomiast, że:

- „1. Każdy ma prawo do ochrony zdrowia.
2. Obywatelom, niezależnie od ich sytuacji materialnej, władze publiczne zapewniają równy dostęp do świadczeń opieki zdrowotnej finansowanej ze środków publicznych. Warunki i zakres udzielania świadczeń określa ustawa.
3. Władze publiczne są obowiązane do zapewnienia szczególnej opieki zdrowotnej dzieciom, kobietom ciężarnym, osobom niepełnosprawnym i osobom w podeszłym wieku”.

76. Z dniem 1 stycznia 1999 r. weszła w życie *ustawa z 6 lutego 1997 r. o powszechnym ubezpieczeniu zdrowotnym*. Wprowadziła ona powszechne obowiązkowe ubezpieczenie zdrowotne, które realizowane jest przez instytucje ubezpieczenia zdrowotnego, zwane Kasami Chorych. Świadczenia z Kasy Chorych udzielane są osobom ubezpieczonym. Ubezpieczonymi na podstawie tej ustawy są osoby posiadające obywatelstwo polskie i zamieszkujące na polskim teryto-

rium oraz cudzoziemcy przebywający w Polsce na podstawie karty stałego pobytu lub karty czasowego pobytu, wydanej im w związku z udzieleniem statusu uchodźcy, jeżeli podlegają obowiązkowi ubezpieczenia zdrowotnego bądź ubezpieczają się dobrowolnie lub są członkami rodziny osób, o których mowa powyżej. W Kasach Chorych nie mogą się ubezpieczać obywatele państw obcych, przebywający w Polsce na innej podstawie niż karta stałego lub czasowego pobytu, wydana w związku z nadaniem statusu uchodźcy, jak również osoby zatrudnione w obcych przedstawicielstwach dyplomatycznych, urzędach konsularnych, misjach specjalnych lub międzynarodowych instytucjach, chyba że umowy międzynarodowe, ratyfikowane przez Polskę stanowią inaczej.

77. Przewiduje się nowelizację ustawy o powszechnym ubezpieczeniu zdrowotnym w zakresie rozszerzenia uprawnień niektórych grup cudzoziemców (np. posiadających czasowe prawo pobytu w Polsce) do uczestniczenia, w trybie obowiązkowym lub dobrowolnym, w systemie powszechnego ubezpieczenia zdrowotnego.

78. Dnia 1 stycznia 1999 r. zmienił się zasadniczo stan prawny dotyczący ubezpieczeń emerytalno-rentowych, weszła w życie nowa ustawa o systemie ubezpieczeń społecznych. System ubezpieczenia społecznego jest powszechny (obejmuje on wszystkie grupy społeczno-zawodowe), podlegają mu wszyscy pracownicy, bez względu na wymiar czasu pracy. Ubezpieczeniu emerytalnemu i rentowemu podlegają obowiązkowo osoby fizyczne, które na obszarze Polski są:

- a. pracownikami;
- b. osobami wykonującymi pracę nakładczą;
- c. członkami rolniczych spółdzielni produkcyjnych oraz SKR-ów;
- d. osobami wykonującymi pracę na podstawie umowy agencyjnej lub zlecenia;
- e. osobami prowadzącymi pozarolniczą działalność oraz osobami z nimi współpracującymi lub zaliczają się do innych grup osób wymienionych w ustawie.

79. Obowiązkowo ubezpieczeniu chorobowemu (z tytułu którego uzyskiwane są świadczenia pieniężne na wypadek choroby lub macierzyństwa) podlegają:

- a. pracownicy;
- b. członkowie rolniczych spółdzielni produkcyjnych oraz SKR-ów;
- c. osoby odbywające zastępcze formy służby wojskowej;
- d. inne osoby, podlegające obowiązkowo ubezpieczeniu emerytalnemu i rentowemu, mogą przystąpić do ubezpieczenia zdrowotnego dobrowolnie na swój wniosek;

80. Obowiązkowo ubezpieczeniu wypadkowemu podlegają osoby podlegające ubezpieczeniu emerytalnemu i rentowemu. Ustawa nie czyni rozróżnienia ze względu na obywatelstwo.

T. Prawo do oświaty i szkolenia zawodowego

81. Konstytucja w art. 70 gwarantuje każdemu prawo do nauki, „nauka w szkołach publicznych jest bezpłatna”, a władze publiczne zapewniają obywatelom powszechny i równy dostęp do wykształcenia. Tworzą i wspierają w tym celu systemy indywidualnej pomocy finansowej i organizacyjnej dla uczniów i studentów.

82. Kwestie przyjmowania do szkół dzieci osób niebędących obywatelami polskimi reguluje *rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 8 września 1993 r. w sprawie warunków i trybu przyjmowania do szkół i placówek publicznych osób niebędących obywatelami polskimi oraz zasad odpłatności tych osób za naukę i opiekę w szkołach i placówkach publicznych*. W związku z wprowadzeniem reformy systemu oświaty w Polsce w najbliższym czasie przewidywana jest nowelizacja rozporządzenia, o którym mowa, uwzględniająca bezpłatność nauczania w szkole podstawowej i gimnazjum dla dzieci niebędących obywatelami polskimi.

Informacje na temat zapewnienia praw mniejszości narodowych w zakresie oświaty zostały zawarte w uwagach do art. 7 konwencji.

U. Prawo do równego udziału w działalności kulturalnej

83. Prawo udziału w życiu kulturalnym zapewnia przede wszystkim konstytucja, a także *ustawa o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej z 25 października 1991 r.*, która stanowi, że

„Państwo sprawuje mecenat nad działalnością kulturalną polegający na wspieraniu i promocji twórczości, edukacji i oświaty kulturalnej, działań i inicjatyw kulturalnych oraz na ochronie dziedzictwa kultury”. Promocja tożsamości kulturowej należy do celów działalności Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego i jest realizowana poprzez Departament Kultury Mniejszości Narodowych.

84. Polityka Polski w zakresie promocji tożsamości kulturowej generalnie zmierza w kierunku uniknięcia dwóch niekorzystnych zjawisk: z jednej strony asymilacji i inkulturacji mniejszości w polską kulturę większościową, z drugiej zaś izolacji kulturalnej mniejszości narodowych. Chodzi o osiągnięcie integracji obywatelskiej, przy jednoczesnym zachowaniu prawa do tożsamości. Prawo w Polsce zmierza do tego, by ludzie czuli się obywatelsko równi, a przy tym nie czuli się zmuszani do tego, by byli kulturowo podobni. Mniejszości narodowe w Polsce mają zagwarantowane wszystkie fundamentalne prawa kulturalne: prawo do własnej kultury, oświaty, języka, do nazwiska (*ustawa z 15 listopada 1956 r. o zmianie imion i nazwisk* dopuszcza używanie nazwiska w obcym brzmieniu). Szerzej na ten temat – uwagi do art. 2 (ruchy i organizacje integracyjne wśród mniejszości narodowych).

Artykuł 6

85. Jak już wspomniano, ten, czyje prawo zostanie naruszone, np. wskutek dyskryminacji, może wystąpić ze skargą konstytucyjną do Trybunału Konstytucyjnego bądź z wnioskiem do Rzecznika Praw Obywatelskich (uwagi do części I).

86. W prawie polskim istnieje kilka sposobów dochodzenia odszkodowania lub zadośćuczynienia za poniesione szkody. Ochronę dóbr osobistych, w szczególności zdrowia, wolności, czci, swobody sumienia i innych przewiduje *kodeks cywilny* w art. 23–24. „Ten, czyje dobro osobiste zostaje zagrożone cudzym działaniem, może żądać zaniechania tego działania (...), może żądać, ażeby osoba, która dopuściła się naruszenia, dopełniła czynności potrzebnych do usunięcia

jego skutków (...), może on również żądać zadośćuczynienia pieniężnego lub zapłaty odpowiedniej sumy pieniężnej na wskazany cel społeczny. Jeżeli skutek naruszenia dobra osobistego została wyrządzona szkoda majątkowa, poszkodowany może żądać jej naprawienia na zasadach ogólnych”.

87. Za naruszenie praw można również dochodzić odszkodowania na podstawie przepisów o czynach niedozwolonych. Zgodnie z art. 415 kc każdy ma prawo żądać naprawienia szkody wyrządzonej przez drugiego z jego winy. W kilku wypadkach kodeks przewiduje szczególną formę odszkodowania w postaci renty. Dotyczy to m.in. przypadku utraty całkowitej lub częściowej zdolności do pracy zarobkowej. *Kodeks cywilny* dopuszcza również w kilku wypadkach rekompensatę pieniężną za doznaną krzywdę, tak jest np. przy uszkodzeniu ciała, wywołaniu rozstroju zdrowia czy pozbawieniu człowieka wolności.

88. Dochodzenie odszkodowania możliwe jest również na drodze postępowania karnego. Pokrzywdzony może dochodzić swoich roszczeń majątkowych wynikających bezpośrednio z popełnienia przestępstwa, wytaczając przeciwko oskarżonemu powództwo cywilne (tzw. powództwo adhezyjne).

Artykuł 7

W. Edukacja i nauczanie

89. Polski system edukacji określa *ustawa o systemie oświaty* z 7 września 1991 r. Jest on oparty na zasadzie równouprawnienia. Od 1 września 1999 r. weszła w życie reforma szkolnictwa. Wprowadziła ona 6-letnie szkoły podstawowe, w których nauczanie jest powszechne, bezpłatne i obowiązkowe. Kontynuacją nauki w szkołach podstawowych są 3-letnie gimnazja. Po gimnazjum (łącznie po 9 latach nauki) można uczyć się w 3-letnim liceum profilowanym i zdać maturę (a potem np. kształcić się w szkole wyższej), bądź kontynuować naukę w szkołach zawodowych różnego typu.

90. Obok szkół publicznych bezpłatnych istnieją w Polsce szkoły niepubliczne – płatne. To, do jakiej szkoły będzie uczęszczać dziecko, zależy od woli rodziców. Przyjęcie dziecka do danej szkoły nie jest nigdzie uzależnione od jego pochodzenia, rasy czy wyznania.

V. Edukacja dzieci należących do mniejszości narodowych

91. Konstytucja zapewnia mniejszościom narodowym i etnicznym dostęp do nauki języka ojczystego i w języku ojczystym. *Ustawa o systemie oświaty* w art. 1 stanowi, że każdy obywatel Polski ma prawo do edukacji, w tym dzieci do nauki szkolnej. Szczegóły dotyczące nauczania mniejszości zawiera art. 13 tej ustawy „szkoła i placówka publiczna umożliwia uczniom podtrzymanie poczucia tożsamości narodowej, etnicznej, językowej i religijnej, a w szczególności języka oraz własnej historii i kultury”. *Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z 24 marca 1992 r. w sprawie organizacji kształcenia umożliwiającego podtrzymanie poczucia tożsamości narodowej, etnicznej i językowej uczniów należących do mniejszości narodowych* uszczegóławia ten ustawowy zapis.

92. Przy organizacji tych szkół, w których mają uczyć się dzieci należące do mniejszości narodowych, uwzględnia się postulaty rodziców, uczniów i środowiska mniejszościowego. W Polsce istnieją szkoły uczące w języku mniejszości, szkoły z dodatkowym nauczaniem tego języka i dwujęzyczne. Klasy z wykładowym językiem mniejszości organizuje się dla grupy od 7 uczniów wwyż w szkole podstawowej i gimnazjum i od 14 wwyż w ponadgimnazjalnej. W szkołach z wykładowym językiem mniejszości naucza się geografii i historii kraju pochodzenia. Nauka wszystkich przedmiotów odbywa się w języku mniejszości, z wyjątkiem nauki języka polskiego, literatury i historii Polski. Uczniowie są zobowiązani zdawać egzaminy końcowe w języku ojczystym i muszą otrzymać dwujęzyczne świadectwa. W szkołach z dodatkowym nauczaniem języka mniejszości i dwujęzycznych istnieje możliwość nauki elementów historii i geografii kraju pochodzenia. Także w przedszkolu istnieje możliwość kontaktu z językiem ojczystym.

93. Od 1999 r. wszystkie publiczne szkoły dla mniejszości narodowych prowadzone są przez jednostki samorządu terytorialnego i finansowane w ramach otrzymywanych kwot części oświatowej subwencji ogólnej, planowanej corocznie w ustawie budżetowej. Ponadto z części 30 budżetu „Oświata i wychowanie”, z działu 79 „Oświata i wychowanie” są dofinansowane bądź finansowane przez resort edukacji narodowej niektóre zadania edukacyjne związane z kształceniem dzieci i młodzieży mniejszości narodowych i etnicznych, np. doszkalać nauczycieli, dopłaty do produkcji podręczników szkolnych, organizowanie olimpiad oraz konkursów przedmiotowych.

94. W Polsce języka mniejszości jako języka ojczystego uczy się ponad 37 000 osób w 532 placówkach (szkołach realizujących kształcenie osób w języku ojczystym mniejszości narodowych), dokładniejsze dane przedstawia poniższa tabela:

Język	Placówki	Uczniowie
Białoruski	43	3 611
Hebrajski	1	25
Litewski	17	749
Niemiecki	323	28 244
Słowacki	15	385
Ukraiński	104	2645
Kaszubski	19	1470
Łemkowski	10	80

Nauczanie języka ojczystego mniejszości narodowych i etnicznych w roku szkolnym 1999/2000

95. Osobnego omówienia wymaga problem dzieci pochodzenia romskiego. Realizacja praw edukacyjnych tej grupy uczniów wymaga odrębnych działań. Ze względu na zróżnicowanie środowiska Romów zamieszkałych w Polsce (kilka grup etnicznych zróżnicowanych językowo i kulturowo, brak własnej kadry nauczycielskiej) trudno jest organizować nauczanie w języku tej mniejszości. Rozwiązaniem kwestii edukacji dzieci romskich zajęło się Ministerstwo

Edukacji Narodowej. Uczą się one w szkołach z językiem polskim w systemie zintegrowanym. Jedynie w niektórych regionach są organizowane tzw. klasy etniczne romskie na etapie nauczania początkowego. Głównym celem tworzenia tych klas jest pomoc dzieciom romskim w pokonaniu progu adaptacyjno-edukacyjnego i przygotowanie ich do kontynuowania nauki w klasach starszych w systemie integracyjnym. Najpoważniejszym problemem w edukacji dzieci romskich jest ich słaba znajomość języka polskiego, co jest przyczyną wielu niepowodzeń szkolnych i powoduje konieczność szczególnego dodatkowego zajęcia się tymi uczniami przez nauczycieli klas zintegrowanych. W celu pokonania tych problemów w 1992 r. z inicjatywy grupy nauczycieli z byłego województwa nowosądeckiego został zatwierdzony przez MEN „Program nauczania początkowego dla Romów” dla klas I–III.

X. Nauczanie religii

96. *Ustawa o systemie oświaty z 7 września 1991 r.* w art. 12 wprowadza możliwość organizowania nauki religii w szkołach publicznych. Prawo do organizowania nauki religii konfesyjnej w ramach systemu oświaty zostało również zamieszczone w przyjętych przez Sejm ustawach regulujących stosunki państwa z poszczególnymi kościołami oraz związkami wyznaniowymi.

97. W polskich przedszkolach publicznych oraz w publicznych szkołach podstawowych i gimnazjach nauka religii jest organizowana na życzenie rodziców (opiekunów prawnych), a w szkołach ponadpodstawowych – na życzenie rodziców bądź uczniów (z chwilą osiągnięcia pełnoletności życzenie takie mogą wyrażać sami uczniowie). Zasada ta wprowadza możliwość organizowania nauki religii różnych wyznań w szkołach publicznych, pod warunkiem, że kościół lub związek wyznaniowy reprezentujący dane wyznanie posiada w Polsce osobowość prawną. W roku szkolnym 1998/1999 naukę religii konfesyjnej w ramach systemu oświaty prowadziło 15 kościołów.

98. Według Rocznika Statystycznego GUS z 1998 r. największą liczbę wiernych posiada Kościół rzymskokatolicki – 34 841 893 człon-

ków. Stąd uczniowie wyznania rzymskokatolickiego stanowią najliczniejszą grupę uczniów uczęszczających na religię.

99. Programy do nauczania religii oraz podręczniki i pomoce dydaktyczne są opracowywane przez poszczególne kościoły i związki wyznaniowe. Odpowiadają one również za przygotowanie zawodowe nauczycieli religii.

100. Dla uczniów, którzy nie uczęszczają na lekcje religii, szkoła organizuje lekcje etyki – na życzenie rodziców lub uczniów.

101. Ani religia, ani etyka nie są przedmiotami obowiązkowymi dla ucznia, a ocena z nich nie ma wpływu na promocję ucznia. Uczestniczenie lub nieuczestniczenie w nauce religii/etyki nie może być powodem dyskryminacji przez kogokolwiek i w jakiegokolwiek formie.

Y. Kultura

102. Zagadnienia związane z kulturą zostały omówione w uwagach do art. 5 (prawo do równego udziału w działalności kulturalnej) oraz w uwagach do art. 2 (ruchy i organizacje integracyjne wśród mniejszości narodowych).

Z. Informacja

103. Bardzo ważną rolę w rozpowszechnianiu informacji mających na celu zwalczanie uprzedzeń rasowych prowadzących do dyskryminacji rasowej odgrywają media. Zgodnie z *ustawą o radiofonii i telewizji* z 29 grudnia 1992 r. programy publicznej radiofonii i telewizji powinny uwzględniać potrzeby mniejszości narodowych i grup etnicznych. Telewizja publiczna emituje cykle poświęcone mniejszościom narodowym, są to: *U siebie* oraz *Małe ojczyzny*. W 1999 r. wyemitowano ok. 25 programów poświęconych mniejszościom narodowym i były to m.in. okolicznościowe programy związane np. z obchodzeniem Wigilii i Świąt Bożego Narodzenia przez poszczególne mniejszości narodowe albo programy z festiwali folklorystycznych organizowanych przez mniejszości narodowe.

104. Poszczególne mniejszości mają zagwarantowany dostęp do radia i telewizji, zwłaszcza na poziomie lokalnym. Oddziały terenowe telewizji publicznej oraz rozgłośnie regionalne radia publicznego tworzą i nadają audycje adresowane do mniejszości narodowych i grup etnicznych zamieszkałych w Polsce. Programy te nadawane są systematycznie w stałych pasmach czasowych zarówno w językach narodowych, jak i w języku polskim. W 1999 r. regionalne radio publiczne przeznaczyło na emisję audycji adresowanych do mniejszości narodowych i etnicznych ok. 750 godzin rocznego czasu nadawania, a telewizja publiczna ok. 147 godzin. Były to zarówno informacje, jak i audycje poświęcone kulturze i tradycji poszczególnych mniejszości.

105. Poniżej została przedstawiona tabela emisji programów w językach ojczystych mniejszości przez publiczne ośrodki radiowe i telewizyjne (stan na grudzień 1998 r.):

Lp.	Ośrodek	Język	Czas emisji
1	Radio Białystok	białoruski	2 godz. tygodniowo
2	TV Białystok ¹	białoruski	20 min. tygodniowo
3	Radio Białystok	litewski	1 godz. tygodniowo
4	Radio Białystok	ukraiński	1 godz. tygodniowo
5	Radio Katowice	niemiecki	1 godz. tygodniowo
6	TV Katowice	niemiecki	co dwa tygodnie
7	Radio Koszalin	ukraiński	1 godz. tygodniowo
8	Radio Olsztyn	ukraiński	30 min. tygodniowo
9	Radio Opole	niemiecki	1 godz. tygodniowo ²
10	Radio Rzeszów	ukraiński	30 min. tygodniowo
11	Radio Szczecin	polski/ukraiński	raz w miesiącu
12	TV Warszawa	ukraiński	20 min. miesięcznie
13	II Program TV Warszawa ³	ukraiński	10 min. miesięcznie

¹ Do czasu uruchomienia w 1997 r. Ośrodka TV w Białymstoku audycje w języku białoruskim i litewskim nadawane były przez Warszawski Ośrodek TV. Po powołaniu Ośrodka TV w Białymstoku rozpoczęto nadawanie także (nieregularne) audycje w języku litewskim i ukraińskim.

² Ponadto dwa razy dziennie nadawane są wiadomości w języku niemieckim i codzienna 5-minutowa retransmisja wiadomości Deutsche Welle.

³ Na podstawie porozumienia Związku Ukraińców z Zarządem TV od listopada 1995 r. raz w miesiącu nadawana była 10-minutowa audycja w języku ukraińskim *Telenowyny* retransmitowana w ramach II Programu TV przez regionalne ośrodki TV w Gdańsku, Krakowie, Lublinie, Poznaniu, Rzeszowie, Szczecinie, Warszawie, Wrocławiu. Aktualnie program ten przygotowany jest przez poszczególne ośrodki regionalne TV w ramach pasma wspólnego.

106. W ostatnim okresie zostały wprowadzone dodatkowe gwarancje ustawowe, mające na celu m.in. zapobieganie uprzedzeniom i dyskryminacji rasowej w radiu i telewizji. Nowelizacja *ustawy o radiofonii i telewizji* z 31 marca 2000 r. wprowadza przepis o następującej treści:

„Audycje lub inne przekazy nie mogą propagować działań sprzecznych z prawem, z polską racją stanu oraz postaw i poglądów sprzecznych z moralnością i dobrem społecznym, w szczególności nie mogą zawierać treści dyskryminujących ze względu na rasę, płeć lub narodowość (art. 18 ust. 1)”.

2. Przemówienie przewodniczącego Delegacji pana Sylweriusza Królaka, podsekretarza stanu w Ministerstwie Sprawiedliwości wygłoszone 14 marca 2003 r.

Mam zaszczyt i przyjemność przedstawić dostojnemu Komitetowi łączne *XV i XVI sprawozdanie okresowe* Rządu Rzeczypospolitej Polskiej z realizacji postanowień *Międzynarodowej konwencji w sprawie likwidacji wszelkich form dyskryminacji rasowej*.

Na wstępie chciałbym zwrócić uwagę dostojnego Komitetu na fakt, iż zarówno okres objęty sprawozdaniem, jak i czas, jaki upłynął od daty jego złożenia do chwili obecnej, charakteryzują się kontynuacją intensywnych przemian społeczno-prawnych w Polsce. Przede wszystkim w dniu 17 października 1997 r. weszła w życie nowa konstytucja (część A *Sprawozdania*, akapity 3–12), w której zawarto podstawowe zasady odnoszące się do wolności i praw człowieka.

Konstytucja wyraźnie podkreśla równość wszystkich wobec prawa oraz równy dostęp obywateli do służby publicznej. Wprowadza zakaz dyskryminowania kogokolwiek w życiu politycznym, społecznym i gospodarczym, gwarantuje równouprawnienie kościołów i związków wyznaniowych, oraz wolność sumienia i religii, a także

potwierdza zasadę bezstronności władz państwowych w sprawach przekonań religijnych, światopoglądowych i filozoficznych. W konstytucji po raz pierwszy zagwarantowano prawa mniejszości narodowych, w tym wolność zachowania i rozwoju własnego języka, zachowania obyczajów i tradycji własnej kultury, prawo do tworzenia własnych instytucji edukacyjnych, kulturalnych i instytucji służących ochronie tożsamości religijnej oraz do uczestnictwa w rozstrzygnięciu spraw dotyczących ich tożsamości kulturowej.

Ponadto w omawianym okresie przeprowadzono cztery kluczowe reformy – administracyjną (która miała na celu wzmocnienie struktur samorządowych poprzez decentralizację kompetencji i finansów publicznych oraz wprowadzenie nowego podziału administracyjnego kraju), a także systemu edukacji, ochrony zdrowia oraz ubezpieczeń społecznych.

W dniu 1 września 1998 r. weszły w życie nowe kodyfikacje karne.

Wiele zmian, jakie zaszły w ustawodawstwie i praktyce w związku z przeprowadzanymi reformami oraz w ramach dostosowywania się Polski do wymogów Unii Europejskiej, znalazło odzwierciedlenie w omawianym dziś *Sprawozdaniu*. Zgodnie bowiem z rekomendacjami Komitetu zawartymi w *Uwagach końcowych*, które wystosował on po rozpatrzeniu poprzedniego *Sprawozdania*, niniejsze *Sprawozdanie* ma charakter uaktualniający i przedstawia stan prawny i praktykę w zakresie realizacji przez Polskę postanowień konwencji w okresie od sierpnia 1997 r. do grudnia 1999 r. z uwzględnieniem zmian, jakie zaszły w ustawodawstwie polskim w odniesieniu do poprzedniego raportu.

Jestem przekonany, że w sprawozdaniu zamieszczono wszelkie informacje, o które prosił Komitet formułując swoje ostatnie *Uwagi końcowe*.

Przede wszystkim, zgodnie z zaleceniami Komitetu, w *Sprawozdaniu* wyjaśniono status konwencji na gruncie prawa wewnętrznego (część C *Sprawozdania*, akapity 13–14). Konstytucja jednoznacznie rozstrzyga o statusie umów międzynarodowych, w tym *Międzynarodowej konwencji w sprawie likwidacji wszelkich form dyskryminacji rasowej*, na gruncie prawa wewnętrznego uznając je za źródła powszechnie obowiązującego prawa.

Ratyfikowane przez Polskę umowy międzynarodowe, po ich ogłoszeniu w Dzienniku Ustaw, stanowią część krajowego porządku prawnego i mogą być bezpośrednio stosowane, chyba że ich stosowanie uzależnione jest od wydania ustawy. Ponadto konstytucja przyznaje umowom międzynarodowym ratyfikowanym za zgodą parlamentu pierwszeństwo przed ustawą w przypadku sprzeczności między nimi.

Zgodnie z zaleceniami Komitetu w *Sprawozdaniu* opisano również środki prawne wprowadzone w celu realizacji zakazu istnienia organizacji i partii politycznych odwołujących się w swych programach do nienawiści rasowej i narodowościowej (część I *Sprawozdania*, akapity 43–44).

Sprawozdanie zawiera też – stosownie do rekomendacji Komitetu – informacje dotyczące ścigania aktów dyskryminacji rasowej, w tym dane statystyczne oraz przykłady prowadzonych spraw karnych (część L *Sprawozdania*, akapity 51–52).

Stosownie do zalecenia Komitetu dotyczącego podjęcia wszelkich stosownych kroków mających na celu aktualizację danych statystycznych na temat mniejszości narodowych i etnicznych zamieszkałych w Polsce, pragnę poinformować, że w dniach 21 maja – 8 czerwca 2002 r. został przeprowadzony powszechny spis ludności. W formularzu spisowym umieszczono dwa pytania dotyczące narodowości: do jakiej narodowości zalicza się dana osoba oraz w jakim języku/językach najczęściej rozmawia się w domu. Narodowość była badana w spisie jako cecha deklaratywna (oparta na subiektywnym odczuciu). Odpowiedzi dotyczące narodowości oraz języka innego niż polski udzielane były w formie otwartej, tzn. rachmistrz nie dysponował żadną listą dopuszczalnych nazw narodowości czy języków, a jego zadaniem było jedynie zapisanie odpowiedzi zadeklarowanej przez osobę spisywaną.

Aktualnie trwają prace związane z opracowaniem wyników spisu ludności i mieszkań 2002. Przewiduje się, że podstawowe wyniki spisu dotyczące struktury narodowościowej ludności Polski będą dostępne w drugiej połowie 2003 r. w opracowaniu pt. *Narodowy Spis Powszechny Ludności i Mieszkań 2002. Raport z wyników*. Informacje za-

wierające szczegółową charakterystykę demograficzno-społeczną oraz ekonomiczną grup narodowościowych, tj. osób o innej narodowości niż polska, ich gospodarstw domowych i rodzin, jakie tworzą te osoby – będą upowszechniane w końcu 2003 r.

Stosownie do zaleceń Komitetu, obecne sprawozdanie zawiera obszernie informacje na temat realizacji postanowień art. 5 (e) (art. 5 w *Sprawozdaniu*, akapity 54–84) oraz szeroko opisuje działania podjęte przez Polskę w celu zapewnienia dzieciom należącym do mniejszości narodowych edukacji w języku ojczystym. Szczegółowo przedstawiono również działania podejmowane w celu wyjścia na przeciw specyficznym potrzebom edukacyjnym dzieci romskich.

Pragnę zauważyć, że w polskim ustawodawstwie zaszły duże zmiany ułatwiające mniejszościom narodowym i etnicznym dostęp do nauki języka ojczystego i w języku ojczystym. Reforma oświaty wprowadziła nowe uregulowania prawne umożliwiające przystępowanie do zdawania sprawdzianów po szkole podstawowej, egzaminów po gimnazjum i egzaminów maturalnych w języku mniejszości. Dla jednostek samorządu terytorialnego wprowadzają subwencję oświatową zwiększoną o 20% dla większych oraz o 50% dla małych szkół mniejszości narodowych oraz umożliwią korzystanie z dodatkowych środków finansowych przez szkoły, w których uczą się dzieci romskie.

W tym miejscu warto zaznaczyć, iż sprawozdanie nie obejmuje informacji na temat realizowanego obecnie „Pilotażowego programu rządowego na rzecz społeczności romskiej w województwie małopolskim na lata 2001–2003”.

Program ten obejmuje zadania z zakresu poprawy sytuacji bytowej i socjalnej, zdrowia, przeciwdziałania bezrobociu, bezpieczeństwa, kultury; jednak szczególny nacisk położono na zadania edukacyjne. Uczestniczą w nim: administracja rządowa, jednostki samorządu terytorialnego, organizacje pozarządowe oraz sami przedstawiciele społeczności romskiej. W ciągu ostatnich dwóch lat znacznie poprawiła się sytuacja uczniów pochodzenia romskiego: zwiększyła się frekwencja w szkole, poprawiły się wyniki nauczania uczniów, wzrosło zainteresowanie edukacją wśród rodziców romskich, coraz większa liczba uczniów kontynuuje naukę.

Należy podkreślić, że program ten spełnia kryteria Komisji Europejskiej oraz innych instytucji europejskich (np. Organizacji Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie), dotyczące pomocy dla społeczności romskiej. Raporty okresowe Komisji Europejskiej w sprawie postępów Polski w procesie akcesyjnym w 2001 r. oraz w 2002 r. pozytywnie oceniają podjęte przez administrację rządową działania na rzecz poprawy sytuacji Romów.

Zgodnie z założeniami „Pilotażowego programu rządowego na rzecz społeczności romskiej w województwie małopolskim na lata 2001–2003” sprawdzone w Małopolsce rozwiązania, zostaną zastosowane w wieloletnim, ogólnopolskim „Rządowym programie na rzecz społeczności romskiej w Polsce”, którego uruchomienie planowane jest na 2004 r.

Na uwagę zasługuje również funkcjonowanie, jako organu konsultacyjno-doradczego Prezesa Rady Ministrów, Zespołu do spraw Mniejszości Narodowych, który stanowi forum dialogu między administracją rządową i przedstawicielami mniejszości narodowych i etnicznych.

Stałymi członkami zespołu są przedstawiciele administracji rządowej, ale reprezentanci organizacji mniejszości narodowych i etnicznych są zapraszani na wszystkie jego posiedzenia. Skład zespołu uzależniony jest od tematyki spotkania – w spotkaniach poświęconych problemom poszczególnych mniejszości uczestniczą przedstawiciele organizacji tych mniejszości, w spotkaniach interesujących wszystkie mniejszości bierze udział przynajmniej jeden przedstawiciel każdej mniejszości.

W ramach zespołu funkcjonuje Podzespół do spraw Edukacji Mniejszości Narodowych oraz Podzespół do spraw Romskich. Podzespół do spraw Romskich, którego inauguracyjne posiedzenie odbyło się 12 listopada 2002 r., powołano w celu poprawy mechanizmów konsultacji z przedstawicielami mniejszości romskiej. W ramach Podzespołu do spraw Edukacji Mniejszości Narodowych została m.in. przygotowana „Strategia rozwoju oświaty mniejszości litewskiej w Polsce”. Obecnie monitorowana jest realizacja zadań ujętych w tym dokumencie. Należy podkreślić, że we wdrażaniu „Strate-

gii” zgodnie uczestniczą: administracja rządowa, jednostki samorządu terytorialnego województwa podlaskiego oraz organizacje mniejszości litewskiej.

Posiedzenia zespołu stwarzają możliwość konsultowania wszystkich ważniejszych decyzji dotyczących mniejszości narodowych i etnicznych z reprezentującymi je organizacjami. Dotyczy to w szczególności aktów normatywnych oraz programów rządowych.

W celu zapewnienia szerokiego dostępu i rozpowszechnienia *Sprawozdania* i *Uwag końcowych* zostały one opublikowane na stronach internetowych Ministerstwa Sprawiedliwości (www.ms.gov.pl). Natomiast sam projekt *Sprawozdania* był przedmiotem konsultacji z polskimi organizacjami praw człowieka, takimi jak Amnesty International, Helsińska Fundacja Praw Człowieka oraz Centrum Praw Kobiet.

Po obronie ostatniego *Sprawozdania* z realizacji *Międzynarodowego Paktu Praw Obywatelskich i Politycznych* Ministerstwo Sprawiedliwości wydało publikację zawierającą tekst *Sprawozdania*, *Uwag końcowych*, a także skrócone *Protokoły posiedzenia*, na którym rozpatrywano *Sprawozdania*. Publikacja została szeroko rozpowszechniona, jest dostępna w najważniejszych bibliotekach państwowych oraz we wszystkich bibliotekach uniwersyteckich. Wydanie podobnej publikacji planowane jest po rozpatrzeniu niniejszego sprawozdania.

Ponadto w czasie, jaki upłynął od daty złożenia *Sprawozdania* do chwili obecnej, podjęto wiele działań zmierzających do wprowadzenia kolejnych środków, w tym ustawodawczych, mających na celu doprowadzenie do pełnej realizacji postanowień konwencji.

Przede wszystkim w czerwcu 2002 r. rząd podjął decyzję o rozszerzeniu kompetencji Pełnomocnika Rządu do spraw Równego Statusu Kobiet i Mężczyzn o kwestie związane m.in. z przeciwdziałaniem dyskryminacji na tle rasowym i etnicznym. Jednym z zadań nałożonych na pełnomocnika jest przygotowanie utworzenia urzędu do spraw przeciwdziałania dyskryminacji z powodu rasy, pochodzenia etnicznego, religii i przekonań, wieku oraz orientacji seksualnej.

Zgodnie z rozporządzeniem Rady Ministrów – do czasu utworzenia urzędu do spraw przeciwdziałania dyskryminacji do zadań pełno-

mocnika należy promowanie, inicjowanie, realizowanie albo koordynowanie realizacji rządowych programów mających na celu przeciwdziałanie dyskryminacji z powyższych powodów.

Między innymi, w związku z przygotowaniem Polski do przystąpienia do Unii Europejskiej, Pełnomocnik rozpoczął realizację projektu „Wzmocnienie polityki antidyskryminacyjnej” (*Strengthening anti-discrimination policies*) oraz od 2003 r. przystąpił do „Wspólnotowego Programu Działań na rzecz zwalczania dyskryminacji 2001–2006” (*European community action programme to combat discrimination 2001–2006*). Oba te projekty mają na celu przeciwdziałanie postawom ksenofobii i nietolerancji poprzez zmiany postaw społecznych oraz przygotowanie do stworzenia struktur instytucjonalnych, służących wdrażaniu w Polsce wspólnotowego prawa antidyskryminacyjnego.

Planowane są również zmiany odnośnie do przepisów karnych. Obecnie w parlamencie znajduje się projekt zmian do *kodeksu karnego*, w którym zawarto nowe przepisy art. 256, wprowadzające karalność przygotowywania materiałów nawołujących do nienawiści na tle różnic narodowościowych, etnicznych, rasowych, wyznaniowych albo ze względu na bezwyznaniowość, które mają być następnie rozpowszechniane; karalność ta obejmuje sporządzanie, gromadzenie, przechowywanie, przewożenie, przesyłanie, nabywanie lub zbywanie takich materiałów. Projektowane regulacje umożliwiają również orzeczenie przepadku tych materiałów, jak również przedmiotów służących do ich wytwarzania lub rozpowszechniania, nawet jeśli nie stanowią one własności sprawcy.

Jeśli chodzi o przeciwdziałanie dyskryminacji w zatrudnieniu, to z dniem 1 stycznia 2002 r. został rozszerzony przepis zakazujący dyskryminacji w dziedzinie pracy (art. 11³ *kodeksu pracy*). Obecnie obejmuje on zakaz dyskryminacji bezpośredniej i pośredniej w zatrudnieniu, w szczególności ze względu na płeć, wiek, niepełnosprawność, rasę, narodowość, przekonania (zwłaszcza polityczne lub religijne) oraz przynależność związkową.

Również zakaz dyskryminacji ze względu na płeć został uszczegółowiony – zgodnie z nowymi przepisami kobiety i mężczyźni po-

winni być równo traktowani w zakresie nawiązania i rozwiązania stosunku pracy, warunków zatrudnienia, awansowania oraz dostępu do szkoleń w celu podnoszenia kwalifikacji zawodowych. Równe traktowanie kobiet i mężczyzn oznacza niedyskryminowanie w jakikolwiek sposób, bezpośrednio lub pośrednio, ze względu na płeć. Dyskryminowanie pośrednie istnieje wtedy, gdy występują dysproporcje w zakresie warunków zatrudnienia na niekorzyść wszystkich lub znacznej liczby pracowników jednej płci, jeżeli nie mogą one być obiektywnie uzasadnione innymi względami niż płeć.

W dniu 25 listopada 2002 r. do Sejmu został skierowany rządowy projekt nowelizacji *kodeksu pracy*. Projekt ten przewiduje rozszerzenie już obowiązujących regulacji dotyczących zakazu dyskryminacji ze względu na płeć (w tym prawo do odszkodowania w wypadku naruszenia przez pracodawcę zasady równego traktowania w zatrudnieniu) – na wypadki dyskryminacji w zatrudnieniu ze względu na wiek, niepełnosprawność, pochodzenie rasowe lub etniczne, religię, orientację seksualną, a także wprowadzenie pojęcia dyskryminacji bezpośredniej i uszczegółowienie pojęcia dyskryminacji pośredniej. Ponadto projekt przewiduje zobowiązanie pracodawcy do tworzenia w zakładzie pracy środowiska wolnego od wszelkiej dyskryminacji. W dniu 9 stycznia 2003 r. odbyło się pierwsze czytanie projektu w Sejmie, obecnie trwają prace w komisjach sejmowych.

Od 6 lutego 2003 r. obowiązują nowe przepisy ustawy o zatrudnieniu i przeciwdziałaniu bezrobociu, które wprowadzają m.in. zastrzoną odpowiedzialność z tytułu nieprzestrzegania zakazu dyskryminacji, łącznie z sankcjami finansowymi (od 3000 zł).

Ustawą z 6 stycznia 2000 r. powołano Rzecznika Praw Dziecka, który stoi na straży praw dziecka określonych w konstytucji, *Konwencji Praw Dziecka* i innych przepisach prawa, z poszanowaniem odpowiedzialności, praw i obowiązków rodziców. Rzecznik podejmuje działania przewidziane w ustawie z własnej inicjatywy, biorąc pod uwagę w szczególności informacje wskazujące na naruszenie praw lub dobra dziecka.

W dniu 23 stycznia 2003 r. uchwalona została *ustawa o powszechnym ubezpieczeniu w Narodowym Funduszu Zdrowia*, która została

podpisana przez Prezydenta 17 lutego 2003 r. Po upływie 14 dni od momentu ogłoszenia w Dzienniku Ustaw będą w Polsce obowiązywać zmienione zasady ubezpieczenia zdrowotnego. Porównując dotychczasowe uregulowania dotyczące cudzoziemców zawarte w *ustawie o powszechnym ubezpieczeniu zdrowotnym* i w *ustawie o powszechnym ubezpieczeniu w Narodowym Funduszu Zdrowia* należy podkreślić, że obecne przepisy w tym zakresie usunęły liczne wątpliwości.

Poszerzony został (nowelizacja *ustawy o Rzeczniku Praw Obywatelskich* 12 maja 2000 r.³, w połączeniu z wcześniejszymi unormowaniami *ustawy z 6 stycznia 2000 r. o Rzeczniku Praw Dziecka*⁴) zakres działania Rzecznika Praw Obywatelskich, poprzez nałożenie m.in. obowiązku współdziałania ze stowarzyszeniami, ruchami obywatelskimi, innymi dobrowolnymi zrzeszeniami i fundacjami na rzecz ochrony wolności i praw człowieka i obywatela oraz współpracy w sprawach dzieci z Rzecznikiem Praw Dziecka i rozpatrywania spraw kierowanych przez niego do Rzecznika Praw Obywatelskich.

Bardzo ważną rolę w działaniach na rzecz zwalczania dyskryminacji i stereotypów w społeczeństwie odgrywają media. Nowelizacja *ustawy o radiofonii i telewizji* wprowadziła istotną z punktu widzenia mniejszości narodowych zmianę przez dodanie kategorii „nadawcy społecznego”. O uznanie za nadawcę społecznego może wystąpić do Krajowej Rady Radiofonii i Telewizji m.in. stowarzyszenie, w ramach realizacji celów statutowych, oraz kościelna lub wyznaniowa osoba prawna. Nadawca społeczny jest zwolniony z opłat za udzielenie lub zmianę koncesji.

Rzeczpospolita Polska podjęła także kolejne kroki na gruncie prawa międzynarodowego zmierzające do całkowitego dostosowania się do standardów międzynarodowych w zakresie praw człowieka. Zostały one szczegółowo wymienione w części D *Sprawozdania*. Pozwolę więc sobie wymienić tu jedynie działania związane bezpośrednio z *Konwencją w sprawie likwidacji wszelkich form dyskryminacji*

³ Ustawa z dnia 12 maja 2000 r. o zmianie ustawy o Rzeczniku Praw Obywatelskich, ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz o zmianie niektórych ustaw (Dz.U. Nr 48, poz. 552). Ustawa ta weszła w życie 14 lipca 2000 r., z wyjątkiem jej art. 2 (zmiana kpc odnosząca się do kasacji), który zaczął obowiązywać od 1 lipca.

⁴ Dz.U. Nr 6, poz. 69. Ustawa ta weszła w życie 2 stycznia 2000 r.

rasowej. Przynajmniej miło mi powiadomić, iż uchwałą Rady Ministrów z 28 września 1998 r. Rząd Rzeczypospolitej Polskiej uznał kompetencję Komitetu do spraw Likwidacji Dyskryminacji Rasowej do przyjmowania zawiadomień osób lub grup osób podlegających jurysdykcji Rzeczypospolitej Polskiej, stwierdzających, że są ofiarami naruszenia przez Polskę któregośkolwiek z praw wymienionych w konwencji. Powyższa deklaracja obowiązuje od 2 grudnia 1998 r. Ponadto – zgodnie z zleceniami Komitetu – 23 sierpnia 2002 r. Polska przyjęła w drodze ratyfikacji poprawkę do art. 8 konwencji. W dniu 16 października 1997 r. polski rząd powiadomił Sekretarza Generalnego o wycofaniu swojego zastrzeżenia odnośnie do art. 22 konwencji dotyczącego wyłączenia obowiązkowej jurysdykcji Międzynarodowego Trybunału Sprawiedliwości.

W dniach 5–7 lipca 2000 r. odbyło się w Warszawie regionalne seminarium ekspertów na temat zwalczania rasizmu, dyskryminacji rasowej i związanej z tym nietolerancji w krajach Europy Środkowej i Wschodniej. Było to jedno z seminariów regionalnych organizowanych w związku z przygotowaniem do *Światowej konferencji przeciwko rasizmowi* w Durbanie. Dyskusja dotyczyła głównie nietolerancji i rasizmu w Europie Środkowej i Wschodniej, z uwzględnieniem specyfiki regionu i takich zagadnień, jak: dyskryminacja regionalnych mniejszości (dużo uwagi poświęcono Romom), imigrantów, azylantów oraz antysemityzm. Omówiono metody instytucjonalnego umacniania praw człowieka, rozwiązania administracyjne wspierające eliminowanie przejawów dyskryminacji i nietolerancji, jak również działania organizacji pozarządowych.

Polska aktywnie uczestniczyła w *Światowej konferencji przeciwko rasizmowi*, a obecnie, przygotowuje się do wykonania postanowień zawartych w dokumentach końcowych konferencji w Durbanie, w tym do opracowania „Narodowego programu działania na rzecz zwalczania dyskryminacji rasowej, ksenofobii i nietolerancji”.

W tym roku Polska zamierza związać się *Protokołem dodatkowym do konwencji Rady Europy o cyberprzestępczości*, dotyczącym penalizacji czynów o charakterze rasistowskim i ksenofobicznym popełnionych przy użyciu systemów komputerowych. Obecnie

trwają uzgodnienia międzyresortowe wniosku o podpisanie *Protokołu*.

Ponadto w czasie, jaki upłynął między złożeniem *Sprawozdania* a dniem dzisiejszym, Polska wystosowała podczas sesji Komisji Praw Człowieka w 2001 r. stałe zaproszenie do odwiedzenia Polski (*standing invitation*) w stosunku do wszystkich mechanizmów praw człowieka powołanych przez Komisję (w tym specjalnych sprawozdawców oraz niezależnych ekspertów).

13 lutego 2001 r. Polska podpisała dwa *Protokoły dodatkowe do Konwencji o Prawach Dziecka*: w sprawie dzieci w konfliktach zbrojnych oraz w sprawie handlu dziećmi, dziecięcej pornografii i prostytucji (procedura ratyfikacyjna w toku).

Uchwałą RM z 1 października 2002 r. rząd przedłożył parlamentowi do ratyfikacji *Protokół fakultatywny do Konwencji w sprawie likwidacji wszelkich form dyskryminacji kobiet*. W dniu 6 lutego 2003 r. Senat Rzeczypospolitej Polskiej podjął uchwałę o przyjęciu bez poprawek ustawy uchwalonej przez Sejm 9 stycznia br. o ratyfikacji protokołu.

W ustawie z dnia 21 czerwca 2002 r. parlament wyraził zgodę na dokonanie przez Prezydenta ratyfikacji *Protokołu nr 7 do Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności*. Prezydent ratyfikował *Protokół* 4 listopada 2002 r. Obecnie jest przygotowywana publikacja *Protokołu* w Dzienniku Ustaw. *Protokół* wejdzie w życie 1 marca 2003 r.

Ważnym krokiem w realizacji międzynarodowych standardów w dziedzinie ochrony praw mniejszości była ratyfikacja przez Polskę *Konwencji ramowej Rady Europy o ochronie mniejszości narodowych*. Polska stała się stroną tej konwencji 1 kwietnia 2001 r. „Raport z realizacji przez Rzeczpospolitą Polską postanowień Konwencji ramowej Rady Europy o ochronie mniejszości narodowych” został oficjalnie przekazany Sekretarzowi Generalnemu Rady Europy w dniu 10 lipca 2002 r.

Pragnę dodać, że w dniach 23–24 października 2000 r. została zorganizowana w Warszawie konferencja „Status prawny mniejszości narodowych w Polsce w świetle Konwencji ramowej Rady Europy

o ochronie mniejszości narodowych”, której organizatorami byli: Komisja Mniejszości Narodowych i Etnicznych Sejmu, Ministerstwo Spraw Wewnętrznych i Administracji oraz Rada Europy. Natomiast w 2001 r. w Warszawie odbyło się spotkanie państw Grupy Wyszehradzkiej, poświęcone kwestii mniejszości narodowych i etnicznych. Uczestnicy tego spotkania analizowali różne rozwiązania prawne służące zabezpieczeniu praw mniejszości oraz mieli okazję do wymiany doświadczeń z wdrażania programów na rzecz mniejszości narodowych i etnicznych w poszczególnych krajach.

Na zakończenie chciałbym wspomnieć, iż ani do Komitetu Praw Człowieka, ani do Europejskiego Trybunału Praw Człowieka nie wpłynęła żadna skarga przeciwko rządowi polskiemu dotycząca dyskryminacji na tle rasowym.

Przedstawiając dostojnemu Komitetowi *XV i XVI sprawozdanie* delegacja polska pozostaje do Państwa dyspozycji i dołoży wszelkich starań, by udzielić niezbędnych informacji w celu wyjaśnienia ewentualnych wątpliwości związanych ze sprawozdaniem.

Dziękuję za uwagę.

3.

ONZ – CERD

*Międzynarodowa konwencja w sprawie likwidacji wszelkich form
dyskryminacji rasowej*

Znak dokumentu: **CERD/C/SR.1572**

Data: 21 marca 2003 r.

[Oryginał sporządzony w języku angielskim]

**KOMITET DO SPRAW LIKWIDACJI DYSKRYMINACJI
RASOWEJ**

Sześćdziesiąta druga sesja

PROTOKÓŁ SKRÓCONY 1572. POSIEDZENIA

które odbyło się w Pałacu Narodów w Genewie
w piątek, 14 marca 2003 r., o godz. 15.00

Przewodniczący posiedzenia: M. DIACONU

Przedmiot:

**Rozpatrzenie sprawozdań, uwag i informacji
przedstawionych przez Państwa Strony Konwencji
na podstawie artykułu 9 Konwencji (cd.)**

XV i XVI sprawozdanie okresowe Rzeczypospolitej Polskiej⁵

Posiedzenie rozpoczęło się o godz. 15.10

ROZPATRZENIE SPRAWOZDAŃ, KOMENTARZY
I INFORMACJI DOSTARCZONYCH PRZEZ PAŃSTWA STRONY
STOSOWNIE DO ARTYKUŁU 9 KONWENCJI
(punkt 5 porządku obrad) (cd.)

XV i XVI Sprawozdanie okresowe Rzeczypospolitej Polskiej
(CERD/C/384/Add.6 oraz CERD/C/299/Add.10;
CERD/C/304/Add.36; HRI/CORE/1/Add.25/Rev.1)

1. Na zaproszenie przewodniczącego obrad członkowie delegacji Rzeczypospolitej Polskiej zajęli miejsca przy stole Komitetu.

2. Pan KRÓLAK (Polska), dokonując wprowadzenia do *XVI sprawozdania okresowego* Państwa Strony (CERD/C/384/Add.6), nawiązał do intensywnych przemian społeczno-prawnych, które miały miejsce w Polsce w okresie objętym sprawozdaniem. Jak wyjaśnia to w szczegółach sprawozdanie, mówca stwierdził, że nowa konstytucja z 1997 r. zawiera zasady gwarantujące równość wszystkich wobec prawa, a także wolność religii i sumienia i poszanowanie praw mniejszości, w tym wolność zachowania języka i tożsamości kulturowej. W okresie objętym sprawozdaniem polski rząd przeprowadził reformę administracyjną, mającą na celu wzmocnienie struktur samorządowych, jak również reformę systemu edukacji, ochrony zdrowia i ubezpieczeń społecznych. 1 września 1998 r. wszedł w życie nowy *kodeks karny*. Dokonano zmian w ustawodawstwie, dostosowując je do wymogów akcesyjnych do Unii Europejskiej.

⁵ Do niniejszego protokołu skróconego można wnosić poprawki. Poprawki należy przedkładać w jednym z języków roboczych. Powinny być one zawarte w osobnej notce oraz naniesione na egzemplarz protokołu skróconego. Należy je przedłożyć w ciągu jednego tygodnia od daty niniejszego dokumentu Działowi redakcji protokołów oficjalnych, pokój E.41098, w Pałacu Narodów w Genewie. Wszelkie poprawki do protokołów publicznych posiedzeń Komitetu podczas danej sesji zostaną zawarte w jednej erracie, wydanej wkrótce po zakończeniu sesji.

3. Zgodnie z zaleceniami Komitetu zawartymi w *Uwagach końcowych* (CERD/C/304/Add.36, par. 22), *Sprawozdanie* miało charakter uaktualniający i przedstawia zmiany w stanie prawnym i w praktyce w zakresie realizacji przez Polskę postanowień konwencji. W odpowiedzi na zalecenia zawarte w akapicie 14, *Sprawozdanie* wyjaśniło status konwencji na gruncie prawa wewnętrznego (akapity 14 i 15). Konwencja, podobnie jak inne umowy międzynarodowe, których Polska jest stroną, jest uważana za źródło powszechnie obowiązującego prawa. Zgodnie z innym zaleceniem Komitetu, *Sprawozdanie* opisało środki prawne wprowadzone w celu realizacji zakazu istnienia organizacji i partii politycznych odwołujących się w swoich programach do nienawiści rasowej i narodowościowej (akapity 51 i 52). Akapity 61–63 prezentowały dane statystyczne aktów oskarżenia dotyczących czynów dyskryminacji rasowej, przytaczając kilka konkretnych przykładów.

4. W odniesieniu do zalecenia zawartego w akapicie 16 *Uwag końcowych*, mówca podkreślił, że uaktualniono dane odnoszące się do mniejszości narodowych i etnicznych w Polsce. W maju i czerwcu 2002 r. odbył się narodowy spis powszechny, którego formularz zawierał pytanie o to, do jakiej narodowości poczuwa się dana osoba oraz w jakim języku najczęściej rozmawia się w domu. Rachmistrze spisowi nie dysponowali żadną listą dopuszczalnych nazw narodowości czy języków, a ograniczali się jedynie do notowania odpowiedzi deklarowanych przez osoby spisywane.

5. *Sprawozdanie* zawierało bardzo szczegółowe informacje dotyczące realizacji postanowień art. 5 konwencji (akapity 64–96⁶). Opisuje ono działania podjęte przez Polskę w celu zapewnienia dzieciom należącym do mniejszości narodowych edukacji w języku ojczystym, jak również inicjatywy wychodzące naprzeciw specyficznym potrzebom edukacyjnym dzieci romskich. W ustawodawstwie polskim dokonano zmian ułatwiających mniejszościom narodowym i etnicznym prowadzenie zajęć szkolnych oraz przystępowanie do egzaminów końcowych w ramach szkoły podstawowej i średniej. Nowe uregulowania wprowadziły znaczące podwyżki subwencji oświatowych dla

⁶ Błąd w tekście oryginalnym – powinno być: „akapity 54–84” (przypis tłumacza).

szkół, do których uczęszczają uczniowie z mniejszości narodowych. Dodatkowe środki finansowe przyznano również szkołom, w których pobierają naukę dzieci romskie.

6. W 2001 r. rząd Rzeczypospolitej Polskiej rozpoczął realizację trzyletniego „Programu pilotażowego na rzecz społeczności romskiej w województwie małopolskim”. Celem programu jest poprawa sytuacji materialnej, społecznej i zdrowotnej Romów, promocja edukacji i kultury mniejszości, jak również wzrost bezpieczeństwa i przeciwdziałanie bezrobociu. W programie uczestniczą: administracja rządowa, jednostki samorządu terytorialnego, organizacje pozarządowe oraz przedstawiciele społeczności romskiej. W ciągu ostatnich dwóch lat zwiększyła się frekwencja dzieci romskich na zajęciach szkolnych, poprawiły się wyniki nauczania, wzrosło zainteresowanie edukacją wśród rodziców romskich, a coraz większa liczba uczniów romskich kontynuuje naukę na wyższym poziomie. Program pilotażowy spełnia kryteria Komisji Europejskiej oraz Organizacji Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie dotyczące pomocy dla społeczności romskich. Raporty okresowe Komisji Europejskiej potwierdzają poprawę sytuacji Romów. Doświadczenia uzyskane w trakcie przeprowadzania programu pilotażowego zostaną zastosowane w wieloletnim ogólnopolskim programie na rzecz społeczności romskiej, którego rozpoczęcie planowane jest na 2004 r.

7. Mówca przeszedł do omawiania działań Zespołu do spraw Mniejszości Narodowych, organu konsultacyjnego przy Prezisie Rady Ministrów, służącego jako forum dialogu pomiędzy rządem i przedstawicielami mniejszości narodowych i etnicznych. Jeden z podzespołów Zespołu do spraw Mniejszości Narodowych skupił się na sprawach edukacji społeczności romskiej. Inny podzespół, do spraw mniejszości narodowych, opracował strategię rozwoju oświaty mniejszości litewskiej w Polsce. Realizacja zadań przewidzianych w strategii do wykonania przez administrację rządową, władze samorządowe województwa podlaskiego oraz przedstawiciele mniejszości litewskiej, poddawana jest szczegółowej kontroli.

8. *XIV sprawozdanie okresowe* przedstawione przez Polskę (CERD/C/299/Add.10)⁷, *Uwagi końcowe* Komitetu oraz protokół skrócony zostały szeroko rozpowszechnione i udostępnione w najważniejszych bibliotekach oraz na uniwersytetach; zostały one także opublikowane na stronach internetowych Ministerstwa Sprawiedliwości. *XVI sprawozdanie okresowe* i *Uwagi końcowe* Komitetu zostaną rozpowszechnione i upublicznione w podobny sposób. Projekt sprawozdania był przedmiotem konsultacji z takimi organizacjami pozarządowymi jak Amnesty International, Helsińska Fundacja Praw Człowieka oraz Centrum Praw Kobiet.

9. Mówca zaznaczył, iż w czasie, jaki upłynął od ukończenia *XVI sprawozdania okresowego* polski rząd podjął nowe działania, takie jak rozszerzenie kompetencji Pełnomocnika Rządu do spraw Równego Statusu Kobiet i Mężczyzn o kwestie związane z przeciwdziałaniem dyskryminacji na tle rasowym i etnicznym (czerwiec 2002 r.). W ramach przygotowań Polski do przystąpienia do Unii Europejskiej, Pełnomocnik Rządu przystąpił w 2003 r. do „Wspólnotowego programu działań na rzecz zwalczania dyskryminacji 2001–2006”. Rząd Rzeczypospolitej Polskiej zainicjował także projekt mający na celu podniesienie świadomości społecznej w sprawach dotyczących dyskryminacji, ksenofobii i nietolerancji oraz stworzenie struktur instytucjonalnych, służących wdrażaniu w Polsce wspólnotowego prawa antydyskryminacyjnego w sferze zatrudnienia i w innych dziedzinach życia.

10. Polski parlament rozważa obecnie projekt zmian do art. 256 *kodeksu karnego*, wprowadzającego karalność czynności takich, jak sporządzenie, gromadzenie, przechowywanie, przewożenie, przesyłanie, nabywanie, zbywanie lub rozpowszechnianie materiałów nawołujących do nienawiści na tle narodowościowym, etnicznym, rasowym, wyznaniowym, albo ze względu na bezwyznaniowość. Proponowane regulacje umożliwiłyby orzeczenie przepadku tych materiałów, jak również przedmiotów służących do ich wytwarzania

⁷ Błąd w tekście oryginalnym – powinno być: „IV sprawozdanie okresowe z realizacji przez Rzeczpospolitą Polską Międzynarodowego Paktu Praw Obywatelskich i Politycznych” (CCPR/C/95/Add. 8; CCPR/C/66/Q/POL/1/REV.1).

lub rozpowszechniania. Z dniem 1 stycznia 2002 r. zaostrzono przepisy zakazujące dyskryminacji w zatrudnieniu ze względu na płeć, wiek, niepełnosprawność, narodowość, przekonania polityczne i religijne oraz przynależność związkową. Do Sejmu skierowany został projekt nowelizacji *kodeksu pracy*, nakładający na pracodawcę obowiązek tworzenia w miejscu pracy środowiska wolnego od wszelkiej dyskryminacji. Wprowadzono surowsze kary z tytułu nieprzestrzegania zakazów dyskryminacji.

11. Poruszając kwestie związane z przedmiotem konwencji, mówca oznajmił, że na mocy ustawy z dnia 6 stycznia 2000 r. powołano urząd Rzecznika Praw Dziecka, stojący na straży praw dziecka i podejmujący działania z własnej inicjatywy w związku z informacjami o naruszeniu praw lub interesów dziecka. *Ustawa o powszechnym ubezpieczeniu społecznym*, uchwalona 23 stycznia 2003 r., usuwa liczne wątpliwości dotyczące zasad ubezpieczenia zdrowotnego cudzoziemców.

12. Istotną rolę w działaniach na rzecz zwalczania dyskryminacji i stereotypów w społeczeństwie odgrywają media elektroniczne. Nowelizacja *ustawy o radiofonii i telewizji* wprowadziła ważną z punktu widzenia mniejszości narodowych zmianę poprzez dodanie kategorii „nadawcy społecznego”.

13. Rzeczpospolita Polska podjęła wiele kroków w celu zapewnienia całkowitego dostosowania do wymogów zawartych w postanowieniach konwencji. Uchwałą Rady Ministrów z dnia 28 września 1998 r., Polska uznała kompetencje Komitetu do spraw Likwidacji Dyskryminacji Rasowej do przyjmowania i rozpatrywania skarg osób indywidualnych bądź grup osób uważających się za ofiary naruszenia któregoś z praw wymienionych w konwencji. Stosownie do zaleceń Komitetu wyrażonych w punkcie 21 *Uwag końcowych*, dnia 23 sierpnia 2002 r. Polska ratyfikowała poprawkę do art. 8 konwencji. Dnia 16 października 1997 r. Rzeczpospolita Polska poinformowała Sekretarza Generalnego Organizacji Narodów Zjednoczonych o wycofaniu zastrzeżeń do art. 22 konwencji.

14. Polska aktywnie uczestniczyła w światowej konferencji przeciwko rasizmowi, dyskryminacji rasowej, ksenofobii i nietolerancji

w Durbanie, a w chwili składania *Sprawozdania* przygotowywała się do wprowadzenia w życie zaleceń dotyczących opracowania Narodowego Programu Działania na rzecz zwalczania dyskryminacji rasowej, ksenofobii i nietolerancji. Polska rozważa przystąpienie do *Protokołu dodatkowego do konwencji Rady Europy o cyberprzestępczości*. Dnia 13 lutego 2002 r. Polska podpisała dwa protokoły dodatkowe do *Konwencji o Prawach Dziecka*, w sprawie udziału dzieci w konfliktach zbrojnych oraz dotyczący handlu dziećmi, prostytucji i pornografii dziecięcej; procedura ratyfikacyjna jest w toku.

15. Dnia 1 marca 2003 r. wszedł w życie ratyfikowany przez polski parlament *Protokół nr 7 do Europejskiej Konwencji Praw Człowieka*. W dniu 1 kwietnia 2001 r. Polska przystąpiła do *Konwencji ramowej Rady Europy o ochronie mniejszości narodowych*, a 10 lipca 2002 r. przedłożyła sprawozdanie z realizacji postanowień powyższej konwencji. W 2000 r. polski rząd był gospodarzem konferencji na temat statusu prawnego mniejszości narodowych w Polsce w świetle *Konwencji ramowej Rady Europy*, a w 2001 r. zorganizował spotkanie Grupy Wyszehradzkiej, poświęcone analizie rozwiązań prawnych służących zabezpieczeniu praw mniejszości oraz wymianie doświadczeń z wdrażania programów na rzecz mniejszości narodowych i etnicznych w poszczególnych krajach.

16. Podsumowując swoje wystąpienie, przedstawiciel Polski podkreślił, że ani do Komitetu Praw Człowieka, ani do Europejskiego Trybunału Praw Człowieka nie wpłynęła przeciw rządowi Rzeczypospolitej Polskiej żadna skarga dotycząca dyskryminacji na tle rasowym.

17. Pan RESZETOW (sprawozdawca krajowy) z zadowoleniem przyjął fakt, że polski rząd zgodził się przyjąć deklarację wynikającą z art. 14, przyjął poprawkę do art. 8 i wycofał zastrzeżenia do art. 22 konwencji. Stwierdzenie wyrażone w *Sprawozdaniu okresowym*, jakoby istniała pełna zgodność pomiędzy postanowieniami konwencji i zasadami wyrażonymi w Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej, jakkolwiek zasadniczo godne pochwały, nie powinno być interpretowane jako uznanie, iż ustawodawstwo czy praktyka prawna w Polsce faktycznie są w pełni zgodne z postanowieniami konwencji, gdyż zgodność taka w praktyce wystąpić nie może w żadnym państwie.

Sprawozdanie podkreśliło zobowiązanie polskich władz do zapewnienia poszanowania praw i wolności osobistych. Jednakże konwencja stanowi, iż niższe szczeble administracji rządowej, samorządu terytorialnego i grup społecznych także mają włączać się w ochronę praw człowieka, choć główna odpowiedzialność w tej kwestii ciąży na państwie. Mówca wyraził nadzieję, że poświęcenie uwagi wyłącznie odpowiedzialności władz nie zmniejszy zainteresowania działaniami innych organizacji i grup, które także mogłyby w sposób znaczący wpływać na wprowadzanie w życie postanowień konwencji.

18. Czy jakiegokolwiek organizacje pozarządowe brały udział w opracowywaniu *Sprawozdania*, a jeśli tak, to w jakim zakresie? *Sprawozdanie* przytacza konstytucyjną gwarancję poszanowania pewnych swobód obywateli polskich należących do mniejszości narodowych i etnicznych. Czy swobody te ograniczone są wyłącznie do obywateli polskich? Komitet z dużym zadowoleniem przyjmuje fakt, że konwencja stanowi część polskiego porządku prawnego i że ma pierwszeństwo ponad ustawami krajowymi. Pożądane byłoby, aby w kolejnych sprawozdaniach Państwo Strona zawarło informacje o konkretnych przypadkach powoływania się na zapisy konwencji.

19. Struktura etniczna Polski uległa w przeciągu ostatnich 60 lat znaczącym zmianom. Obecnie mniejszości narodowe stanowią zaledwie niewielką część społeczeństwa, co w sposób zasadniczy odbiega od sytuacji sprzed zagłady wspólnot żydowskich i romskich w trakcie okupacji niemieckiej. Po 1945 r. do Polski przybyło ok. 4,5 mln Polaków ze Związku Radzieckiego; ok. 3 mln Niemców opuściło terytorium Polski, a ok. 0,5 mln Ukraińców przeniosło się na tereny należące ówczesnie do ZSRR. Choć struktura etniczna społeczeństwa zmieniła się znacząco, pozostało wiele narodowościowych uprzedzeń i stereotypów. Sytuacja mniejszości narodowych zaczęła ulegać zmianie w 1989 r. wraz z ustanowieniem sejmowej Komisji do spraw Mniejszości Narodowych i Etnicznych. Komisja ta zajmuje się opracowaniem projektu ustawy dotyczącej mniejszości. Członkowie Komitetu pragnęliby dowiedzieć się od delegacji polskiej, jaki jest obecny status i zapisy projektu ustawy.

20. Pojawiły się dwa zasadnicze problemy związane z uznaniem przez państwo mniejszości etnicznych. Po pierwsze, wydaje się, że państwo polskie ogranicza status członka mniejszości wyłącznie do obywateli Rzeczypospolitej Polskiej. Po wtóre, nie jest jasna ani stosowana przez państwo procedura, ani kryteria, na których opiera się oficjalne uznanie mniejszości etnicznych, co ma zasadniczy wpływ na ich sytuację, gdyż z uznaniem statusu mniejszości wiążą się fundusze dla grup mniejszościowych, w tym wsparcie działań edukacyjnych. Kilka organizacji pozarządowych sprawozdało, że niektóre niewielkie grupy etniczne nie zostały uznane przez państwo za mniejszości. Według informacji niektórych organizacji pozarządowych dochodziło również do nieprawidłowości w trakcie powszechnego spisu ludności. Rachmistrze niedostatecznie dokładnie spisywali informacje odnoszące się do mniejszości etnicznych, a w niektórych wypadkach dochodziło do fałszowania informacji. Byłoby celowe, aby Polska wzięła tego rodzaju fakty pod uwagę przy organizacji kolejnego spisu ludności. Zapewniłoby to dokładne odzwierciedlenie przez spis powszechny struktury etnicznej kraju.

21. Rząd Rzeczypospolitej Polskiej ustanowił urząd Rzecznika Praw Obywatelskich, która to instytucja została następnie wprowadzona przez wiele innych państw regionu. Członkowie Komitetu pragnęliby dowiedzieć się, ile skarg dotyczących naruszenia praw człowieka wpłynęło do Rzecznika Praw Obywatelskich i w jaki sposób zostały one rozpatrzone. W 1997 r. Komitet wyraził swoje zaniepokojenie faktem, iż obowiązujący ówczesnie polski system prawny w niewystarczający sposób zakazywał działalności grup rozpowszechniających idee odwołujące się do nienawiści rasowej i narodowościowej. *Sprawozdanie* wylicza przepisy prawne, w sposób bezpośredni i pośredni odnoszące się do tego zagadnienia, włączając w to odpowiednie artykuły *kodeksu karnego*. Tego rodzaju uregulowania prawne mają wielką wagę, tym bardziej iż wiele organizacji pozarządowych informowało Komitet o fakcie istnienia takich organizacji w Polsce. Komitet byłby zobowiązany za udzielenie informacji odnośnie do podejmowanych przeciw tym organizacjom działań w świetle wyżej wspomnianych uregulowań prawnych.

22. Mówca podzielił się swoim wrażeniem, iż ze sprawozdania nie wynika, aby rząd polski z należytą konsekwencją zwalczał rasistowskie działania wymierzone w społeczność romską i żydowską, jako że wiele tego typu spraw nie zakończyło się wydaniem wyroków skazujących. Organizacje pozarządowe donosiły o napaściach słownych i fizycznych nie tylko na przedstawicieli powyższych dwóch mniejszości, ale też na Litwinów, Białorusinów, Ukraińców i Niemców, którzy doświadczyli dyskryminacji w dziedzinie zamieszkania i zatrudnienia.

23. Zawarta w *Sprawozdaniu* informacja dotycząca zatrudnienia obcokrajowców wyszczególnia jedynie liczbę wydanych pozwoleń na pracę, bez uwzględnienia liczby złożonych podań o pracę, co dałoby lepsze pojęcie o zagadnieniu. Czy osoby niebędące obywatelami Polski mogą zresztać się w związkach zawodowych i czy mogą być członkami ich władz? Czy istnieją jakiegokolwiek zawody, które mogą wykonywać jedynie obywatele polscy? Czy prawdą jest, jak wynika ze *Sprawozdania*, że osoby nieposiadające polskiego obywatelstwa muszą płacić za edukację i opiekę w polskich szkołach publicznych i placówkach oświatowych? Wiele organizacji pozarządowych informowało o trudnościach, jakie napotyka w dziedzinie edukacji mniejszość romska – ponieważ kursy języka polskiego dla dzieci romskich doprowadziły do segregacji dzieci. Oprócz tego dzieci te poświęcały dużo uwagi pewnym przedmiotom w szkole, lecz ich ogólne wykształcenie pozostało na stosunkowo niskim poziomie, co w konsekwencji umniejszało ich szanse na otrzymanie w przyszłości pracy.

24. Od rozpatrzenia ostatniego *Sprawozdania* w Polsce nastąpiły znaczące i pozytywne zmiany, mimo to jednak niektóre z *Uwag końcowych* Komitetu pozostają nadal aktualne. Dotyczy to w szczególności podejmowania kroków mających na celu realizację zakazu istnienia organizacji podlegających do nienawiści rasowej i etnicznej oraz karania aktów wandalizmu i napaści na tle rasowym. Przewyciężenie tych problemów walcie przyczyniłoby się do utrwalenia demokracji i praw człowieka w Polsce i pomogłoby Polsce wypełniać ważną rolę w Europie i w świecie.

25. Pan VALENCIA RODRIGUEZ, w odniesieniu do akapitu 32 zauważył, że język polski był jedynym językiem oficjalnym w Polsce, a inne języki dopuszczalne są jedynie w rozumieniu zapisów *kodeksu postępowania administracyjnego*, *kodeksu cywilnego* i *kodeksu postępowania karnego*. Czy oznacza to, iż mniejszości mogą posługiwać się jedynie językami uznanymi przez powyższe kodeksy? W jakim stadium znajduje się obecnie projekt ustawy o mniejszościach narodowych? Czy uwzględnia on wyżej wzmiankowaną potencjalną barierę w życiu języków mniejszości?

26. Komitet winien być informowany o działaniach podejmowanych przez międzyresortowy Zespół do spraw Mniejszości Narodowych, Departament Obywatelstwa, Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego oraz Krajową Radę Radiofonii i Telewizji. Potrzebna jest odpowiednia koordynacja działań wyżej wymienionych instytucji, pozwalająca uniknąć dublowania wysiłków i zapewniająca optymalne wykorzystanie zasobów finansowych i ludzkich.

27. Ogólnie biorąc, Polska wypełniała wymogi określone w art. 4 i 5 konwencji. Mówca ze szczególnym zadowoleniem przyjął informację zawartą w akapitach 51 i kolejnych *Sprawozdania*, dotyczącą przypadków ściganych zgodnie z *kodeksem karnym*. Należy podjąć intensywniejsze kroki pozwalające na wykrycie sprawców danych czynów i niedopuszczenie do umarzania postępowań. Warto byłoby również rozważyć kwestię autonomicznych decyzji okręgowych izb lekarskich w zakresie dopuszczania lekarzy niebędących obywatelami polskimi do wykonywania zawodu.

28. Mówca zauważył, że w 1998 r. największą grupę obcokrajowców, którzy otrzymali pozwolenie na pracę, stanowili Europejczycy, a następnie Azjaci. Sytuacja taka była czymś naturalnym, jednakże w przyszłości należałoby dołożyć starań, aby wyróżnić istniejące dysproporcje. Należy podjąć działania zmierzające do ograniczenia stosunkowo wysokiego bezrobocia, w szczególności w północnej i północno-zachodniej Polsce, gdyż taki stan rzeczy uderza przede wszystkim w mniejszości.

29. W nawiązaniu do akapitu 93, mówca zapytał, kiedy wejdzie w życie nowela gwarantująca bezpłatną naukę w szkołach podstawo-

wych i średnich dzieciom niebędącym obywatelami polskimi? Jakie są dotychczasowe wyniki polityki promocji przez państwo tożsamości kulturowej?

30. W zgodzie z zapisem akapitu 44, rozstrzygnięcie sporów wynikających ze zobowiązań umownych osób fizycznych było w wyłącznej gestii sądów. Czy można udzielić bardziej szczegółowej informacji na ten temat? Czy po przeprowadzeniu postępowania karnego zawsze musi następować odrębny proces z powództwa cywilnego, jeśli w grę wchodzi dochodzenie odszkodowania czy zadośćuczynienia za czyny o podłożu rasowym?

31. Pan DE GOUTTES, w odniesieniu do akapitu 26 pragnął dowiedzieć się, czy zostanie opublikowana broszura informująca o procedurze zgłaszania indywidualnych skarg do Komitetu stosownie do art. 4⁸ konwencji. Fakt, iż informacja dotycząca pochodzenia etnicznego danej osoby mogła być uzyskiwana wyłącznie za zgodą zainteresowanego, jest zgodny z zaleceniami Komitetu. Byłoby dobrze poznać najnowsze dane dotyczące struktury ludności Polski. Mówca zauważył, że według art. 258 *kodeksu karnego* odpowiedzialności karnej podlega każda grupa czy stowarzyszenie „mająca na celu popełnienie przestępstw”. Jednakże kodeks nie wymienia w tym miejscu wprost organizacji propagujących dyskryminację rasową. Mówca poprosił o wyjaśnienie tego zagadnienia, jak też o informacje dotyczące wyników procesów karnych opisanych w akapitach 62 i 63. Jakiego rodzaju skargi wpłynęły do Rzecznika Praw Obywatelskich i w jaki sposób je rozwiązano?

32. Według informacji Amnesty International i stowarzyszenia „Nigdy Więcej”, rasizm i nietolerancja nadal pozostają w Polsce poważnymi problemami. W swoim raporcie z 2002 r., Amnesty International donosiła o wymierzonych w Romów, Afrykanów i imigrantów aktach przemocy na tle rasowym, niedostatecznie skutecznie ściganych przez policję. W swoim raporcie opublikowanym 21 lutego 2003 r., stowarzyszenie „Nigdy Więcej” opisało wypadki rozpowszechniania symboli rasowych i antysemickich przez stowarzyszenia neonazistowskie, w szczególności na stadionach piłkarskich. Komi-

⁸ Błąd w tekście oryginalnym – powinno być „do artykułu 14” (przypis tłumacza).

tet wyraża zaniepokojenie faktem, że pewne partie polityczne odwołują się do rasizmu w prowadzonych przez siebie debatach i publicznych wystąpieniach. Według raportu stowarzyszenia „Nigdy Więcej”, do władz polskich zwrócono się z prośbą o zdelegalizowanie zwłaszcza trzech partii politycznych. Jakie kroki podjęto w odpowiedzi na te prośby? Wydarzenia w Czechenii spowodowały, jak się wydaje, napływ uchodźców czeczeńskich do Polski. Jaka jest polityka rządu w sprawie uchodźców czeczeńskich? Wreszcie, jakiego rodzaju antyterrorystyczne ustawodawstwo zostało przyjęte w następstwie wydarzeń z 11 września 2001 r.?

33. Pani JANUARY-BARDILL wyraziła pogląd, czy nie byłoby odpowiedniej w akapitach 37 i 107 mówić o „potrzebach” mniejszości narodowych, nie zaś o „problemie” mniejszości. Wprawdzie akapity 55 i następne odnosiły się bezpośrednio do mniejszości, nie zawarto w nich informacji dotyczących grupy dominującej. Mówczyni podkreśliła wagę baczniejszego przyglądania się dominującemu nurtowi kultury i elementom rasistowskim, które mogą w niej występować. Bardzo mało uwagi poświęcono integracji zarówno politycznej, jak i ekonomicznej.

34. Ponieważ art. 7 konwencji koncentruje się na środkach służących zapobieganiu dyskryminacji rasowej poprzez edukację, stosowna część *Sprawozdania* powinna zawierać informację dotyczącą programów mających na celu podnoszenie świadomości nauczycieli i urzędników publicznych w kwestiach dotyczących rasizmu. Większość informacji odnośnie do edukacji winna znaleźć się w sekcji omawiającej art. 5 konwencji.

35. Pan LINDGREN ALVES zapytał o działania podejmowane przez polski rząd w celu propagowania kultury praw człowieka. Z wielu stron napływały sygnały o dyskryminacji osób pochodzenia żydowskiego i romskiego, a także przedstawiciele innych mniejszości. Przedstawiciele administracji rządowej udzielali rzekomo wywiadów pewnym czasopismom znanym z rozpowszechniania treści faszystowskich. Mówca zastanawiał się także, czemu nadal utrzymują się zachowania antysemickie i rasistowskie, a także chciał się dowiedzieć, dlaczego poziom wykształcenia osób należących do

mniejszości jest niższy aniżeli reszty społeczeństwa. Pożądana byłaby informacja dotycząca działań podjętych w celu rozpowszechnienia i wprowadzenia w życie deklaracji durbańskiej.

36. Pan YUTZIS wyraził pogląd, iż zagadnienie języków mniejszości niekoniecznie powinno być regulowane za pomocą norm proceduralnych, a raczej należałoby je ściślej połączyć z organami traktatowymi. Wyraził zadowolenie z faktu, że kwestią tą zajmuje się Komisja do spraw Mniejszości Narodowych i Etnicznych. Zauważył, że akapity 51 i 52 próbują łączyć pojęcia takie jak totalitaryzm, faszyzm i komunizm z dyskryminacją rasową, jednak wyraził przekonanie, że zawarte w *Sprawozdaniu* informacje nie są w pełni zadowalające w świetle przepisów art. 4 konwencji. Niemal wszystkie z artykułów *kodeksu karnego* wymienione w akapitach 53 i 54 odnosiły się do osób, a nie do instytucji. Nie przytoczono żadnych przykładów instytucji, które zostały pociągnięte do odpowiedzialności karnej za publikację materiałów rasistowskich. Zauważył, że gazety i czasopisma tylko do pewnego stopnia mogą się odżegnywać od odpowiedzialności za wyrażane na ich łamach prywatne poglądy i nie powinny zezwalać na publikację materiałów rasistowskich.

37. W nawiązaniu do akapitu 62, mówca zapytał, co stało się z wydawcami książki pt. *Niebezpieczne tematy*. Sąd podkreślił, że jedynie nieznaczna liczba egzemplarzy książki dotarła w ogóle do księgarń. Czy egzemplarze tej publikacji trafiły wyłącznie do księgarń, czy też do kościołów, szkół i innych miejsc? Podkreślił wagę stosowania sankcji karnych wobec instytucji zezwalających na wydawanie i tłumaczenie takich publikacji i zapytał o odpowiednie regulacje prawne w tym zakresie.

38. W nawiązaniu do raportu stowarzyszenia „Nigdy Więcej”, mówca wskazał, że są osoby wykorzystujące kulturę do promocji idei przeciwnych konwencji. Istotną kwestią byłoby zbadanie wypadków opisanych w raporcie, zwłaszcza, że dotyczą one młodzieży. Wreszcie mówca zapytał o wkład organizacji pozarządowych w przygotowywanie *Sprawozdania* oraz o działania podejmowane w celu rozpowszechnienia konwencji.

39. Pan TANG CHENGYUAN zaobserwował, że są przesłanki pozwalające stwierdzić wzrost liczby aktów dyskryminacji rasowej w Polsce, zwłaszcza działań wymierzonych w osoby należące do społeczności romskiej. Niektórym osobom pochodzenia romskiego, na przykład, urzędy lokalne odmówiły zameldowania. Czy delegacja polska mogłaby skomentować te zarzuty? W jego przekonaniu rząd polski powinien wzmocnić uregulowania prawne, a także udzielić Romom pomocy finansowej i ekonomicznej. Czy istnieją inne sposoby rozwiązania tego problemu?

40. Polska najprawdopodobniej przyjęła wielu uchodźców z Czechenii i innych terenów. Są doniesienia, że od czasu zamachu terrorystycznego w Moskwie, polskie władze lokalne traktują uchodźców z Czechenii jak terrorystów. Jakkolwiek należy zwalczać terroryzm, mylenie zwykłych Czechenów z przestępcami winnymi popełnienia aktów terrorystycznych jest pogwałceniem podstawowych praw człowieka. Zapytał, czy delegacja może potwierdzić prawdziwość takich doniesień, a jeśli tak, w jaki sposób polski rząd mógłby rozwiązać ten problem.

41. Pan THIAM zauważył, że w różnych sprawozdaniach pojawiły się rozbieżności dotyczące dokładnej liczby członków poszczególnych mniejszości w Polsce. Podawane wielkości określały tę liczbę na 1,3 mln w *XIII i XIV sprawozdaniu okresowym* (CERD/C/299/Add.10) oraz na 640 tys. w *XV i XVI sprawozdaniu okresowym* (CERD/C/384/Add.6). Czy delegacja mogłaby wyjaśnić przyczynę takich rozbieżności? Jest to kwestia istotna, jeżeli weźmie się pod uwagę zarzuty stosowania przemocy na tle rasowym i rozpowszechniania propagandy rasistowskiej, stawiane niektórym agencjom rządowym. Czy to powyższe czyny przyczyniły się do zmniejszenia liczebności mniejszości?

42. Według otrzymanych przez mówcę informacji, urząd Rzecznika Praw Obywatelskich miał jakoby napotykać przeszkody ze strony władz w trakcie prowadzenia dochodzenia w sprawie i postępowania przeciwko sprawcom czynów przemocy i rozpowszechniania rasistowskiej propagandy. Czy te zarzuty są prawdziwe? W momencie, gdy sprawcy czynów pociągnięci zostali do odpowiedzialności prawnej, ich wyroki zostały obniżone, rzekomo na skutek nacisków ze strony partii

radykałnych. Czy delegacja mogłaby dostarczyć danych statystycznych dotyczących spraw, które znalazły swój finał w sądzie, a które były rozpatrywane przez Rzecznika? Takie statystyki rzuciłyby światło na skuteczność środków wprowadzonych do polskiego prawodawstwa w celu dostosowania się do międzynarodowych konwencji praw człowieka.

43. Mówca zwrócił uwagę delegacji na *Uwagi końcowe* Komitetu do *XIII i XIV sprawozdania okresowego* Polski, w których Komitet wyraża prośbę o dokładniejsze dane statystyczne dotyczące mniejszości (akapit 16), jak też wyraża głębokie zaniepokojenie w związku z poważnymi aktami przemocy na tle rasowym, wymierzonymi w szczególności w ludność pochodzenia żydowskiego i romskiego. Zapytał o relację pomiędzy Biurem Rzecznika Praw Obywatelskich i sądami. Jakiego rodzaju sprawy pozostają w wyłącznej gestii Rzecznika i jaki skutek mają orzeczenia wydawane przez Rzecznika? Mówca zapytał też, jakie środki prawne gwarantują prawa obcokrajowców i uchodźców oraz jakie są wymogi stawiane osobom ubiegającym się o polskie obywatelstwo. W jaki sposób prawo polskie wspiera podejmowaną przez agendy ONZ działalność humanitarną, zwłaszcza wysiłki na rzecz uchodźców i obcokrajowców?

44. PRZEWODNICZĄCY, zabierając głos jako członek Komitetu, wyraził pogląd, że rząd Rzeczypospolitej Polskiej podjął wiele kroków prawnych, administracyjnych i wykonawczych w celu sprostania wymogom konwencji, w szczególności zaś przyjął wiele bezprecedensowych rozwiązań w dziedzinie edukacji mniejszości. Pozytywnym zjawiskiem jest uczestnictwo Romów w programach przynoszących korzyści ich społeczności, gdyż mogą oni mobilizować pozostałych członków tej społeczności do wprowadzania programów w życie. Zauważył jednak, że specjalny program dla społeczności romskiej ogranicza się wyłącznie do województwa małopolskiego. Zapytał, czy Romowie zamieszkują tylko to województwo, czy też można ich spotkać także w innych częściach kraju.

45. Mówca wyraził zaskoczenie faktem, że do Europejskiego Trybunału Praw Człowieka nie wpłynęła przeciw polskiemu rządowi żadna skarga dotycząca dyskryminacji na tle rasowym, podczas gdy przeciwko innym państwom skierowane zostały tysiące takich skarg.

Wyraził zainteresowanie faktem, w jaki sposób przeciwko państwu takiemu jak Polska, liczącemu czterdzieści milionów mieszkańców, nie skierowano ani jednej skargi.

46. Pan AMIR zauważył, że w sprawie publikacji rasistowskiej literatury, sankcje karne objęły także wydawcę, jednakże wydaje się, że nie podjęto żadnych wysiłków zapobiegających podobnym publikacjom w przyszłości. Wydawałoby się, że państwo takie jak Polska, która sama kilkakrotnie zniknęła z mapy świata, bardziej niż inne kraje powinna być orędownikiem pokoju, nie tylko wewnątrz swych granic, ale też w regionie. Rząd polski powinien dołożyć wszelkich starań w celu stworzenia prawnej, sądowej i ustawodawczej tarczy chroniącej swoje społeczeństwo, w szczególności zaś mniejszości, przed dyskryminacją rasową. Wewnętrzny system pracy Komitetu pozwalał mu na coraz lepsze rozumienie tego, w jaki sposób zwalczać dyskryminację rasową, jednak dopiero wdrażanie zaleceń Komitetu przez Państwa Strony konwencji przyczynia się do urzeczywistniania tych idei.

47. Pan THORNBERRY zgodził się z poglądami dotyczącymi mniejszości wyrażonymi przez panią January-Bardill i pana Lindgre-na Alvesa. Zauważył, iż sprawozdanie w wielu miejscach posługuje się terminem „mniejszości narodowe”. Czy polski rząd ustalił definicję tego pojęcia? Sprawozdanie informuje o przypadku dotyczącym rejestracji Związku Ślązaków. Postawił pytanie, czy problem ten wypływa z faktu nieuznawania Ślązaków za mniejszość, czy też wynika on z zapisów ustawy o zrzeszaniu się? Metoda zbierania informacji, którą polski rząd zastosował w trakcie narodowego spisu powszechnego, polegająca na zastosowaniu pytań otwartych i samookreślaniu się osób poddawanych spisowi, była bardzo profesjonalna.

48. Do *kodeksu karnego* zostały dodane dwa nowe artykuły, z których jeden zakazywał czynów wymierzonych w „grupę osób o odmiennym światopoglądzie” (art. 118). Co oznacza to określenie? Oddzielne działania zostały podjęte w celu sprostania potrzebom edukacyjnym dzieci romskich, poprzez zapewnienie możliwości uczestniczenia w zajęciach lekcyjnych prowadzonych w języku romskim i w zajęciach wdrażających je do polskiego systemu oświaty. Zajęcia zostały tak skonstruowane, aby dzieci te posiadały odpowiednie umiejęt-

ności i wiedzę, pozwalające im na dobre funkcjonowanie w społeczeństwie, przy jednoczesnym poszanowaniu ich kultury. Rząd Rzeczypospolitej Polskiej powinien mieć jednak na uwadze fakt, że zgodnie ze standardami międzynarodowymi, standardy edukacyjne w takich przypadkach powinny być jednakowe, nie zaś niższe aniżeli ogólnie przyjęte w polskim szkolnictwie.

49. Mówca omówił stosowne artykuły *XXVII Zaleceń ogólnych* Komitetu na temat dyskryminacji Romów, w tym akapitów 18, 23 i 26. Zalecenia te zawierają dobre wskazówki dla polityki państwa w tym względzie. W jakim zakresie, według delegacji polskiej, sytuacja opisana w punkcie 107 była w zgodzie z powyższymi standardami? W kwestii edukacji wielokulturowej, mówca wyraził pogląd, że społeczność większościowa w Polsce powinna być uwrażliwiana na kulturę mniejszości, a uzyskana w ten sposób wiedza sprzyjać będzie wzajemnemu poszanowaniu i tolerancji.

50. PRZEWODNICZĄCY zaprosił delegację na kolejne posiedzenie w celu udzielenia odpowiedzi na zadane przez Komitet pytania i komentarze.

51. Pan KRÓLAK podziękował Komitetowi za zainteresowanie kwestiami opisanymi w *Sprawozdaniu okresowym* przedstawionym przez Rzeczpospolitą Polską. Niektórzy z członków Komitetu podnosili kwestie niedoskonałości językowych sprawozdania. Mówca chciałby wyjaśnić, iż tak zwany „problem” mniejszości rasowych nie wynikał z tego, że rząd postrzega w taki sposób mniejszości, lecz z tego, że pragnie on odpowiednio troszczyć się o mniejszości i rozwiązywać problemy do nich się odnoszące. Rozwiązywanie problemów dyskryminacji rasowej to proces dynamiczny. W istocie żadne państwo na świecie nie mogłoby przyznać, że wdrażanie zasad konwencji zostało już w jego obrębie zakończone. Delegacja polska zostaje do dyspozycji Komitetu i dołoży wszelkich starań, aby odpowiedzieć na zapytania Komitetu w trakcie kolejnego posiedzenia.

Posiedzenie zostało zamknięte o godz. 17.55

4.

ONZ – CERD

*Międzynarodowa konwencja w sprawie likwidacji wszelkich form
dyskryminacji rasowej*

Znak dokumentu: **CERD/C/SR.1573**

Data: 2 maja 2003 r.

[Oryginał sporządzony w języku francuskim]

**KOMITET DO SPRAW LIKWIDACJI DYSKRYMINACJI
RASOWEJ**

Sześćdziesiąta druga sesja

PROTOKÓŁ SKRÓCONY 1573. POSIEDZENIA

które odbyło się w Pałacu Narodów w Genewie
w poniedziałek, 17 marca 2003 r., o godzinie 10.00

Przewodniczący posiedzenia: M. DIACONU

Przedmiot:

**Rozpatrzenie sprawozdań, uwag i informacji
przedstawianych przez Państwa Strony Konwencji
na podstawie artykułu 9 Konwencji (cd.)**

XV i XVI sprawozdanie okresowe Rzeczypospolitej Polskiej⁹ (*dalszy ciąg*)

Posiedzenie rozpoczęło się o godz. 10.10.

ROZPATRZENIE SPRAWOZDAŃ, UWAG I INFORMACJI
PRZEDSTAWIANYCH PRZEZ PAŃSTWA STRONY
KONWENCJI NA PODSTAWIE ARTYKUŁU 9 KONWENCJI
(punkt 5 porządku obrad) (cd.)

XV i XVI Sprawozdanie okresowe przedstawione przez Polskę
(HRI/CORE/1/Add.25/Rev.1;
CERD/C/384/Add.6) (cd.)

1. Na zaproszenie Przewodniczącego, polska delegacja ponownie zajęła miejsce przy stole Komitetu.

2. Pan KRÓLAK (Polska) wskazał, że art. 87 *Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej* dotyczący źródeł powszechnie obowiązującego w Polsce prawa jak również art. 91 i 241 dotyczące statusu umów międzynarodowych w krajowym porządku prawnym stanowią, że umowy międzynarodowe, do których należy konwencja, ratyfikowane za uprzednią zgodą wyrażoną w ustawie, są stosowane bezpośrednio i mają pierwszeństwo przed ustawą.

3. Istniejąca od 16 lat funkcja Rzecznika Praw Obywatelskich, która cieszy się dużym szacunkiem opinii publicznej i mediów, jest określona w art. 80 oraz w art. 208 i dalszych konstytucji. Zarówno osoby nieposiadające obywatelstwa polskiego, jak i Polacy, mogą zwracać się do Rzecznika Praw Obywatelskich, jeżeli uznają, że

⁹ Niniejszy protokół podlega sprostowaniom.

Sprostowania powinny być sporządzane w jednym z języków roboczych i przedstawiane w formie noty, jak również wprowadzane do jednego egzemplarza protokołu. Sprostowania należy przysłać najpóźniej w terminie jednego tygodnia od daty niniejszego dokumentu do działu wydającego dokumenty urzędowe (Section d'édition des documents officiels), biuro E 4108, Pałac Narodów, Genewa.

Sprostowania do protokołów jawnych posiedzeń Komitetu są przedmiotem jednego, wspólnego dokumentu, który zostanie ogłoszony w niedługim czasie po dacie posiedzenia.

przedstawiciel władz naruszył ich podstawowe prawa. Rzecznik Praw Obywatelskich jest w pełni niezawisły i odpowiada jedynie przed Sejmem. Rzecznik Praw Obywatelskich czuwa nad przestrzeganiem międzynarodowych aktów normatywnych dotyczących praw człowieka. Swoim działaniem przyczynia się do uświadamiania społeczeństwu oraz organom władzy wykonawczej i ustawodawczej różnych problemów społecznych.

4. Pan Królak dodał, że wszelkie formy podżegania nienawiści powinny być karane i zwalczane, co jednak w żadnym stopniu nie uzasadnia stosowania cenzury prewencyjnej, która jest wyraźnie zabroniona przez konstytucję w imieniu wolności wyrażania poglądów. Niezależnie od skutecznych środków karnych, które umożliwiają zwalczanie nietolerancji, Sejm rozpatruje projekt ustawy, która skutkowałaby bardziej surowymi karami dla sprawców przestępstw nietolerancji.

5. Środki stosowane w walce z terroryzmem nie mogą w żadnym wypadku naruszać praw człowieka oraz zasady równości wszystkich wobec prawa. Rząd polski zbadał ustawodawstwo na szczeblu krajowym w świetle wydarzeń z 11 września 2001 r. i prac Organizacji Narodów Zjednoczonych, w szczególności *rezolucji 1373 (2001)* Rady Bezpieczeństwa. Z inicjatywy rządu została przyjęta *ustawa z dnia 27 września 2002 r. zmieniająca ustawę o zwalczaniu transakcji finansowych dotyczących przychodów z nielegalnej lub niezgłoszonej działalności*, umożliwiająca ściganie operacji finansowania terroryzmu. Ponadto Sejm rozpatruje obecnie projekty przepisów mających na celu zaostrzenie kar, którym podlegają osoby powodujące zagrożenie dla bezpieczeństwa publicznego, dokonujące uprowadzeń samolotów lub statków lub naruszające życie i mienie innych osób.

6. Pan Królak wyjaśnił nieporozumienie powstałe w czasie poprzedniego posiedzenia Komitetu, dotyczące mniejszości obecnych w Polsce: zamierzeniem polskiej delegacji było przedstawienie „kwestii”, a nie „problemów” mniejszości postrzeganych jako grupy osób o specyficznych potrzebach. Odnośnie do braku skarg przeciwko Polsce wnoszonych do Europejskiego Trybunału Praw Człowieka, oświadczenie polskiej delegacji dotyczyło wyłącznie dyskryminacji rasowej.

7. Pan CISZEWSKI (Polska) w uzupełnieniu do udzielonych wyjaśnień dotyczących praw człowieka w polskiej konstytucji stwierdził, że konstytucja bezpośrednio odzwierciedla liczne postanowienia konwencji. Ponadto, zarówno Trybunał Konstytucyjny, jak i Sąd Najwyższy i Naczelny Sąd Administracyjny, przyjęły zasadę bezpośredniej stosowalności konwencji w Polsce; tym samym każdy może zaskarżyć przed Trybunałem Konstytucyjnym ustawy krajowego porządku prawnego, które uzna za niezgodne z międzynarodowymi umowami dotyczącymi praw człowieka.

8. Rzecznik Praw Obywatelskich może działać z własnej inicjatywy lub na wniosek, który zostanie do niego skierowany, oraz zajmować się przypadkami pojedynczych obywateli lub grup osób, które łączy szczególna sytuacja. Może zwracać się o informacje i wyjaśnienia do wszelkich organów władzy (organów administracji, prokuratur, sądów itd.) oraz wyrażać opinie i sugestie dotyczące stosowania obowiązujących przepisów ustawowych i wykonawczych lub ich zmian. W sprawach cywilnych Rzecznik Praw Obywatelskich może składać wnioski i uczestniczyć w charakterze strony w toczącym się postępowaniu; w sprawach karnych może zwracać się do prokuratury z wnioskiem o wszczęcie postępowania, a w zakresie prawa administracyjnego może składać odwołania. We wszystkich wypadkach może wnosić apelacje, nawet w postępowaniach, w których nie był stroną.

9. Pani KNOTHE (Polska) wyjaśniła, że w wyniku *Światowej konferencji przeciwko rasizmowi* rząd powierzył urzędowi Pełnomocnika Rządu do spraw Równego Statusu Kobiet i Mężczyzn kwestię dyskryminacji w szerokim rozumieniu tego pojęcia, ze względu na rasę, pochodzenie etniczne, wiek, wyznanie, poglądy czy też orientację seksualną. W 2002 r. urząd ogłosił w Internecie dokument końcowy konferencji w języku polskim, który ma zostać również wkrótce opublikowany w formie wydawnictwa. Ponadto urząd opracowuje plan działania, który zostanie przygotowany na koniec 2003 r., zgodnie z zobowiązaniami podjętymi przez państwa uczestniczące w światowej konferencji. W ramach prac przygotowawczych dotyczących planu działania Uniwersytet Warszawski prowadzi badanie mające na celu określenie rzeczywistej sytuacji w zakresie dyskryminacji.

Badanie to jest tym bardziej konieczne, że u progu wejścia do Unii Europejskiej Polska przygotowuje się do przyjęcia licznych cudzoziemców, którzy zwiększą szereg mniejszości zamieszkującej tu tradycyjnie.

10. Pani DĄBROWIECKA (Polska) poinformowała, że sprawy karne opisane w okresowym sprawozdaniu (CERD/C/384/Add.6, par. 62) doprowadziły do sześciu wyroków skazujących, dwóch wyroków w zawieszeniu i jednego uniewinnienia. W sprawie dotyczącej rewizjonistycznej publikacji *Niebezpieczne tematy* prokurator odwołał się od wyroku i na skutek tych działań publikacja została objęta zakazem i nie jest już dostępna w bibliotekach i w księgarniach.

11. Pani Dąbrowiecka wyjaśniła, że obecnie obowiązujące przepisy *kodeksu karnego* umożliwiają zajęcie dowodów, które zostały użyte lub przygotowane w celu popełnienia przestępstwa, szczególnie jeżeli sprawca uzyskał w ten sposób korzyści materialne. Ponadto art. 256 *kodeksu karnego* po uwzględnieniu zmian będzie umożliwiać zajęcie publikacji lub materiałów służących do nakłaniania do dyskryminacji ze względu na rasę, pochodzenie etniczne lub wyznanie.

12. Odnośnie do odpowiedzialności karnej wydawnictw, pani Dąbrowiecka stwierdziła, że wydawcy ponoszą odpowiedzialność karną za publikowanie tekstów, których treść jest zabroniona na podstawie art. 256 i 257 *kodeksu karnego*, nawołujących publicznie do nienawiści lub znieważających inne osoby ze względu na ich przynależność narodową, etniczną, rasową lub religijną.

13. Obecnie w Polsce toczą się przed sądem dwie sprawy przeciwko wydawnictwom. Pierwsza dotyczy wydawcy, który wydał publikację zawierającą treści antysemickie, a druga wydawnictwa oskarżonego o wprowadzenie na rynek w celu uzyskania korzyści materialnej 5000 egzemplarzy publikacji obrażającej naród żydowski. W tej drugiej sprawie sprawca przestępstwa został skazany na karę grzywny (wyrok nie jest jeszcze prawomocny).

14. Odnośnie do danych statystycznych dotyczących spraw związanych z nakłanianiem do nienawiści lub przemocy na tle rasowym pani Dąbrowiecka poinformowała, że tego rodzaju spraw było 44 w 1999 r., 43 w 2000 r. i 25 w 2001 r., a w ich wyniku wydano od-

powiednio: 35, 29 i 25 wyroków skazujących. Większość przestępstw w postaci publikacji broszur o charakterze pamfletów, malowania graffiti lub aktów wandalizmu została popełniona przez nieletnich będących członkami nieformalnych ugrupowań o orientacji skrajnie prawicowej. Warto zauważyć, że tego rodzaju czyny są potępiane zarówno przez opinię publiczną, jak i przez władze. W regionie łódzkim obywatele oraz przedstawiciele miejscowych władz zjednoczyli wysiłki w akcji odmalowania ścian pokrytych napisami o treściach rasistowskich.

15. Odnośnie do rozbieżności pomiędzy liczbą prowadzonych spraw i liczbą wyroków skazujących pani Dąbrowiecka wyjaśniła, że niektóre sprawy zostały zaniechane z różnych przyczyn (np. niemożność odnalezienia sprawcy przestępstwa), ogłoszenie wyroku stwierdzającego czasową niepoczytalność sprawcy lub opinia sądu, zgodnie z którą społeczna szkodliwość czynu jest znikoma. Są też przypadki wyroków w zawieszeniu z okresem próbnym do dwóch lat.

16. Największym obecnie problemem polskiego systemu sądowego jest zbyt długi czas rozpatrywania niektórych spraw, szczególnie dotyczących czynów zakwalifikowanych jako akty dyskryminacji rasowej. Dla potrzeb opracowania *XVI sprawozdania okresowego* polskie władze zwróciły się do sądów i do prokuratur o szczegółowe dane dotyczące spraw, które zostały rozstrzygnięte lub są w trakcie rozpatrywania i przypomniały o obowiązkach Polski wynikających z postanowień konwencji. Ponadto zwrócono się do Prokuratora Generalnego o zbadanie wyroków zawartych w raporcie Fundacji Helsińskiej dotyczącym praw człowieka. Przedstawiciele prokuratur zostali zobowiązani do uświadomienia swym współpracownikom zagadnień związanych z dyskryminacją rasową.

17. Odnośnie do znaczenia wyrażenia zawartego w artykule 118 *kodeksu karnego* i przetłumaczonego na język angielski jako *group with a different perspective od life* pani Dąbrowiecka wyjaśniła, że wyrażenie w języku polskim oznacza raczej grupy o innym światopoglądzie. Zgodnie z tym artykułem pojęcie „ludobójstwa” odnosi się do prób wyniszczenia nie tylko grup etnicznych, rasowych, politycznych lub wyznaniowych, lecz także do grup „o określonym światopoglądzie”.

18. W odpowiedzi na pytanie dotyczące znaczenia, z punktu widzenia konwencji, art. 256 *kodeksu karnego*, który zabrania propagowania faszystowskiego lub innego totalitarnego ustroju państwowego, pani Dąbrowiecka oświadczyła, że szczególnie dalsza część tego artykułu odgrywa rolę w świetle konwencji w tym sensie, że ustanawia karę za nawoływanie do nienawiści na tle różnic narodowościowych, etnicznych, rasowych lub wyznaniowych.

19. Polska delegatka przyznała, że odpowiedzialność karna instytucji nie jest obecnie ustanowiona w żadnym akcie normatywnym, lecz zostanie wkrótce wprowadzona ustawą o odpowiedzialności karnej ugrupowań lub stowarzyszeń. W chwili obecnej, w wypadku przestępstwa popełnionego w imieniu osoby prawnej sąd może jedynie nakazać zwrot na rzecz Skarbu Państwa zysków materialnych osiągniętych w wyniku zabronionej działalności.

20. Odnośnie do partii politycznych, art. 11 konstytucji gwarantuje wolność tworzenia partii politycznych, lecz zakazuje (art. 13) powoływania partii politycznych i organizacji, których program nakłania do nienawiści rasowej lub narodowościowej. Istnieją dwa środki kontroli zgodności partii politycznych z prawem. Po pierwsze, Sąd Okręgowy dla m.st. Warszawy, który dokonuje rejestracji partii, zwraca się do Trybunału Konstytucyjnego o sprawdzenie, czy cele i działalność danej partii są zgodne z konstytucją i w wypadku wydania przez Trybunał Konstytucyjny opinii stwierdzającej niezgodność, odmawia rejestracji. Po drugie, jeżeli do Trybunału Konstytucyjnego zostaje złożony bezpośrednio wniosek zgodnie z art. 191 konstytucji, opinia stwierdzająca niezgodność celów i działalności danej partii powoduje jej skreślenie. Do chwili obecnej nikt nie zwrócił się z wnioskiem o zakazanie działalności partii politycznej, ponieważ Polacy, którzy przez tak długi okres byli pozbawieni wolności słowa, wyrażania poglądów i zrzeszania się, przywiązują do tych wartości ogromną wagę.

21. Ponadto kwestia zakazu trzech konkretnych partii politycznych dotyczy już jedynie dwóch, gdyż trzecia partia została skreślona z powodu nieprzedstawienia budżetu.

22. Pan RZEMIENIEWSKI (Polska) przypomniał, że pojęcie „mniejszości narodowej” nie jest określone w prawie międzynarodowym. W Polsce obejmuje grupy obywateli polskich, którzy zamieszkują terytorium Polski, stanowią mniejszość w stosunku do całego społeczeństwa i wyróżniają się wolą zachowania własnej kultury, języka oraz tożsamości narodowej lub etnicznej. Dana grupa zostaje uznana za mniejszość narodową lub rasową na podstawie obiektywnych czynników, takich jak: język, kultura, wychowanie.

23. Odnośnie do kwestii związku pomiędzy narodowością i uznaniem danej grupy za mniejszość narodową, Polska zajmuje takie samo stanowisko jak inne kraje europejskie, które wyraziła w deklaracji interpretującej *Konwencję ramową Rady Europy o ochronie mniejszości narodowych*, której jest stroną: z uwagi na fakt, że mniejszość narodowa stanowi grupę, której członkowie są obywatelami polskimi, imigranci i cudzoziemcy nie są uprawnieni do tej nazwy. Niemniej jednak paragraf 1 art. 37 konstytucji stanowi, że kto znajduje się pod władzą Rzeczypospolitej Polskiej, korzysta z wolności i praw zapewnionych w konstytucji.

24. Odnośnie do istotnego zagadnienia małych mniejszości, należy podkreślić, że władze polskie pragną zajmować się wszystkimi mniejszościami, niezależnie od ich wielkości, i że okazują szczególną troskę dla najmniejszych mniejszości, które mają najwięcej trudności w zachowaniu własnej tożsamości i języka narodowego.

25. Odnośnie do statusu ludności śląskiej, historycy, językoznawcy i socjologowie są zgodni, że nie można mówić o „narodowości śląskiej” i tym samym o „mniejszości śląskiej”. Ślązacy stanowią w rzeczywistości grupę etniczną zamieszkującą terytorium Polski. Kilka lat temu wojewoda śląski odmówił rejestracji stowarzyszenia pod nazwą „Związek Ludności Narodowości Śląskiej”, gdyż śląska mniejszość narodowa, której istnienie zostałoby w ten sposób uznane, mogłaby domagać się pewnych praw i przywilejów, w szczególności w zakresie praw wyborczych. Przedstawiciel stowarzyszenia z powodzeniem odwołał się od tej decyzji do Europejskiego Trybunału Sprawiedliwości.

26. Spośród licznych form pomocy państwa dla mniejszości rasowych i narodowych delegat Polski przytoczył przyjęcie przepisów ustawowych i konstytucyjnych na rzecz mniejszości, ratyfikację międzynarodowych konwencji dotyczących mniejszości, przyznawanie dotacji w dziedzinie edukacji i działanie organów powołanych do monitorowania sytuacji mniejszości, takich jak Sejmowa Komisja Mniejszości Narodowych i Etnicznych, Rzecznik Praw Obywatelskich i Międzyresortowy Zespół do spraw Mniejszości Narodowych.

27. Odnośnie do działań podejmowanych przez Rzeczpospolitą Polską na rzecz poprawy integracji politycznej i społecznej mniejszości narodowych i rasowych, pan Rzemieniewski wyjaśnił, że ten problem występuje jedynie w wypadku mniejszości romskiej i dodał, że polskie ustawodawstwo przyznaje pewne prawa i uprawnienia organom mniejszości, w tym możliwość wybierania przedstawicieli do parlamentu.

28. Odnośnie do integracji Romów w społeczeństwie polskim delegat powołał się na pilotażowy program realizowany obecnie w regionie Małopolski. Opracowany we współpracy z przedstawicielami wspólnoty romskiej i wdrożony w 2001 r. program obejmuje wszystkie dziedziny, w których występują problemy. Jego zasięg ogranicza się na razie do jednego regionu, lecz rząd ma nadzieję rozszerzyć jego działanie na całe terytorium kraju. Delegat wspominał też o służbach doradczych na rzecz Romów oraz o rozpowszechnianiu do ich wiadomości informacji na temat ich praw politycznych. Ponadto, rejestracja stowarzyszeń romskich nie napotyka żadnych trudności, a wręcz przeciwnie, jest wspomagana przez polskie władze.

29. W sprawie klas dzieci romskich w ramach szkół funkcjonujących w powszechnym systemie oświaty, pan Rzemieniewski poinformował, że władze polskie dokładają starań w celu szkolenia kadry nauczycielskiej, lecz przyznał, że problem klas romskich nie został jeszcze w pełni rozwiązany. Dzieci romskie często opuszczają naukę w szkole, opracowywane są sposoby zachęcania ich do udziału w zajęciach. Metoda polegająca na wyznaczeniu dla klas romskich asystentów już przyniosła pewne efekty. Pilność wzrosła i nauczanie odbywa się w mniejszych klasach. Jednakże tylko część dzieci rom-

skich uczęszcza do tych specjalnie stworzonych klas, pozostałe są objęte powszechnym, standardowym systemem oświaty i wybór formy nauczania należy do rodziców.

30. Pan Rzemieniewski stwierdził, że ponieważ przestępstwa na tle rasowym i etnicznym dotyczą w głównej mierze Romów, zwrócono się do komisariatów policji o sporządzanie dla Ministerstwa Spraw Wewnętrznych miesięcznych sprawozdań zawierających wykaz wszystkich znanych im przestępstw tego rodzaju. Ponadto policjanci, którzy mają często kontakty z ludnością romską, są szkoleni w zakresie praw człowieka.

31. Pani GŁOWACKA (Polska) stwierdziła, że na podstawie art. 27 konstytucji językiem urzędowym w Polsce jest język polski, który to przepis nie narusza praw mniejszości narodowych wynikających z ratyfikowanych aktów międzynarodowych i nie utrudnia prawa mniejszości do zachowania świadomości tożsamości narodowej, etnicznej, językowej i wyznaniowej, a w szczególności prawa do nauki języka ojczystego, własnej historii i kultury. Ustawodawstwo polskie przyjęło tę zasadę w postaci pewnej liczby przepisów, które między innymi uprawniają mniejszości do fonetycznego zapisu nazwisk ich członków oraz do nauczania w języku ojczystym. Rząd wspomaga ochronę tych języków poprzez dotacje budżetowe do wydawania książek i prasy lub poprzez udzielanie zezwoleń na nadawanie programów radiowych i telewizyjnych w językach mniejszości. Ponadto wprowadził ich obowiązkowe używanie w transporcie publicznym, gdzie informacje są obecnie tłumaczone na te języki, oraz w zakresie formalności administracyjnych. Nie należy jednak mylić tych przepisów z przepisami projektu *ustawy o mniejszościach narodowych*, które uprawniają do nadawania niektórym miejscom nazwy wywodzącej się z języka mniejszości, obok nazwy polskiej. Ustawodawca nie sporządził wykazu języków, które mogą być używane przed sądem i każdy, kto nie posługuje się językiem polskim, może zwracać się do sądu w swoim ojczystym języku. *Ustawa o mniejszościach narodowych* jest obecnie rozpatrywana przez parlament.

32. Pani Głowacka stwierdziła, że dane statystyczne zawarte w sprawozdaniu są przybliżone, gdyż pochodzą ze spisu prze-

prowadzonego przed drugą wojną światową. Dodała, że ostatni spis powszechny przeprowadzony wiosną 2002 r. zawierał dwa pytania bezpośrednio związane z narodowością: o narodowość, którą osoba badana uznaje za swoją, oraz o język, którym się posługuje w gospodarstwie domowym. Wszystkie dane dotyczące mniejszości narodowych powinny zostać ogłoszone na początku 2004 r.

33. Pani Głowacka poinformowała, że do Rzecznika Praw Obywatelskich wpłynęło w 2002 r. około trzydziestu skarg z powodu dyskryminacji na tle narodowym skierowanych przez Romów, lecz żadna nie została poparta wystarczającymi dowodami.

34. Delegatka przypomniała, że Polska jest stroną *Konwencji dotyczącej statusu uchodźców* z 1951 r. i *Protokołu* z 1967 r. i że z tego tytułu przyznaje status uchodźcy osobom, które spełniają warunki określone w tych międzynarodowych aktach normatywnych. Zapewniła członków Komitetu, że każdy wniosek jest starannie rozpatrywany i że Czeczeni są traktowani w ten sam sposób, jak osoby innego pochodzenia. Rząd wdrożył program integracji osób posiadających status uchodźcy, który obejmuje pomoc finansową przez okres 12 miesięcy, jak również opiekę zdrowotną i pomoc w zakresie edukacji i nauki języka polskiego. W celu skorzystania z tego programu osoby zainteresowane powinny zgłosić miejsce zamieszkania i na tej podstawie właściwe władze lokalne udzielają pomocy w znalezieniu mieszkania i zatrudnienia. Uchodźcy nie muszą posiadać pozwolenia na pracę, aby uzyskać prawo do zatrudnienia i mogą bezpłatnie kontynuować naukę w szkołach średnich, a także w szkołach wyższych. W 2002 r. z tego programu skorzystało 160 rodzin, obejmujących łącznie 400 osób.

35. Cudzoziemiec, który uzyskał status uchodźcy, może następnie wystąpić o kartę stałego pobytu, która po upływie pięciu lat daje mu prawo starania się o uzyskanie obywatelstwa polskiego.

36. Pani GORZELANY-GAŁĄZKA (Polska) stwierdziła, że dzieci romskie podlegają obowiązkowi szkolnemu na tej samej zasadzie jak inne dzieci i korzystają w ten sam sposób z bezpłatnego systemu oświaty. Niemniej przeprowadzone badania dotyczące statusu dzieci z tej grupy ludności, w tym ankieta zaproponowana w ramach pilota-

zowego programu rządu dla społeczności romskich w Małopolsce, wykazały, że dzieci romskie stanowią znaczny procent dzieci w wieku szkolnym, które nie uczęszczają systematycznie do szkoły. W 2000 r. do tej kategorii zaliczono 30% dzieci. Często dzieci po prostu opuściły region, w którym były objęte systemem szkolnym, nie uprzedzając dyrekcji szkoły, na przykład z powodu wyjazdu z rodzicami za granicę. Zdarza się też, że dzieci zawierają związki małżeńskie i opuszczają szkołę, lub też że ich rodzice nie uważają za potrzebne, aby dzieci chodziły do szkoły, co jednak zdarza się coraz rzadziej. Należy podkreślić, że przeważająca większość dzieci romskich pobiera naukę razem z innymi dziećmi. W tym wypadku organizowane są zajęcia wyrównawcze dla dzieci, które nie władają językiem polskim lub nie potrafią dobrze czytać i pisać. Ministerstwo Edukacji przyjęło rozporządzenie, które weszło w życie dnia 1 stycznia 2003 r., na którego podstawie placówki, które organizują zajęcia wyrównawcze lub zwracają szczególną uwagę na ochronę tożsamości kulturowej wspólnoty romskiej, korzystają z dotacji zwiększającej o 50% normalnie przyznawane kwoty. Wszystkie dzieci będące cudzoziemcami, które nie znają w wystarczającym stopniu języka polskiego, mogą uczęszczać na bezpłatne kursy języka polskiego i są objęte bezpłatnym systemem oświaty.

37. Pani Gorzelany-Galazna poinformowała, że reforma systemu edukacji, o której mowa w paragrafie 101 *Sprawozdania*, objęła w równym stopniu szkoły publiczne mniejszości narodowych. Reforma jest ukierunkowana na organizację klas, opracowanie nowych programów w tych językach, jak również organizowanie dowozu do szkoły dla dzieci mniejszości. Zwraca się szczególną uwagę na edukację wielokulturową: w tym celu zostały zorganizowane kursy dla nauczycieli historii oraz tych, którzy mają nauczać o specyfice kulturowej danego regionu lub mniejszości. Został też ogłoszony konkurs w dziedzinie praw człowieka, skierowany do uczniów gimnazjów, którego zadaniem jest uświadomienie młodzieży tych zagadnień i zapobieganie dyskryminacji rasowej. Są też nadawane audycje radiowe i telewizyjne poświęcone mniejszościom, planowana jest realizacja nowych filmów i materiałów dokumentalnych na ten temat.

38. Pani GUZELF (Polska) powiedziała, że polskie przepisy przewidują powszechny dostęp obywateli polskich, uchodźców oraz osób posiadających karty stałego pobytu do rynku zatrudnienia i do usług świadczonych przez powiatowe i rejonowe urzędy pracy. Jedynie cudzoziemcy nie mają zapewnionego automatycznego dostępu do rynku pracy i muszą składać wnioski o uzyskanie pozwolenia na pracę, które jest udzielane w zależności od sytuacji zatrudnienia w kraju i ich kwalifikacji. W 2002 r. zostało pozytywnie rozpatrzonych 82% z 25 000 wniosków o pozwolenie; dotyczyły one przedstawicieli takich narodowości, jak Ukraińcy, Niemcy i Brytyjczycy, a następnie Białorusini, Włosi, Turcy i Szwedzi, a także obywatele Wietnamu i Stanów Zjednoczonych Ameryki. Zważywszy obecny poziom bezrobocia, wynoszący 19%, mniejszości często uważają, że są przedmiotem dyskryminacji, podczas gdy to brak kwalifikacji zawodowych oraz fakt posługiwania się w niewystarczającym stopniu językiem polskim (jak często w wypadku Ukraińców) stanowią przyczyny trudności w znalezieniu zatrudnienia. Jedna tylko osoba narodowości romskiej była w stanie udowodnić, że padła ofiarą dyskryminacji rasowej, gdyż od pracownika Urzędu Pracy otrzymała odmowę uczestnictwa w stażu szkoleniowym. Urzędnik został ukarany z tego tytułu sankcjami administracyjnymi.

39. Pan ABOUL-NASR przyznał, że trudno jest osiągnąć równowagę pomiędzy wolnością słowa i wyrażania poglądów a nakłanianiem do nienawiści, o czym świadczy na przykład zastrzeżenie wniesione przez Stany Zjednoczone Ameryki do konwencji świadczącej o jak najdalej posuniętej ochronie wolności słowa. Oświadczył, że jego zdaniem te same postawy i zachowania o charakterze dyskryminacyjnym powinny być traktowane w ten sam sposób niezależnie od kraju lub grupy ludności, której dotyczą.

40. Zagadnienie terroryzmu podniesione przez delegację polską wiąże się jego zdaniem z kwestią odpowiedzi na pytanie, czy narody, które siłą opierają się okupacji, powinny być traktowane jako terroryści. Czy Polska uznaje za „terrorystyczny” naród, który walczy o wolność i niezależność swojego kraju? Na tej samej zasadzie należy się zastanowić, czy osoby, które niosą pomoc finansową ofiarom oku-

pacji, są również uważane za terrorystów. Pan Aboul-Nasr wyraził nadzieję, że w ramach przystąpienia do Unii Europejskiej Polska przyjmie przepisy traktujące wszystkich imigrantów na równych prawach, niezależnie od tego, czy są Europejczykami.

41. Pan YUTZIS wyraził zadowolenie z wysokiego poziomu dialogu nawiązanego z delegacją polską, który umożliwił Komitetowi uzyskanie bardzo cennych informacji na temat konkretnych przykładów realizacji konwencji w Polsce. Podkreślił, że Polska przyjęła przepisy ustawowe, na których mocy wydawcy rozpowszechniający publikacje o charakterze rasistowskim zostali ukarani i że zmiany *kodeksu karnego* przewidziane do wprowadzenia w listopadzie 2003 r. spowodują zaostrzenie przepisów w dziedzinie rasizmu i ksenofobii.

42. Odnośnie do zakazu rozpowszechniania poglądów o charakterze rasistowskim, który byłby, zdaniem Polski, sprzeczny z prawem do wolności słowa, pan Yutzis zwrócił uwagę delegacji na znaczenie ogólnych zaleceń Komitetu, i w szczególności *Zaleceń ogólnych* nr I, VII i XV dotyczących art. 4 konwencji. Paragraf 4 *Zalecenia nr XV* stanowi, że „Komitet jest zdania, że zakaz rozpowszechniania wszelkich poglądów opartych na wyższości lub nienawiści rasowej nie narusza prawa do wolności słowa i wyrażania poglądów w jego brzmieniu nadanym w artykule 19 Deklaracji”. Władze polskie powinny bardzo szczegółowo przeanalizować tekst tego ogólnego zalecenia i szukać na tej podstawie innych środków stosowania postanowień konwencji.

43. Ponadto pan Yutzis stwierdził, że delegacja nie odpowiedziała na zarzuty, według których młodzi skinheadzi zorganizowali wydarzenia, w czasie których padły jakoby bardzo ostre wypowiedzi o charakterze rasistowskim. Czy te fakty zostały potwierdzone i jeżeli tak, to co mają zamiar uczynić władze w celu ukarania sprawców? Przypomniął, że zgodnie z *Programem działania* przyjętym w Durbanie państwa są zobowiązane do zwalczania ideologii neofaszystowskich, propagujących przemoc i nacjonalistycznych, które nakłaniają do nienawiści rasowej i dyskryminacji rasowej oraz podlegają nastroje rasistowskie i ksenofobię, oraz do zapobiegania ich występo-

waniu, w szczególności poprzez podejmowanie środków zwalczających ich negatywny wpływ, zwłaszcza wśród młodzieży (par. 86). Ponadto państwa są zobowiązane do podejmowania w odpowiednim czasie niezależnych, pogłębionych i pełnych dochodzeń dotyczących wszystkich niedozwolonych aktów rasizmu i dyskryminacji rasowej, wszczynania postępowań przeciwko sprawcom przestępstw oraz podejmowania lub ułatwiania interwencji w wypadku przestępstw na tle rasizmu lub ksenofobii (par. 89).

44. Pan Yutzis przyznał, że objęcie systemem szkolnictwa ludności romskiej napotyka trudności z uwagi na jej wędrowny tryb życia, lecz wyraził opinię, w świetle stwierdzenia delegacji, zgodnie z którym Romowie wykazują wysoki poziom analfabetyzmu będącego czynnikiem wykluczenia społecznego, że Polska powinna wdrożyć program kształcenia nauczycieli romskich.

45. Pan DE GOUTTES podkreślił, że drugi raport Komisji Europejskiej przeciwko rasizmowi i nietolerancji dotyczący Polski zwracał już uwagę na znaczenie edukacji w kierunku tolerancji w celu zmiany polskiej opinii publicznej w stosunku do cudzoziemców. Delegacja polska podkreśliła znaczenie, jakie władze przywiązują do działań edukacyjnych w tym kierunku, w szczególności wśród młodzieży, funkcjonariuszy odpowiedzialnych za stosowanie prawa, środków masowego przekazu i osobistości politycznych, lecz informacje napływające od różnych organizacji pozarządowych wskazują, że liczne przejawy ksenofobii i antysemityzmu są w dalszym ciągu obecne w wypowiedziach polityków i w prasie. Pan de Gouttes uważa, że należy podjąć wysiłki w celu zmiany tych postaw i zachowań poprzez oddziaływanie na opinię publiczną, środowiska opiniotwórcze, polityków, środki masowego przekazu, struktury obywatelskie i przedstawicieli Kościołów (szczególnie Kościoła katolickiego). Pan de Gouttes wyraził nadzieję, że następane okresowe sprawozdanie Polski przedstawi środki, które zostały podjęte w tym kierunku.

46. Pan SICILIANOS zwrócił się do delegacji polskiej o informację, czy sprawa dotycząca Związku Ludności Narodowości Śląskiej wniesiona do Europejskiego Trybunału Praw Człowieka została odrzucona ze względu na treść merytoryczną, czy też została uznana za niedo-

puszczalną. Ponadto delegacja wskazała, że policja szczegółowo monitoruje przestępstwa na tle rasowym i że miesięczne raporty dotyczące tych przestępstw są kierowane do Ministerstwa Sprawiedliwości. Czy rząd podjął środki mające na celu nadzorowanie, czy w stosunku do każdego przestępstwa na tle rasowym zostało wszczęte śledztwo?

47. Pan SHAHI podziękował delegacji polskiej za precyzję udzielonych odpowiedzi. Jednakże przypomniał, że w poprzednich wnioskach dotyczących Polski, przyjętych w sierpniu 1997 r., Komitet stwierdził, że jest zaniepokojony poważnymi aktami przemocy związanymi z dyskryminacją rasową, skierowanymi głównie przeciwko mniejszości żydowskiej i romskiej. Komitet zwrócił się do władz o podjęcie środków skierowanych przeciwko grupom i stowarzyszeniom niepolitycznym, które rozpowszechniają poglądy oparte na wyższości lub nienawiści rasowej, nakłanianiu do dyskryminacji rasowej, jak również przeciwko wszelkim aktom przemocy lub podżeganiu do tego rodzaju aktów skierowanych przeciwko innym rasom lub grupom osób oraz zalecił podjęcie wszelkich środków przewidzianych w konwencji w celu zmniejszenia częstotliwości ich występowania. Tymczasem, na podstawie informacji przekazywanych Komitetowi przez różne organizacje pozarządowe, jak również na podstawie informacji zebranych przez Departament Stanu Stanów Zjednoczonych, sytuacja w tym zakresie jest w dalszym ciągu niepokojąca. W rezultacie, propagandowe dokumenty antysemityczne mogą być rozpowszechniane na szeroką skalę za przyzwoleniem rządu, a organizacje rasistowskie działają jako partie polityczne dzięki ochronie państwa.

48. Pan Shahi ocenił jako bardzo powolne postępy poczynione przez Polskę w tej dziedzinie i uznał, że Rzecznik Praw Obywatelskich powinien bardziej aktywnie czuwać nad obroną obywateli oraz osób niebędących obywatelami. Wyraził ubolewanie, że Polska nie podziela punktu widzenia Komitetu w sprawie możliwości pogodzenia prawa do wolności wyrażania poglądów z zakazem nakłaniania do nienawiści rasowej i wyraził nadzieję, że władze polskie poświęcą tej kwestii więcej uwagi w następnym polskim *Sprawozdaniu okresowym*.

49. Pan LINDGREN-ALVES uznał, że odpowiedzi udzielone przez delegację polską są bardzo obszerne i przydatne. Podobnie jak pozostali członkowie Komitetu, zwrócił uwagę, że art. 4 stanowi kluczowy element konwencji i że żadne państwo nie może tolerować przejawów rasizmu i ksenofobii pod pretekstem poszanowania prawa do wolności wyrażania poglądów. System prawny i polityczny w Polsce jest wyraźnie zgodny z konwencją, lecz jego¹⁰ zastosowanie pozostawia wiele do życzenia. Podobnie jak w innych krajach demokratycznych, prawo do wolności wyrażania poglądów nie może stanowić argumentu uzasadniającego rozpowszechnianie poglądów lub wypowiedzi o charakterze rasistowskim lub ksenofobicznym i Polska powinna czuwać nad ścisłym przestrzeganiem przepisów zakazujących tego rodzaju działalności.

50. PRZEWODNICZĄCY podkreślił we własnym imieniu, że oczywiście nie chodzi o nakłanianie Polski do wprowadzania jakiegokolwiek formy cenzury prewencyjnej, lecz aby obowiązujące przepisy potępiały akty propagowania poglądów rasistowskich i nakłaniania do nienawiści rasowej i aby sprawcy, wydawcy i osoby rozpowszechniające teksty propagandowe o charakterze rasistowskim były skutecznie ścigane.

51. Odnośnie do Romów pan Diaconu stwierdził, że liczne skargi wnoszone przez Romów zostały odrzucone podobno z powodu braku dowodów. Czy delegacja polska może powiedzieć, czy w Polsce wyłącznie strona skarżąca jest zobowiązana do przedstawienia dowodów zarzucanych czynów czy też prokuratura nie mogłaby również podjąć starań w celu zebrania elementów obciążających?

52. Pan KRÓLAK (Polska) oświadczył, że terroryzm nie stanowi zagrożenia dla praw człowieka w Polsce, zważywszy, że zwalczanie terroryzmu nie może usprawiedliwiać łamania tych praw. Zasada równości wszystkich wobec prawa jest zagwarantowana przez polską konstytucję, a kary przewidziane w *kodeksie karnym* opierają się na tej zasadzie. Prawo polskie nie zawiera odrębnej, wyraźnej definicji pojęcia terroryzmu.

¹⁰ Błąd w oryginale: powinno być „jej” (przypis tłumacza).

53. Odpowiadając panu Yutzis przedstawiciel Polski potwierdził, że propaganda rasistowska jest zabroniona na mocy polskich przepisów i wszystkie osoby, w tym wydawcy prasowi, które naruszają prawo, podlegają stosownym karom. Podkreślił, że zmiany do *kodeksu karnego*, między innymi w zakresie karania wypowiedzi rasistowskich, powinny zostać wprowadzone w listopadzie 2003 r. Polska nie zamierza stosować prawa do wolności wyrażania poglądów we wszystkich przypadkach. Do parlamentu wpłynęły obecnie projekty ustaw określających zakres prawa do wolności wyrażania poglądów.

54. Polska przywiązuje bardzo dużą wagę do ochrony praw Romów, na których rzecz zostały stworzone i wdrożone liczne programy o zasięgu ogólnopolskim i regionalnym. Minister sprawiedliwości odbył niedawno spotkanie z prezesami okręgowych sądów apelacyjnych, z prezesem Naczelnego Sądu Apelacyjnego¹¹ oraz z prokuratorami w celu zachęcenia ich do wykazania się większą wrażliwością na problemy Romów. Funkcjonariusze odpowiedzialni za poszanowanie prawa uczestniczyli w specjalnych szkoleniach uświadamiających te zagadnienia.

55. Pan RESHETOV (sprawozdawca Polski) pogratulował polskiej delegacji szczegółowych i bardzo szczerych odpowiedzi, które umożliwiły nadzwyczaj cenny dialog z Komitetem.

56. W aspekcie merytorycznym pan Reshetov podkreślił, że Komitet nie ma na celu podważania punktu widzenia Polski na poszczególne zagadnienia prawne, lecz przypomnienie, że jest stroną konwencji zawierającej obowiązki, których musi przestrzegać. Mimo że status konwencji w polskim porządku prawnym jest przejrzysty, członkowie Komitetu nie znają przypadków, w których sądy polskie powoływałyby się bezpośrednio na konwencję.

57. Odnośnie do kwestii propagandy rasistowskiej pan Reshetov pragnąłby wiedzieć, jakie kary zostały w rzeczywistości nałożone na sprawców odpowiedzialnych za publikacje o charakterze rasistowskim i ksenofobicznym, zaznaczając przy tym, że nie ma oczywiście mowy o stosowaniu jakiegokolwiek formy cenzury prewencyjnej lub poprzedzającej ukazywanie się artykułów prasowych, lecz chodzi je-

¹¹ Błąd w oryginale: powinno być „Sądu Najwyższego” (przypis tłumacza).

dynie o stosowanie art. 4 konwencji, który wyraźnie zaleca Państwu Stronom uznawanie za przestępstwa karalne wszelkiego rozpowszechniania poglądów opartych na wyższości lub nienawiści rasowej oraz ogłaszanie za nielegalne i ustanawianie zakazu działania organizacji oraz akcji propagandowych nakłaniających do dyskryminacji rasowej.

58. Odnośnie do wypowiedzi nakłaniających do nienawiści rasowej lub opierających się na wyższości rasowej, pan Reshetov uznał informacje przedstawione przez delegację polską za interesujące, lecz wyraził zaniepokojenie faktem, że liczne osoby oskarżone o przestępstwa rasowe skorzystały z umorzenia uzasadnionego argumentem, że nie stanowią zagrożenia społecznego lub że w momencie popełnienia czynów były dotknięte „schizofrenią”. Rasizm stanowi zagrożenie nawet w najmniejszych jego przejawach i należy podejmować odpowiednie środki, mające na celu jego wykorzenie.

59. Odnośnie do mniejszości o małej liczebności pan Reshetov stwierdził, że nie rozumie, dlaczego władze starają się im przyznać wszystkie prawa, które przyznają mniejszościom o większej liczebności. Może nie należy zapewniać reprezentacji małych mniejszości we wszystkich organach państwa. Z pewnością bardziej celowa byłaby pomoc dla nich w dziedzinie kultury i języka.

60. Pan Reshetov pogratulował otwartości, z jaką polska delegacja opowiedziała o problemach występujących w jej kraju w zakresie dyskryminacji rasowej i wyraził nadzieję, że konstruktywny dialog nawiązany w czasie rozpatrywania *XV i XVI sprawozdania okresowego* będzie kontynuowany.

61. Pan KRÓLAK (Polska) podziękował członkom Komitetu za zainteresowanie sytuacją w Polsce i zapewnił, że wszystkie poruszone kwestie zostaną przekazane do wiadomości właściwych władz.

62. Delegacja polska opuściła posiedzenie.

Posiedzenie zostało zakończone o godzinie 13.15.

5.

TEKST OFICJALNY

Organizacja Narodów Zjednoczonych
Międzynarodowa konwencja
w sprawie likwidacji wszelkich form dyskryminacji rasowej

Rozpowszechnianie: ogólne
CERD/C/62/CO/6

KOMITET DO SPRAW LIKWIDACJI DYSKRYMINACJI
RASOWEJ

Sesja sześćdziesiąta druga
3–21 marca 2003 r.

Rozpatrzenie sprawozdań przedstawionych
przez Państwa Strony na podstawie art. 8 Konwencji

Uwagi końcowe Komitetu do spraw **Likwidacji Dyskryminacji Rasowej**

POLSKA

1. Komitet rozpatrzył *XV i XVI sprawozdanie okresowe* Polski, wymagane odpowiednio na dzień 4 stycznia 1998 i 2000 r., przedłożone w jednym dokumencie (CERD/C/384/Add.6), na posie-

dzeniach 1572 i 1573 (CERD/C/SR.1572 i CERD/C/SR. 1573), które odbyły się 14 i 17 marca 2003 r. Na 1581 posiedzeniu (CERD/C/SR.1581), które miało miejsce 21 marca 2003 r., Komitet przyjął następujące uwagi końcowe.

A. Wprowadzenie

2. Komitet wita z zadowoleniem całościowe *XV i XVI sprawozdanie* przedłożone w jednym dokumencie, jak również dodatkowe szczegółowe informacje, które przedstawiła delegacja Państwa Strony podczas swojego ustnego wystąpienia. Komitet wyraża uznanie wobec przybycia i udziału licznej i wysokiej rangą delegacji oraz wobec jej szczerych i konstruktywnych odpowiedzi na zadawane pytania.

3. Komitet jest również zbudowany odpowiedziami udzielonymi w sprawozdaniu na wiele pytań i kwestii podniesionych w jego poprzednich uwagach końcowych.

B. Aspekty pozytywne

4. Komitet wita z zadowoleniem wycofanie przez Państwo Stronę zastrzeżenia do art. 22 konwencji w dniu 16 października 1997 r., deklarację na podstawie art. 14 konwencji złożoną 1 grudnia 1999 r. uznającą kompetencję Komitetu do otrzymywania skarg indywidualnych, jak również ratyfikację przez Państwo Stronę poprawki do art. 8 Konwencji w dniu 23 sierpnia 2002 r.

5. Komitet wita z zadowoleniem powołanie Komisji do spraw Mniejszości Narodowych i Etnicznych w parlamencie (Sejmie) w sierpniu 1999 r., jak również ciągle wysiłki podejmowane w celu przygotowania całościowej ustawy o ochronie mniejszości narodowych.

6. Komitet z satysfakcją odnotowuje, że mandat Biura Pełnomocnika Rządu do spraw Równego Statusu Kobiet i Mężczyzn będzie rozszerzony tak, by objął wszystkie formy dyskryminacji, łącznie z dyskryminacją ze względu na rasę lub przynależność etniczną.

C. Obawy i zalecenia

7. Witając z zadowoleniem wyjaśnienie Państwa Strony, iż zgodnie z konstytucją konwencja jest bezpośrednio stosowana w prawie wewnętrznym, Komitet ponawia swoją prośbę, by Państwo Strona w swoim następnym sprawozdaniu przedstawiło konkretne przykłady decyzji sądowych odwołujących się do konwencji.

8. Komitet odnotowując wysiłki podejmowane przez Państwo Stronę w celu zakazania drogą ustawodawczą wszelkiego rozpowszechniania idei opartych na wyższości rasowej albo nienawiści, jak również wszelkiego podżegania do nienawiści rasowej, przypomina Państwu Stronie o jego zobowiązaniu wynikającym z art. 4 do zakazania wszelkich organizacji i wszelkiej działalności, łącznie z tą podejmowaną przez mass media, które promują i podżegają do dyskryminacji rasowej. Komitet sugeruje, aby Państwo Strona wzmocniło swoje wysiłki w celu wdrażania istniejącej legislacji w tym zakresie.

9. Komitet jest zaniepokojony, że niektóre sprawy o podżeganie do nienawiści rasowej zostały umorzone z uwagi na niski stopień ich społecznej szkodliwości. Komitet wyraża pogląd, że, zgodnie z konwencją, wszystkie takie sprawy są bardzo szkodliwe dla społeczeństwa.

10. Komitet jest zaniepokojony doniesieniami o przypadkach rasowo motywowanego prześladowania i dyskryminacji Żydów, Romów oraz osób pochodzenia afrykańskiego i azjatyckiego, które nie były właściwie prowadzone przez organy ścigania. Komitet zaleca, aby Państwo Strona zintensyfikowało wysiłki w celu zwalczania i karania wszelkich takich przypadków, zwłaszcza poprzez ściśle stosowanie odpowiednich przepisów prawnych i regulacji przewidujących sankcje. Następnie Komitet zaleca, aby organy ścigania były odpowiednio szkolone i instruowane odnośnie do tego, jak postępować ze zgłoszeniami przestępstw motywowanych rasowo i aby podobne szkolenie zostało skierowane do organów sądownictwa.

11. Komitet podziela zaniepokojenie Państwa Strony odnośnie do doniesień o nieprawidłowościach występujących podczas spisu powszechnego w zakresie spisywania informacji o osobach twier-

dzących, że są narodowości innej niż polska. Komitet zaleca, aby Państwo Strona podjęło wszelkie skuteczne środki, by zapobiec podobnym incydentom w przyszłości.

12. Komitet wita z zadowoleniem wysiłki podejmowane przez Państwo Stronę w celu implementacji całościowego programu gwarantującego prawa populacji Romów w regionie Małopolska i zachęca Państwo Stronę do rozszerzenia programu na inne regiony kraju, mając na uwadze *XXVII Zalecenia ogólne*, dotyczące dyskryminacji Romów. Komitet następnie zaleca, aby Państwo Strona zwróciło szczególną uwagę na prawo populacji romskiej do mieszkania i do zatrudnienia oraz prosi, by Państwo Strona zawarło w swoim następnym okresowym sprawozdaniu informacje na temat ekonomicznych, społecznych i kulturalnych praw Romów.

13. Komitet odnotowuje wysiłki zmierzające do zaspokojenia specyficznych potrzeb edukacyjnych dzieci romskich, ale jest zaniepokojony, że w niektórych wypadkach doprowadziły one do istnienia klas segregowanych, w których dzieci romskie otrzymują edukację o niższym standardzie niż ich polscy rówieśnicy. Komitet zaleca, aby nowe programy integrowały dzieci romskie do głównego nurtu szkolnego tak dalece, jak to tylko możliwe, tak, by uniknąć dyskryminacji, oraz aby Państwo Strona zatrudniło więcej nauczycieli i asystentów wywodzących się z mniejszości romskiej. Komitet zachęca Państwo Stronę do włączenia do swojego następnego okresowego sprawozdania większej liczby szczegółowych informacji na ten temat oraz na temat osiągniętych postępów.

14. Komitet z satysfakcją odnotowuje wysiłki mające na celu włączenie edukacji z zakresu praw człowieka do programu szkolnego i zachęca Państwo Stronę, aby rozszerzyło te wysiłki poza system szkolny w celu promocji i zrozumienia pomiędzy wszystkimi grupami rasowymi i etnicznymi w społeczeństwie. W tym zakresie szczególną uwagę należy zwrócić na rolę mass mediów.

15. Komitet zachęca Państwo Stronę do konsultowania się podczas przygotowywania swojego następnego sprawozdania okresowego z organizacjami pozarządowymi działającymi w obszarze zwalczania dyskryminacji rasowej.

16. Komitet zaleca, aby Państwo Strona, implementując konwencję do wewnętrznego porządku prawnego, w szczególności w zakresie artykułów 2 i 7 konwencji, wzięło pod uwagę odpowiednie fragmenty *Deklaracji durbańskiej* i *Programu działania* i aby włączyło do swojego następnego okresowego sprawozdania informację na temat planów działania lub innych środków podjętych w celu implementacji *Deklaracji durbańskiej* i *Programu działania* na poziomie krajowym.

17. Komitet zaleca, aby sprawozdania Państwa Strony były łatwo dostępne dla społeczeństwa od momentu, gdy zostaną złożone i aby uwagi końcowe Komitetu na temat tych sprawozdań były podobnie udostępniane.

18. Komitet zaleca, aby Państwo Strona przedłożyło swoje *XVII sprawozdanie okresowe* łącznie z *XVIII i XIX sprawozdaniem okresowym* wymaganym na dzień 4 stycznia 2006 r. i aby ustosunkowało się w nim do wszystkich punktów podniesionych w niniejszych *Uwagach końcowych*.

6. Międzynarodowa konwencja w sprawie likwidacji wszelkich form dyskryminacji rasowej

otwarta do podpisu w Nowym Jorku dnia 7 marca 1966 r.

(Dz.U. z dnia 6 września 1969 r., nr 25, poz. 187)

W imieniu Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej

RADA PAŃSTWA

POLSKIEJ RZECZYPOSPOLITEJ LUDOWEJ

podaje do powszechnej wiadomości:

W dniu 7 marca 1966 r. otwarta została do podpisu w Nowym Jorku *Międzynarodowa konwencja w sprawie likwidacji wszelkich form dyskryminacji rasowej*.

Po zaznajomieniu się z powyższą Konwencją Rada Państwa uznała ją i uznaje za słuszną z zastrzeżeniem, że Polska Rzeczpospolita Ludowa nie uważa się za związaną postanowieniami artykułu 22 tej Konwencji¹²; oświadcza, że wymieniona Konwencja jest przyjęta, ratyfikowana i potwierdzona, oraz przyrzeka, że będzie niezmiennie zachowywana.

¹² Aktem Prezydenta z dnia 30 kwietnia 1997 r. (Dz.U. z 1998 r., Nr 33, poz. 178) zostały wycofane przez Rzeczpospolitą Polską zastrzeżenia dotyczące wyłączenia obowiązkowej jurysdykcji Międzynarodowego Trybunału Sprawiedliwości oraz obowiązkowego arbitrażu, które Polska złożyła przy ratyfikacji lub przystąpieniu do niektórych umów międzynarodowych, w tym zastrzeżenie do art. 22 konwencji w sprawie likwidacji wszelkich form dyskryminacji rasowej.

Na dowód czego wydany został Akt niniejszy opatrzony pieczęcią Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej.

Dano w Warszawie, dnia 9 października 1968 r.

(Tekst konwencji zamieszczony jest w załączniku do niniejszego numeru)

MIĘDZYNARODOWA KONWENCJA W SPRAWIE LIKWIDACJI WSZELKICH FORM DISKRYMINACJI RASOWEJ

Państwa Strony niniejszej Konwencji

zważywszy, że Karta Narodów Zjednoczonych oparta jest na zasadach godności i równości przyrodzonych wszystkim ludziom i że wszystkie państwa członkowskie zobowiązały się do podjęcia we współpracy z Organizacją – wspólnych i indywidualnych akcji dla osiągnięcia jednego z celów Narodów Zjednoczonych, którym jest popieranie i zachęcanie do powszechnego poszanowania i przestrzegania praw człowieka i podstawowych wolności dla wszystkich, bez względu na różnicę rasy, płci, języka i wyznania,

zważywszy, że Powszechna deklaracja praw człowieka proklamuje, iż wszyscy ludzie rodzą się wolni i równi w swej godności i w swych prawach i że każdemu człowiekowi przysługują wszystkie prawa i wolności w niej wymienione, bez względu na jakiegokolwiek różnicę, w szczególności bez względu na rasę, kolor skóry i pochodzenie narodowe,

zważywszy, że wszyscy ludzie są równi wobec prawa i że przysługuje im jednakowa ochrona prawna przed wszelką dyskryminacją i przed wszelkim podżeganiem do takiej dyskryminacji,

zważywszy, że Narody Zjednoczone potępiły kolonializm i wszelkie praktyki segregacji i dyskryminacji z nim związane, bez względu na formę i miejsce, w jakich one występują, i że Deklaracja w sprawie przyznania niepodległości krajom i narodom kolonialnym z dnia 14 grudnia 1960 r. (rezolucja Zgromadzenia Ogólnego 1514 (XV))

potwierdziła i uroczyście proklamowała konieczność szybkiej i bezwarunkowej ich likwidacji,

zważywszy, że Deklaracja Narodów Zjednoczonych w sprawie likwidacji wszelkich form dyskryminacji rasowej z dnia 20 listopada 1963 r. (rezolucja Zgromadzenia Ogólnego 1904 (XVIII)) uroczyście potwierdza konieczność szybkiej likwidacji dyskryminacji rasowej na całym świecie we wszystkich jej formach i przejawach oraz zapewnienia zrozumienia i poszanowania godności ludzkiej,

przekonane, że każda doktryna o wyższości opartej na różnicowaniu rasowym jest fałszywa pod względem naukowym, zasługująca na potępienie z moralnego punktu widzenia, niesłuszna i niebezpieczna społecznie oraz że nigdzie nie ma usprawiedliwienia dla dyskryminacji rasowej ani w teorii, ani w praktyce,

potwierdzając, że dyskryminacja między ludźmi z powodu rasy, koloru skóry czy pochodzenia etnicznego stanowi przeszkodę w przyjaznych i pokojowych stosunkach między narodami i może zakłócić pokój i bezpieczeństwo między ludami oraz harmonijne współżycie między ludźmi, nawet w obrębie jednego i tego samego państwa,

przekonane, że istnienie barier rasowych jest niezgodne z ideałami każdego społeczeństwa ludzkiego,

zaniepokojone przejawami dyskryminacji rasowej nadal występującymi na niektórych obszarach świata oraz polityką rządów opartą na doktrynie wyższości rasowej lub nienawiści rasowej, taką jak polityka apartheidu, segregacji lub separacji,

zdecydowane podjąć wszelkie niezbędne środki w celu szybkiej likwidacji dyskryminacji rasowej we wszelkich jej formach i przejawach oraz zapobiegać powstawaniu doktryn i praktyk rasistowskich i zwalczać je w celu pogłębienia zrozumienia między rasami i zbudowania społeczności międzynarodowej wolnej od wszelkich form segregacji i dyskryminacji rasowej,

biorąc pod uwagę Konwencję dotyczącą dyskryminacji w zakresie zatrudnienia i wykonywania zawodu, przyjętą w 1958 r. przez Międzynarodową Organizację Pracy, oraz Konwencję w sprawie zwalczania dyskryminacji w dziedzinie oświaty, przyjętą w 1960 r. przez Organizację Narodów Zjednoczonych dla Wychowania, Nauki i Kultury,

pragnąc wprowadzić w życie zasady zawarte w Deklaracji Narodów Zjednoczonych w sprawie likwidacji wszelkich form dyskryminacji rasowej i zapewnić jak najszybsze podjęcie praktycznych środków dla osiągnięcia tego celu,
uzgodniły, co następuje:

CZĘŚĆ I

Artykuł 1

1. W niniejszej Konwencji wyrażenie „dyskryminacja rasowa” oznacza wszelkie zróżnicowanie, wykluczenie, ograniczenie lub uprzywilejowanie z powodu rasy, koloru skóry, urodzenia, pochodzenia narodowego lub etnicznego, które ma na celu lub pociąga za sobą przekreślenie bądź uszczuplenie uznania, wykonywania lub korzystania, na zasadzie równości z praw człowieka i podstawowych wolności w dziedzinie politycznej, gospodarczej, społecznej i kulturalnej lub w jakiejkolwiek innej dziedzinie życia publicznego.

2. Niniejsza Konwencja nie ma zastosowania do zróżnicowania, wykluczenia, ograniczenia lub uprzywilejowania, ustalanych przez Państwo Stronę niniejszej Konwencji, w zależności od tego, czy chodzi o własnych obywateli, czy też o osoby nieposiadające jego obywatelstwa.

3. Żadne postanowienie niniejszej Konwencji nie może być interpretowane jako naruszające w jakikolwiek sposób przepisy prawne Państw Stron Konwencji dotyczące narodowości, obywatelstwa lub naturalizacji, pod warunkiem, że przepisy takie nie dyskryminują żadnej określonej narodowości.

4. Specjalne środki podjęte wyłącznie w celu zapewnienia odpowiedniego rozwoju pewnych grup rasowych czy etnicznych lub jednostek, potrzebujących takiej ochrony, jaka może być konieczna do zapewnienia tym grupom lub jednostkom wykonywania lub korzystania na zasadach równości z praw człowieka i podstawowych wolności, nie będą uważane za dyskryminację rasową, pod warunkiem

jednak, że środki te nie będą prowadzić w konsekwencji do utrzymywania odrębnych praw dla różnych grup rasowych i nie pozostaną w mocy po osiągnięciu celów, dla których zostały podjęte.

Artykuł 2

1. Państwa Strony Konwencji potępiają dyskryminację rasową i zobowiązują się prowadzić przy pomocy wszelkich właściwych środków i bezzwłocznie politykę zmierzającą do likwidacji dyskryminacji rasowej we wszystkich jej formach oraz do pogłębiania zrozumienia między wszystkimi rasami i w tym celu:

- (a) każde Państwo Strona Konwencji zobowiązuje się nie dokonywać żadnych aktów lub stosować praktyk stanowiących dyskryminację rasową przeciwko osobom, grupom osób lub instytucjom i zapewnić, by wszystkie władze i instytucje publiczne, tak ogólnokrajowe, jak i lokalne, działały zgodnie z tym zobowiązaniem;
- (b) każde Państwo Strona Konwencji zobowiązuje się, że nie będzie udzielać poparcia, występować w obronie ani podtrzymywać dyskryminacji rasowej stosowanej przez jakiegokolwiek osoby lub organizacje;
- (c) każde Państwo Strona Konwencji podejmie skuteczne środki w celu dokonania przeglądu polityki rządowej ogólnokrajowej i lokalnej oraz zmiany, uchylecia lub unieważnienia wszelkich ustaw i przepisów, których skutkiem jest stwarzanie dyskryminacji rasowej lub utrwalenie jej tam, gdzie ona istnieje;
- (d) każde Państwo Strona Konwencji przy użyciu wszelkich właściwych środków, włączając w to – jeżeli okoliczności tego wymagają – środki ustawodawcze, zabroni i położy kres dyskryminacji rasowej uprawianej przez jakiegokolwiek osoby, grupy osób lub organizacje;
- (e) każde Państwo Strona Konwencji zobowiązuje się popierać, w odpowiednich wypadkach, integracjonistyczne wielorasowe organizacje i ruchy oraz stosować inne środki mające na celu likwidację barier między rasami i przeciwdziałać wszystkiemu, co zmierza do umocnienia podziału rasowego.

2. Państwa Strony Konwencji podejmą – jeżeli okoliczności tego wymagają – specjalne i konkretne środki w dziedzinie społecznej, gospodarczej, kulturalnej i innych dziedzinach dla zapewnienia odpowiedniego rozwoju i ochrony określonych grup rasowych i jednostek do nich należących w celu zagwarantowania im na zasadach równości pełnego korzystania z praw człowieka i podstawowych wolności. Środki te w żadnym wypadku nie powinny pociągać za sobą utrzymania nierównych lub odrębnych praw dla różnych grup rasowych po osiągnięciu celów, dla których zostały podjęte.

Artykuł 3

Państwa Strony Konwencji potępiają szczególnie segregację rasową i apartheid i zobowiązują się zapobiegać na terytoriach podległych ich jurysdykcji wszelkim tego rodzaju praktykom, zakazać takich praktyk i wykorzeniać je.

Artykuł 4

Państwa Strony Konwencji potępiają wszelką propagandę i wszelkie organizacje oparte na ideach lub teoriach o wyższości jednej rasy lub grupy osób określonego koloru skóry lub pochodzenia etnicznego bądź usiłujące usprawiedliwić czy popierać nienawiść i dyskryminację rasową w jakiegokolwiek postaci oraz zobowiązują się podjąć niezwłocznie właściwe środki zmierzające do wykorzeniaenia wszelkiego podżegania do tego rodzaju dyskryminacji bądź też aktów dyskryminacji i w tym celu uwzględniając zasady zawarte w Powszechnej deklaracji praw człowieka oraz prawa szczegółowo określone w artykule 5 niniejszej Konwencji zobowiązują się między innymi:

(a) uznać za przestępstwo podlegające karze zgodnie z prawem wszelkie rozpowszechnianie idei opartych na wyższości lub nienawiści rasowej, wszelkie podżeganie do dyskryminacji rasowej, jak również wszelkie akty przemocy lub podżeganie do tego rodzaju aktów wobec jakiegokolwiek rasy bądź grupy osób o innym kolorze skóry lub innego pochodzenia etnicznego, a także udzielanie po-

- mocy w prowadzeniu działalności rasistowskiej, włączając w to finansowanie tej działalności;
- (b) uznać za nielegalne organizacje mające na celu popieranie dyskryminacji rasowej i podżeganie do niej oraz wprowadzić zakaz ich działalności, jak również zorganizowanej i wszelkiej innej działalności propagandowej mającej takie same cele oraz uznać udział w takich organizacjach lub w takiej działalności za przestępstwo podlegające karze zgodnie z prawem;
 - (c) nie zezwalać władzom i instytucjom publicznym, tak ogólnokrajowym, jak i lokalnym, na podżeganie do dyskryminacji rasowej czy też na popieranie jej.

Artykuł 5

Zgodnie z podstawowymi obowiązkami określonymi w artykule 2 niniejszej Konwencji Państwa Strony Konwencji zobowiązują się wydać zakaz dyskryminacji rasowej we wszelkich jej formach i wyeliminować ją oraz zagwarantować wszystkim bez różnicy rasy, koloru skóry, pochodzenia narodowego bądź etnicznego równość wobec prawa, a zwłaszcza korzystanie z następujących praw:

- (a) prawa do równego traktowania przed sądami i wszystkimi innymi organami wymiaru sprawiedliwości;
- (b) prawa do osobistego bezpieczeństwa i do ochrony przez państwo przed przemocą lub naruszeniem nietykalności cielesnej bądź przez urzędników państwowych, bądź przez jakąkolwiek jednostkę, grupę lub instytucję;
- (c) praw politycznych, w szczególności prawa do udziału w wyborach – do głosowania i do kandydowania – na zasadzie powszechnego i równego prawa wyborczego, do uczestniczenia w rządzie, jak również w kierowaniu sprawami publicznymi na wszystkich szczeblach oraz prawa do równego dostępu do służby publicznej;
- (d) innych praw obywatelskich, w szczególności:
 - (i) prawa swobodnego poruszania się i wyboru miejsca zamieszkania w obrębie granic państwa;

- (ii) prawa do opuszczenia jakiegokolwiek kraju, również własnego, oraz powrotu do swego kraju;
 - (iii) prawa do obywatelstwa;
 - (iv) prawa do zawierania małżeństwa i do wyboru małżonka;
 - (v) prawa do własności, zarówno indywidualnie, jak i wspólnie z innymi;
 - (vi) prawa do dziedziczenia;
 - (vii) prawa do wolności myśli, sumienia i wyznania;
 - (viii) prawa do wolności poglądów i wypowiedania ich;
 - (ix) prawa do wolności pokojowych zgromadzeń i do zrzeszania się;
- (e) praw gospodarczych, społecznych i kulturalnych, w szczególności:
- (i) prawa pracy, swobodnego wyboru zatrudnienia, sprawiedliwych i zadowalających warunków pracy, do ochrony przed bezrobociem, do równej płacy za równą pracę, do sprawiedliwego i zadowalającego wynagrodzenia;
 - (ii) prawa do tworzenia związków zawodowych i należenia do nich;
 - (iii) prawa do mieszkania;
 - (iv) prawa do publicznej ochrony zdrowia, opieki lekarskiej oraz ubezpieczeń społecznych i świadczeń socjalnych;
 - (v) prawa do oświaty i szkolenia zawodowego;
 - (vi) prawa do równego udziału w działalności kulturalnej;
- (f) prawa dostępu do wszystkich miejsc i urządzeń przeznaczonych do publicznego użytku, takich jak transport, hotele, restauracje, kawiarnie, teatry i parki.

Artykuł 6

Państwa Strony Konwencji zapewnią za pośrednictwem właściwych sądów krajowych i innych instytucji państwowych wszystkim osobom podległym ich jurysdykcji skuteczną obronę i środki ochrony przeciwko wszelkim aktom dyskryminacji rasowej, naruszającym wbrew postanowieniom niniejszej Konwencji prawa człowieka i podstawowe wolności, jak również zagwarantują im prawo dochodzenia przed tymi sądami słusznego i odpowiedniego odszkodowania lub

zadośćuczynienia za wszelkie szkody poniesione w wyniku tego rodzaju dyskryminacji.

Artykuł 7

Państwa Strony Konwencji zobowiązują się podjąć niezwłocznie skuteczne środki, zwłaszcza w dziedzinie oświaty, wychowania, kultury i informacji, w celu zwalczania przesądów prowadzących do dyskryminacji rasowej oraz w celu popierania wzajemnego zrozumienia, tolerancji i przyjaźni między narodami i grupami rasowymi lub etnicznymi, jak również propagowania celów i zasad Karty Narodów Zjednoczonych, Powszechnej deklaracji praw człowieka, Deklaracji Narodów Zjednoczonych w sprawie likwidacji wszelkich form dyskryminacji rasowej oraz niniejszej Konwencji.

CZEŚĆ II

Artykuł 8

1. Utworzony zostanie Komitet do spraw likwidacji dyskryminacji rasowej (zwany dalej Komitetem), składający się z osiemnastu ekspertów o wysokim poziomie moralnym i uznanej bezstronności, wybieranych przez Państwa Strony Konwencji spośród swych obywateli, którzy będą wykonywali swe funkcje w imieniu własnym; wzięta zostanie pod uwagę konieczność zapewnienia właściwej reprezentacji geograficznej oraz reprezentacji różnych form cywilizacji, jak również głównych systemów prawnych.

2. Członkowie Komitetu będą wybierani w tajnym głosowaniu z listy osób wyznaczonych przez Państwa Strony Konwencji. Każde z tych państw będzie mogło wyznaczyć jedną osobę spośród swych obywateli.

3. Pierwsze wybory odbędą się po upływie sześciu miesięcy od daty wejścia w życie niniejszej Konwencji. Co najmniej na trzy miesiące przed datą każdego wyborów Sekretarz Generalny Organizacji Narodów Zjednoczonych wystosuje list do Państw Stron Konwencji z za-

prośzeniem do zgłoszenia kandydatur w ciągu dwóch miesięcy. Sekretarz Generalny przygotowuje ułożoną w porządku alfabetycznym listę wszystkich osób zgłoszonych w ten sposób, z wymienieniem państw, które je zgłosiły, i przedstawi tę listę Państwom Stronom Konwencji.

4. Wybory członków Komitetu odbędą się na zebraniu Państw Stron Konwencji, zwołanym przez Sekretarza Generalnego w siedzibie Organizacji Narodów Zjednoczonych. Na tym zebraniu, na którym quorum będzie stanowiło dwie trzecie liczby Państw Stron Konwencji, zostaną uznani za wybranych do Komitetu ci kandydaci, którzy otrzymają największą liczbę głosów i absolutną większość głosów obecnych i głosujących przedstawicieli Państw Stron Konwencji.

5. (a) Członkowie Komitetu będą wybierani na okres czterech lat. Jednakże mandaty dziewięciu członków wybranych w pierwszych wyborach wygasną po upływie dwóch lat; nazwiska tych dziewięciu członków zostaną ustalone zaraz po pierwszych wyborach, w drodze losowania przez przewodniczącego Komitetu.

(b) Państwo Strona Konwencji, którego ekspert przestał sprawować funkcję członka Komitetu, wyznaczy spośród swych obywateli dla obsadzenia zwolnionego miejsca innego eksperta, podlegającego zatwierdzeniu przez Komitet.

6. Państwa Strony Konwencji będą ponosiły wydatki członków Komitetu w okresie pełnienia przez nich obowiązków w Komitecie.

Artykuł 9

1. Państwa Strony Konwencji zobowiązują się przedstawić Sekretarzowi Generalnemu Organizacji Narodów Zjednoczonych, w celu rozpatrzenia przez Komitet, sprawozdanie o środkach ustawodawczych, sądowych, administracyjnych i innych, zastosowanych w celu wprowadzenia w życie postanowień niniejszej Konwencji:

(a) w ciągu jednego roku od dnia, w którym konwencja weszła w życie dla danego państwa, i

(b) następnie co dwa lata, oraz w każdym wypadku, gdy Komitet tego zażąda. Komitet może zażądać od Państw Stron Konwencji dodatkowych informacji.

2. Komitet będzie przedstawiał Zgromadzeniu Ogólnemu Narodów Zjednoczonych, za pośrednictwem Sekretarza Generalnego, roczne sprawozdania ze swej działalności; Komitet może wysuwać sugestie i zalecenia ogólne opierając się na analizie sprawozdań i informacji otrzymanych od Państw Stron Konwencji. Takie sugestie i ogólne zalecenia będą przedstawiane przez Komitet Zgromadzeniu Ogólnemu wraz z ewentualnymi uwagami Państw Stron niniejszej Konwencji.

Artykuł 10

1. Komitet uchwali swój regulamin wewnętrzny.
2. Komitet powoła funkcjonariuszy na okres dwóch lat.
3. Sekretarz Generalny Organizacji Narodów Zjednoczonych zapewni funkcjonowanie Sekretariatu Komitetu.
4. Posiedzenia Komitetu będą się normalnie odbywały w siedzibie Organizacji Narodów Zjednoczonych.

Artykuł 11

1. Jeżeli jedno z Państw Stron Konwencji będzie uważało, że inne Państwo Strona Konwencji nie wykonuje postanowień niniejszej Konwencji, będzie mogło przedstawić tę sprawę Komitetowi. Komitet przekaze wówczas to powiadomienie zainteresowanemu Państwu Stronie Konwencji. Państwo to w ciągu trzech miesięcy przedstawi Komitetowi pisemne wyjaśnienie lub oświadczenie naświetlające sprawę oraz ewentualnie wskazujące środki zaradcze podjęte przez to państwo.

2. Jeżeli w ciągu sześciu miesięcy od otrzymania przez dane państwo pierwszego powiadomienia sprawa nie zostanie załatwiona ku zadowoleniu obu stron bądź w drodze dwustronnych rokowań, bądź w jakimkolwiek innym dostępnym dla nich trybie, każde z tych państw będzie miało prawo ponownie skierować sprawę do Komitetu poprzez zawiadomienie Komitetu, a także drugiego państwa.

3. Komitet może rozpatrzyć sprawę przedstawioną mu zgodnie z ustępem 2 niniejszego artykułu dopiero po stwierdzeniu, że zostały

zastosowane i wyczerpane w tej sprawie wszystkie możliwe wewnętrzne środki zaradcze, zgodnie z powszechnie uznanymi zasadami prawa międzynarodowego. Zasada ta nie będzie stosowana w wypadku nieuzasadnionej zwłoki w zastosowaniu tych środków.

4. Komitet może w każdej sprawie przedstawionej mu do rozpatrzenia zażądać od zainteresowanych Państw Stron Konwencji dostarczenia mu dodatkowych informacji związanych z tą sprawą.

5. W razie rozpatrywania przez Komitet jakiegokolwiek sprawy na podstawie niniejszego artykułu, zainteresowane Państwa Strony Konwencji mają prawo wyznaczyć swych przedstawicieli, którzy będą brali udział bez prawa głosowania w posiedzeniach Komitetu podczas rozpatrywania danej sprawy.

Artykuł 12

1. (a) Po otrzymaniu i zbadaniu przez Komitet wszystkich informacji, które uzna on za niezbędne, przewodniczący Komitetu wyznaczy Komisję pojednawczą ad hoc (zwaną dalej „Komisją”), złożoną z pięciu osób spośród członków Komitetu lub spoza Komitetu. Członkowie Komisji będą wyznaczani za jednomyślną zgodą stron będących w sporze, a jej dobre usługi będą udostępniane zainteresowanym państwom w celu polubownego rozstrzygnięcia sprawy na zasadzie przestrzegania postanowień niniejszej Konwencji.

(b) Jeżeli w ciągu trzech miesięcy państwa będące stronami w sporze nie osiągną porozumienia co do całego lub co do części składu Komisji, członkowie Komisji, co do których państwa będące stronami w sporze nie są zgodne, zostaną wybrani przez Komitet większością dwóch trzecich głosów w tajnym głosowaniu spośród członków Komitetu.

2. Członkowie Komisji będą pełnili swe funkcje w imieniu własnym. Nie będą mogli być członkami Komisji obywatele państw będących stronami w sporze ani państwa nie będącego stroną niniejszej Konwencji.

3. Komisja wybierze swego przewodniczącego i uchwali swój regulamin wewnętrzny.

4. Posiedzenia Komisji będą się normalnie odbywały w siedzibie Organizacji Narodów Zjednoczonych lub w innym odpowiednim miejscu ustalonym przez Komisję.

5. Sekretariat przewidziany w artykule 10 ustęp 3 niniejszej Konwencji będzie również obsługiwał Komisję, jeżeli na skutek sporu między Państwami Stronami Konwencji zostanie ona powołana.

6. Państwa będące stronami w sporze będą pokrywały w równych częściach wszystkie wydatki członków Komisji w wysokości ustalonej przez Sekretarza Generalnego Organizacji Narodów Zjednoczonych.

7. Sekretarz Generalny będzie w razie konieczności upoważniony do pokrycia wydatków członków Komisji przed zwrotem tych kosztów przez państwa będące stronami w sporze, zgodnie z postanowieniami ustępu 6 niniejszego artykułu.

8. Informacje otrzymane i zbadane przez Komitet zostaną udostępnione Komisji. Komisja będzie mogła zwrócić się do zainteresowanych państw z prośbą o dostarczenie dodatkowych informacji dotyczących rozpatrywanej sprawy.

Artykuł 13

1. Komisja, po wszechstronnym rozpatrzeniu sprawy, przygotuje i przedstawi przewodniczącemu Komitetu sprawozdanie zawierające jej wnioski dotyczące stanu faktycznego sporu między stronami oraz zalecenia, jakie uważa za właściwe dla osiągnięcia polubownego załatwienia sporu.

2. Przewodniczący Komitetu przekaze sprawozdanie Komisji każdemu z państw będących stronami w sporze. Państwa te poinformują przewodniczącego Komitetu w ciągu trzech miesięcy, czy przyjmują zalecenia zawarte w sprawozdaniu Komisji, czy też ich nie przyjmują.

3. Po upływie okresu przewidzianego w ustępie 2 niniejszego artykułu przewodniczący Komitetu przekaze sprawozdanie Komisji oraz oświadczenia zainteresowanych państw innym Państwom Stronom niniejszej Konwencji.

Artykuł 14

1. Każde Państwo Strona Konwencji może w każdej chwili oświadczyć, że uznaje kompetencję Komitetu do przyjmowania i rozpatrywania skarg osób lub grup osób podlegających jurysdykcji tego państwa stwierdzających, że są ofiarami naruszenia przez to państwo któregośkolwiek z praw wymienionych w niniejszej Konwencji. Komitet nie będzie przyjmował żadnych skarg dotyczących Państwa Strony Konwencji, które nie złożyło takiego oświadczenia.

2. Każde Państwo Strona Konwencji, które złoży oświadczenie przewidziane w ustępie 1 niniejszego artykułu, może utworzyć lub wskazać organ w jego systemie prawnym, który będzie właściwy do przyjmowania i rozpatrywania petycji od osób lub grup osób podlegających jurysdykcji tego państwa, twierdzących, że są ofiarami naruszenia któregośkolwiek z praw wymienionych w niniejszej Konwencji i że wyczerpały wszystkie inne dostępne krajowe środki ochrony prawnej.

3. Oświadczenie złożone zgodnie z ustępem 1 niniejszego artykułu oraz notyfikacja wskazująca nazwę każdego organu utworzonego lub wskazanego zgodnie z ustępem 2 niniejszego artykułu zostaną złożone przez Państwo Stronę Konwencji u Sekretarza Generalnego Organizacji Narodów Zjednoczonych, który przekaze ich kopie innym Państwom Stronom Konwencji. Oświadczenie może być w każdej chwili wycofane drogą notyfikacji skierowanej do Sekretarza Generalnego, ale wycofanie to nie będzie miało wpływu w odniesieniu do skarg już rozpatrywanych przez Komitet.

4. Organ utworzony lub wskazany zgodnie z ustępem 2 niniejszego artykułu będzie prowadził rejestr petycji, a uwierzytelnione kopie tego rejestru będą corocznie przekazywane właściwą drogą Sekretarzowi Generalnemu, z tym że ich treść nie będzie publicznie ujawniana.

5. W przypadku gdy wnoszący petycję nie uzyska zadowolającego załatwienia sprawy przez organ utworzony lub wskazany zgodnie z ustępem 2 niniejszego artykułu, ma on prawo przekazać sprawę w ciągu sześciu miesięcy Komitetowi.

6. (a) Treść każdej nadesłanej do Komitetu skargi zostanie przez Komitet, w drodze poufnej, przekazana do wiadomości Państwu

Stronie Konwencji, któremu zarzuca się naruszenie któregośkolwiek z postanowień niniejszej Konwencji, jednakże tożsamość zainteresowanej osoby lub grupy osób nie będzie ujawniana bez ich wyraźnej zgody. Komitet nie będzie przyjmował skarg anonimowych.

(b) Państwo powiadomione o treści skargi przedstawi w ciągu trzech miesięcy Komitetowi pisemne wyjaśnienia lub oświadczenia naświetlające sprawę oraz ewentualnie wskazujące środki zaradcze podjęte przez to państwo.

7. (a) Komitet rozpatrzy skargi w świetle wszystkich informacji udostępnionych mu przez zainteresowane Państwo Stronę Konwencji i przez wnoszącego petycję. Komitet nie będzie rozpatrywał żadnych skarg przed upewnieniem się, że wnoszący petycję wyczerpał wszystkie dostępne krajowe środki ochrony prawnej. Zasada ta nie będzie jednak stosowana w wypadku nieuzasadnionej zwłoki w zastosowaniu tych środków.

(b) Komitet przekaże swoje propozycje i ewentualne zalecenia zainteresowanemu Państwu Stronie Konwencji oraz wnoszącemu petycję.

8. Komitet włączy do swego rocznego sprawozdania streszczenie tego rodzaju skarg i, w razie potrzeby, streszczenie wyjaśnień i oświadczeń zainteresowanych Państw Stron Konwencji oraz swych propozycji i zaleceń.

9. Komitet będzie mógł wykonywać funkcje przewidziane w niniejszym artykule dopiero wtedy, gdy co najmniej dziesięć Państw Stron niniejszej Konwencji złoży oświadczenie zgodnie z ustępem 1 niniejszego artykułu.

Artykuł 15

1. Do czasu zrealizowania celów Deklaracji w sprawie przyznania niepodległości krajom i narodom kolonialnym, zawartej w rezolucji Zgromadzenia Ogólnego 1514 (XV) z dnia 14 grudnia 1960 r., postanowienia niniejszej Konwencji nie będą w żaden sposób ograniczały prawa do wnoszenia petycji przyznanego tym narodom przez inne dokumenty międzynarodowe lub przez Organizację Narodów Zjednoczonych i jej organizacje wyspecjalizowane.

2. (a) Komitet utworzony na podstawie artykułu 8 ustęp 1 niniejszej Konwencji będzie otrzymywał kopie petycji od organów Organizacji Narodów Zjednoczonych, które zajmują się sprawami mającymi bezpośredni związek z zasadami i celami niniejszej Konwencji, oraz będzie przekazywał tym organom opinie i zalecenia co do tych petycji, w czasie rozpatrywania petycji pochodzących od mieszkańców terytoriów powierniczych lub niesamodzielnych albo wszelkich innych terytoriów, do których odnosi się rezolucja 1514 (XV) Zgromadzenia Ogólnego, i poruszających sprawy objęte niniejszą Konwencją, które zostały wniesione do tych organów.

(b) Komitet będzie otrzymywał od właściwych organów Organizacji Narodów Zjednoczonych kopie sprawozdań o środkach ustawodawczych, sądowych, administracyjnych i innych, bezpośrednio związanych z zasadami i celami niniejszej Konwencji, a które zostały zastosowane przez państwa zarządzające na terytoriach wymienionych w punkcie (a) niniejszego ustępu, oraz będzie przekazywał tym organom swe opinie i zalecenia.

3. Komitet będzie włączał do swego sprawozdania dla Zgromadzenia Ogólnego streszczenie petycji i sprawozdań otrzymanych od organów Organizacji Narodów Zjednoczonych, jak również swoje opinie i zalecenia dotyczące wymienionych petycji i sprawozdań.

4. Komitet będzie zwracał się do Sekretarza Generalnego Organizacji Narodów Zjednoczonych o wszelkie znajdujące się w jego posiadaniu informacje związane z celami niniejszej Konwencji, a dotyczące terytoriów wymienionych w punkcie (a) ustępu 2 niniejszego artykułu.

Artykuł 16

Postanowienia niniejszej Konwencji dotyczące uregulowania sporów lub załatwiania skarg będą stosowane bez uszczerbku dla innych metod postępowania, mających na celu regulowanie sporów lub załatwienie skarg w sprawie dyskryminacji, a ustalonych w dokumentach konstytucyjnych Organizacji Narodów Zjednoczonych i jej organizacji wyspecjalizowanych lub w uchwalonych przez nie kon-

wencjach i nie będą stanowiły dla Państw Stron niniejszej Konwencji przeszkody w stosowaniu innych metod postępowania w celu uregulowania jakiegoś sporu zgodnie z wiążącymi te państwa ogólnymi lub specjalnymi umowami międzynarodowymi.

CZEŚĆ III

Artykuł 17

1. Niniejsza Konwencja będzie otwarta do podpisu dla każdego państwa będącego członkiem Organizacji Narodów Zjednoczonych lub którejs z jej organizacji wyspecjalizowanych, dla każdego państwa będącego stroną Statutu Międzynarodowego Trybunału Sprawiedliwości i dla każdego innego państwa, do którego zwróci się Zgromadzenie Ogólne Organizacji Narodów Zjednoczonych z zaproszeniem, aby stało się stroną niniejszej Konwencji.

2. Niniejsza Konwencja podlega ratyfikacji. Dokumenty ratyfikacyjne będą składane Sekretarzowi Generalnemu Organizacji Narodów Zjednoczonych.

Artykuł 18

1. Niniejsza Konwencja będzie otwarta do przystąpienia dla każdego państwa wymienionego w artykule 17 ustęp 1 Konwencji.

2. Przystąpienie zostaje dokonane przez złożenie dokumentu przystąpienia Sekretarzowi Generalnemu Organizacji Narodów Zjednoczonych.

Artykuł 19

1. Niniejsza Konwencja wejdzie w życie trzydziestego dnia od dnia złożenia Sekretarzowi Generalnemu Organizacji Narodów Zjednoczonych dwudziestego siódmego dokumentu ratyfikacyjnego lub dokumentu przystąpienia.

2. Dla każdego państwa, które ratyfikuje niniejszą Konwencję albo do niej przystąpi po złożeniu dwudziestego siódmego dokumentu ratyfikacyjnego lub dokumentu przystąpienia, wejdzie ona w życie trzydziestego dnia od dnia złożenia przez to państwo dokumentu ratyfikacyjnego lub dokumentu przystąpienia.

Artykuł 20

1. Sekretarz Generalny Organizacji Narodów Zjednoczonych będzie przyjmował i przekazywał wszystkim państwom, które są lub mogą stać się stronami niniejszej Konwencji, zastrzeżenia zgłoszone w chwili ratyfikacji lub przystąpienia. Każde państwo, które sprzeciwia się tym zastrzeżeniom, zawiadomi Sekretarza Generalnego w ciągu dziewięćdziesięciu dni od daty zawiadomienia go o tych zastrzeżeniach, że ich nie przyjmuje.

2. Zastrzeżenie nie dające się pogodzić z przedmiotem i celem niniejszej Konwencji, a także zastrzeżenie, które w rezultacie mogłoby paraliżować działalność któregośkolwiek z organów utworzonych na mocy Konwencji, nie jest dopuszczalne. Zastrzeżenie zostanie uznane za należące do wyżej określonej kategorii, jeżeli co najmniej dwie trzecie Państw Stron niniejszej Konwencji sprzeciwia się temu zastrzeżeniu.

3. Zastrzeżenia mogą być w każdej chwili wycofane przez notyfikację skierowaną do Sekretarza Generalnego. Notyfikacja taka nabiera mocy w dniu jej otrzymania.

Artykuł 21

Każde Państwo Strona Konwencji może ją wypowiedzieć w drodze notyfikacji skierowanej do Sekretarza Generalnego Organizacji Narodów Zjednoczonych. Wypowiedzenie nabierze mocy obowiązującej po upływie roku od dnia otrzymania notyfikacji przez Sekretarza Generalnego.

Artykuł 22

Każdy spór między dwoma lub więcej Państwami Stronami Konwencji dotyczący interpretacji lub stosowania niniejszej Konwencji, który nie zostanie rozstrzygnięty w drodze rokowań lub przez zastosowanie procedury wyraźnie ustalonej w niniejszej Konwencji, zostanie przekazany – na wniosek którejkolwiek ze stron w sporze – do rozstrzygnięcia Międzynarodowemu Trybunałowi Sprawiedliwości, chyba że strony będące w sporze zgodzą się na inny tryb uregulowania sporu.

Artykuł 23

1. Każde Państwo Strona Konwencji może w każdej chwili, w drodze notyfikacji skierowanej do Sekretarza Generalnego, wystąpić z wnioskiem o zrewidowanie niniejszej Konwencji.

2. Zgromadzenie Ogólne zadecyduje, jakie kroki należy ewentualnie podjąć w związku z tego rodzaju wnioskiem.

Artykuł 24

Sekretarz Generalny Organizacji Narodów Zjednoczonych będzie zawiadamiał wszystkie Państwa określone w artykule 17 ustęp 1 niniejszej Konwencji o:

a) złożeniu podpisów oraz dokumentów ratyfikacyjnych i dokumentów przystąpienia zgodnie z artykułami 17 i 18;

b) dacie wejścia w życie niniejszej Konwencji zgodnie z artykułem 19;

c) skargach i oświadczeniach otrzymanych zgodnie z artykułami 14, 20 i 23;

d) wypowiedzeniach dokonanych zgodnie z artykułem 21.

Artykuł 25

1. Niniejsza Konwencja, której teksty angielski, chiński, francuski, hiszpański i rosyjski są jednakowo autentyczne, zostanie złożona na przechowanie w archiwach Organizacji Narodów Zjednoczonych.

2. Sekretarz Generalny Organizacji Narodów Zjednoczonych przekaze uwierzytelnione kopie niniejszej Konwencji wszystkim państwom należącym do którejkolwiek z kategorii określonych w artykule 17 ustęp 1 Konwencji.

Na dowód czego niżej podpisani, należycie upoważnieni przez swoje Rządy, podpisali niniejszą Konwencję, otwartą do podpisu w Nowym Jorku, dnia siódmego marca tysiąc dziewięćset sześćdziesiątego szóstego roku.

**7. Oświadczenie rządowe
z dnia 25 marca 1999 r. w sprawie
deklaracji o uznaniu kompetencji
Komitetu do spraw Likwidacji
Dyskryminacji Rasowej, utworzonego
na podstawie Międzynarodowej konwencji
w sprawie likwidacji wszelkich form
dyskryminacji rasowej**

(Dz.U. z dnia 15 lipca 1999 r., nr 61 poz. 660)

Podaje się niniejszym do wiadomości, że zgodnie z artykułem 14 ustęp 1 Międzynarodowej konwencji w sprawie likwidacji wszelkich form dyskryminacji rasowej, otwartej do podpisu w Nowym Jorku dnia 7 marca 1966 r. (Dz.U. z 1969 r. nr 25, poz. 187 i 188), została złożona dnia 1 grudnia 1998 r. Sekretarzowi Generalnemu Narodów Zjednoczonych następująca deklaracja:

„Rzeczpospolita Polska
Minister Spraw Zagranicznych

Warszawa, dnia 30 października 1998 r.

DEKLARACJA

Rząd Rzeczypospolitej Polskiej zgodnie z artykułem 14 ustęp 1 *Międzynarodowej konwencji w sprawie likwidacji wszelkich form dyskryminacji rasowej*, otwartej do podpisu w Nowym Jorku dnia 7 marca 1966 r., uznaje kompetencję Komitetu do spraw Likwidacji Dyskryminacji Rasowej, ustanowionego postanowieniami wskazanej wyżej Konwencji, do przyjmowania i rozpatrywania skarg osób lub grup osób podlegających jurysdykcji Rzeczypospolitej Polskiej, stwierdzających, że są ofiarami naruszenia przez Rzeczpospolitą Polską któregośkolwiek z praw wymienionych w powyższej Konwencji i dotyczących wszystkich czynów, decyzji i faktów, które nastąpią po dniu złożenia niniejszej deklaracji Sekretarzowi Generalnemu Narodów Zjednoczonych.

Z upoważnienia Rządu Rzeczypospolitej Polskiej:
Bronisław Geremek”

Powyższa deklaracja obowiązuje Rzeczpospolitą Polską od dnia 2 grudnia 1998 r.

8. Warunki dopuszczalności skargi indywidualnej do Komitetu do spraw Likwidacji Dyskryminacji Rasowej

wnoszonej na podstawie art.14 *Międzynarodowej konwencji w sprawie likwidacji wszelkich form dyskryminacji rasowej*

Wprowadzenie

Artykuł 14 ust.1 *Międzynarodowej konwencji w sprawie likwidacji wszelkich form dyskryminacji rasowej* stanowi:

„Każde Państwo Strona Konwencji może w każdej chwili oświadczyć, że uznaje kompetencję Komitetu do przyjmowania i rozpatrywania skarg osób lub grup osób podlegających jurysdykcji tego państwa stwierdzających, że są ofiarami naruszenia przez to państwo któregokolwiek z praw wymienionych w niniejszej Konwencji. Komitet nie będzie przyjmował żadnych skarg dotyczących Państwa Strony Konwencji, które nie złożyło takiego oświadczenia”.

Uznając kompetencję Komitetu Państwo Strona stwarza osobom fizycznym i grupom osób fizycznych (ale nie stowarzyszeniom, fundacjom i innym osobom prawnym) możliwość wystąpienia na forum międzynarodowym ze skargą przeciwko sobie (tj. państwu) o naruszenie przez to państwo praw gwarantowanych w konwencji.

Zgodnie z Oświadczeniem rządowym z dnia 25 marca 1999 r. w sprawie deklaracji o uznaniu kompetencji Komitetu do spraw Likwidacji Dyskryminacji Rasowej (Dz.U. z dnia 15 lipca 1999 r., nr 61 poz. 660), **od 2 grudnia 1998 r.**, tj. od dnia, który nastąpił po dniu złożenia wyżej wymienionej deklaracji Sekretarzowi Generalnemu Narodów Zjednoczonych¹³, możliwość składania skarg przeciwko Polsce mają również osoby lub grupy osób podlegających jurysdykcji Rzeczypospolitej Polskiej (w tym oczywiście obywatele polscy).

Forma i treść skargi

Skarga powinna być wniesiona do Komitetu do spraw Likwidacji Dyskryminacji Rasowej za pośrednictwem Wysokiego Komisarza Narodów Zjednoczonych do spraw Praw Człowieka, na piśmie – w formie listu, faksem lub za pomocą poczty elektronicznej. Jednak skargi wysłane faksem lub za pomocą poczty elektronicznej muszą zostać potwierdzone poprzez dostarczenie (np. przesłanie) w późniejszym terminie do Sekretariatu podpisanych kopii.

Skarga nie może być anonimowa. Jednakże jeśli osoba lub grupa osób stwierdzających, że są ofiarami naruszenia któregośkolwiek z praw wymienionych w konwencji lub osoba występująca w jej/ich imieniu obawia się represji ze strony państwa, może zwrócić się do Komitetu o to, by jej dane osobowe nie zostały ujawnione (zwykle w takiej sytuacji stosuje się jedynie jej inicjały, np. *L.K. versus Holandia*).

Wyraźnie wskazane musi być także państwo, przeciwko któremu skierowano skargę.

Jeżeli skarga nie będzie zawierała wszystkich wymaganych informacji, sekretariat może zwrócić się o uzupełnienie informacji przez autora skargi, co może jednak spowodować opóźnienie procesu rozpatrzenia danej sprawy przez właściwy organ.

Skarga musi zostać złożona w ciągu 6 miesięcy od chwili wykorzystania wszystkich dostępnych środków krajowych przez autora skargi.

¹³ Deklaracja została złożona Sekretarzowi Generalnemu Narodów Zjednoczonych 1 grudnia 1998 r.

Językami roboczymi Komitetu są: angielski, francuski, hiszpański i rosyjski, i właśnie w tych językach zaleca się sporządzenie skargi. Chociaż skargi mogą być sporządzane teoretycznie we wszystkich oficjalnych językach Narodów Zjednoczonych (angielski, chiński, arabski, francuski, rosyjski, hiszpański), należy liczyć się z tym, że jeśli autor skargi użyje języka innego niż jeden z języków roboczych, wystąpi znaczne opóźnienie w rozpatrywaniu skargi.

Nie ma jednej ustalonej formy, jaką powinna mieć skarga. Proponowany w niniejszej publikacji wzór skargi, oparty na wzorze opracowanym w Biurze Wysokiego Komisarza ONZ do spraw Praw Człowieka, nie jest wiążący, a ma jedynie stanowić pomoc dla skarżącego.

Skarga powinna zawierać co najmniej:

- imię i nazwisko, adres, wiek, zawód oraz narodowość skarżącego;
- nazwę państwa, przeciwko któremu skierowana jest skarga;
- wskazanie praw oraz artykułów konwencji, które zdaniem skarżącego zostały naruszone;
- dokładny opis faktów odnoszących się do podnoszonych naruszeń;
- wskazanie działań, które miały na celu wyczerpanie krajowych środków ochrony prawnej wraz z odpisami odpowiednich decyzji sądowych lub administracyjnych; lub też wykazanie, że środki i mechanizmy krajowe są nieskuteczne, niedostępne lub nadmiernie przewlekłe;
- oświadczenie, czy w tej sprawie było podjęte (jeśli tak, to kiedy i z jakim skutkiem) lub czy toczy się postępowanie w ramach innej międzynarodowej procedury służącej rozpatrywaniu lub rozstrzygnięciu tego rodzaju spraw.

Skarżący może zwrócić się o pomoc w sporządzeniu skargi np. do prawnika, organizacji pozarządowej.

ONZ nie zapewnia skarżącym pomocy prawnej ani wsparcia finansowego. Także na państwach nie ciąży obowiązek zapewnienia pomocy prawnej osobom, które chcą złożyć skargę.

Rozpatrywanie skargi

Wniesienie skargi inicjuje proces jej rozpatrywania, który dzieli się na trzy etapy:

- I. rejestracja skargi przez Sekretariat ONZ/Biura Wysokiego Komisarza do spraw Praw Człowieka. Uwierzytelnione kopie prowadzonego rejestru są corocznie przekazywane Sekretarzowi Generalnemu, z tym że ich treść nie jest publicznie ujawniana;
- II. badanie dopuszczalności skargi;
- III. merytoryczne rozpoznanie skargi i sformułowanie opinii Komitetu.

Ad. I. Rejestracja

Etap pierwszy ma charakter czysto formalny, wystarczy, aby skarga zawierała wymienione wyżej dane. Po rejestracji, jeżeli informacje nie są wystarczające, Sekretariat może zażądać od autora skargi informacji uzupełniających.

Ad. II. Dopuszczalność

Zarejestrowana skarga analizowana jest następnie przez Komitet pod kątem jej dopuszczalności. Brane są tu pod uwagę:

1) przesłanki *ratione personae*

Stwierdzenie dopuszczalności skargi *ratione personae* polega na ustaleniu, czy skarga została wniesiona przez właściwy podmiot przeciwko właściwemu podmiotowi, tj. stwierdzeniu tzw. legitymacji czynnej i legitymacji biernej.

a) legitymacja czynna

Skargę składa się w imieniu osoby lub grupy osób stwierdzających, że są ofiarami naruszenia któregośkolwiek z praw wymienionych w konwencji (w skrócie dalej: ofiara). W zasadzie skarga powinna być wniesiona osobiście przez osobę lub osoby bezpośrednio zainteresowane.

Jeżeli jednakże ofiara naruszeń nie jest w stanie sama jej złożyć, inna osoba (np. krewny lub przedstawiciel prawny) może złożyć skargę w jej imieniu. W takiej sytuacji należy sprecyzować, w jakim charakterze działa składający skargę oraz podać jego imię, nazwisko,

adres i zawód. Nie musi to być członek rodziny, ale musi istnieć osobisty związek (*personal relationship*) z ofiarą. Niezwiązane osobicie z ofiarą osoby trzecie czy organizacje pozarządowe, aby móc występować w imieniu ofiary, muszą wykazać, że zostały przez nią do tego wyraźnie upoważnione.

W szczególnych sytuacjach, jeśli zgoda ofiary na reprezentowanie jej nie może być uzyskana, autor skargi musi wyjaśnić, dlaczego nie jest to możliwe, i dlaczego jest upoważniony do występowania w imieniu ofiary. I tak np., jeśli ofiara nie może sama złożyć skargi, rodzina może to uczynić w jej imieniu lub upoważnić organizację pozarządową lub prawnika do działania w imieniu ofiary. Ponadto organizacje pozarządowe mogą wspierać ofiarę i jej lub jego rodzinę lub przedstawiciela prawnego/pełnomocnika w takich sprawach dotyczących skargi, jak np. opłacenie prawnika czy zbieranie materiału dowodowego;

Prawo do wnoszenia skargi przysługuje nie tylko obywatelom danego państwa, ale wszystkim jednostkom znajdującym się pod jego jurysdykcją, czyli również obywatelom innych państw i bezpaństwowcom przebywającym na terytorium tego państwa.

b) legitymacja bierna

Skarga może być wniesiona jedynie przeciwko państwu będącemu stroną konwencji, które uznało kompetencję Komitetu do spraw Likwidacji Dyskryminacji Rasowej poprzez złożenie stosownej deklaracji.

Naruszenia dokonane przez osobę prywatną, grupę osób, środki masowego przekazu, kościoły czy związki wyznaniowe, nie mogą stanowić podstawy skargi.

Orzecznictwo Komitetu nie rozstrzyga jednoznacznie, czy i w jakim zakresie państwo odpowiada za naruszenia praw gwarantowanych konwencją dokonane przez podmioty, których jest właścicielem tylko w pewnej części lub nad którymi posiada częściową kontrolę.

2) przesłanki *ratione temporis*

Skarga może dotyczyć wyłącznie faktu zaszłego po dacie wejścia w życie konwencji i złożenia przez dane państwo deklaracji o uznaniu kompetencji Komitetu. Taka deklaracja obowiązuje Rzeczpospolitą Polską od dnia 2 grudnia 1998 r. (patrz wyżej). Tak więc osoby lub

grupy osób podlegających jurysdykcji Rzeczypospolitej Polskiej mogą skarżyć się na naruszenia praw, do których doszło nie wcześniej niż 2 grudnia 1998 r.

Ponadto skarga musi być złożona w ciągu 6 miesięcy od ostatecznej decyzji uzyskanej w ramach procedur krajowych, której uzyskanie wyczerpuje dostępne wewnętrzne środki ochrony prawnej.

3) przesłanki *ratione materiae*

Skarga może dotyczyć jedynie naruszeń praw gwarantowanych w konwencji. Należy tu podkreślić, że interpretacja postanowień konwencji przez organy krajowe nie jest wiążąca dla Komitetu.

Zarzut niedopuszczalności skargi *ratione materiae* podnoszony może być wówczas, gdy:

- a) skarga dotyczy naruszenia prawa, które nie jest gwarantowane konwencją;
- b) skarga dotyczy naruszenia szczegółowych praw niesłusznie wywodzonych z zawartych w konwencji postanowień o charakterze ogólnym;
- c) skarga dotyczy naruszenia prawa gwarantowanego postanowieniem konwencji, do którego państwo złożyło zastrzeżenie wyłączające jego obowiązywanie względem siebie;
- d) w toku badania skargi ustalono, że naruszenie prawa nie miało faktycznie miejsca;
- e) skarga nie została należycie udokumentowana;
- f) nie zostały wyczerpane wszystkie wewnętrzne środki ochrony prawnej;
- g) skarga jest anonimowa.

4) przesłanki *ratione loci*

Zgodnie z konwencją skargi mogą składać jednostki i grupy osób podległe jurysdykcji Państwa Strony konwencji. Państwo Strona zobowiązane jest przestrzegać i zapewniać prawa uznane w konwencji wszystkim osobom, które znajdują się na jego terytorium i podlegają jego jurysdykcji.

Ponadto Komitet ustala:

5) czy zostały wyczerpane w danej sprawie wszystkie dostępne wewnętrzne środki ochrony prawnej. Zgodnie bowiem z konwencją skargę można złożyć dopiero po wyczerpaniu wszystkich dostępnych wewnętrznych środków ochrony prawnej. Przy czym ciężar udowodnienia, że skarżący nie wyczerpał wewnętrznych środków ochrony prawnej, spoczywa na państwie, przeciwko któremu wniesiono skargę.

6) czy sprawa będąca przedmiotem skargi nie jest równocześnie badana w ramach innej międzynarodowej procedury służącej rozpatrywaniu bądź rozstrzyganiu sporów z zakresu praw człowieka. Sprawa nie może być bowiem rozpatrywana przez Komitet, jeśli dotyczy kwestii, która jest w tym samym czasie przedmiotem innej procedury międzynarodowej (np. jeśli jest już przedmiotem rozważań Europejskiego Trybunału Praw Człowieka czy Komitetu Praw Człowieka).

Gdy okoliczności uzasadniające niedopuszczalność skargi ze względu na niewyczerpanie wewnętrznych środków ochrony prawnej lub trwanie innej procedury międzynarodowej upadną, decyzja Komitetu o niedopuszczalności skargi może zostać na wniosek skarżącego zmieniona.

Ad. III. Merytoryczne rozpoznanie skargi i sformułowanie opinii Komitetu

Uznanie skargi za dopuszczalną kończy drugi etap jej badania i umożliwia rozpoczęcie etapu ostatniego, mającego na celu jej merytoryczne rozpoznanie i sformułowanie opinii Komitetu. Decyzje w sprawie dopuszczalności skargi nie są jednak ostateczne. Nawet bowiem w trakcie rozpatrywania meritum skargi, zainteresowane państwo może przedstawić dowody uzasadniające uznanie jej za niedopuszczalną.

Postępowanie przed Komitetem ma charakter pisemny. Chociaż Komitet zgodnie ze swym regulaminem może zaprosić skarżącego lub jego/jej przedstawicieli, jak również przedstawicieli państwa, do uczestniczenia w posiedzeniu poświęconemu rozpatrzeniu danej

sprawy w celu dostarczenia dalszych wyjaśnień lub odpowiedzi na pytania dotyczące *meritum* sprawy, dotychczas nie zdarzyło się jeszcze by Komitet skorzystał z tego uprawnienia.

Treść każdej nadesłanej do Komitetu skargi jest przekazywana w drodze poufnej do wiadomości Państwu Stronie konwencji, któremu zarzuca się naruszenie któregośkolwiek z postanowień niniejszej konwencji, przy czym tożsamość zainteresowanej osoby lub grupy osób nie jest ujawniana bez ich wyraźnej zgody.

Państwo jest obowiązane przedstawić Komitetowi w ciągu trzech miesięcy pisemne wyjaśnienia lub oświadczenia naświetlające sprawę oraz ewentualnie wskazujące środki zaradcze podjęte przez to państwo. Odpowiedź państwa jest następnie przesyłana skarżącemu, który ma 3 miesiące na ustosunkowanie się do niej.

Komitet, obradując na zamkniętych posiedzeniach, rozpatruje skargę w świetle wszystkich informacji udostępnionych mu przez zainteresowane Państwo Stronę konwencji i przez skarżącego, a następnie formułuje swoją opinię odnośnie do tego, czy miało miejsce naruszenie konwencji, czy nie.

Następnie Komitet przekazuje swoje propozycje i ewentualne zalecenia zainteresowanemu Państwu Stronie konwencji oraz skarżącemu. Dotychczas Komitet zalecał państwom wypłacenie odszkodowania ofiarom naruszeń, wzywał je do przeprowadzenia śledztwa w konkretnej sprawie, do wprowadzenia zmian w ustawodawstwie czy też do podjęcia kroków w celu zapewnienia, że podobne naruszenia nie będą się zdarzały w przyszłości.

Po rozpatrzeniu sprawy co do *meritum* Komitet może też odwołać swoją wcześniejszą decyzję o dopuszczalności skargi.

Ostateczna decyzja Komitetu nosi nazwę „opinii” (*opinion*) i nie ma charakteru wiążącego. Komitet nie dysponuje żadnymi prawnymi możliwościami egzekwowania swoich decyzji. Nie istnieje też żadna formalna procedura umożliwiająca monitorowanie realizacji czy uwzględnienia opinii formułowanych przez państwa. Komitet może jedynie zwrócić się do państwa o poinformowanie go we właściwym czasie o krokach podjętych na skutek zaleceń Komitetu. Jednak Komitet wykorzystuje procedurę rozpatrywania raportów składanych

przez państwa w celu postawienia państwu pytania o realizację wskazań zawartych w opinii.

Pamiętać należy także, że ignorowanie stanowiska Komitetu podważa wiarygodność państwa jako praworządnego państwa prawnego, przestrzegającego podstawowych praw i wolności na arenie międzynarodowej. Dlatego też państwa bardzo rzadko ignorują opinie Komitetu.

Opracowali: Beata Faracik i Maciej Kuźma

9. Wzór skargi do komitetu do spraw Likwidacji Dyskryminacji Rasowej¹⁴

Data:

Skarga do:

Committee on the Elimination of Racial Discrimination
c/o Office of the UN High Commissioner for Human Rights
Palais Wilson
52 Rue des Pacquis
1211 Geneva, Switzerland

wniesiona do rozpatrzenia zgodnie z artykułem 14
*Międzynarodowej konwencji w sprawie likwidacji
wszelkich form dyskryminacji rasowej*

Informacje dotyczące autora skargi

Nazwisko Imię/Imiona
Narodowość Zawód
Data i miejsce urodzenia

¹⁴ Wzór skargi wzorowany na formularzu skargi do Komitetu Praw Człowieka. Wersja anglojęzyczna wzoru skargi tj. *Model Complaint Form* jest dostępna na stronie www.unhcr.ch/html/menu6/2/annex1.pdf

Aktualny adres

.....

Adres dla poufnej korespondencji (należy podać, jeśli różni się od aktualnego adresu)

.....

Autor skargi wnosi ją jako:

- a) ofiara przedstawionego poniżej naruszenia postanowień konwencji
- lub
- b) przedstawiciel wyznaczony przez domniemaną ofiarę lub ofiary
- lub
- c) w innym charakterze

Jeśli została zakreślona kratka przy literze (c), autor skargi powinien podać:

- i) w jakim charakterze autor występuje w imieniu ofiary lub ofiar (np. wskazać pokrewieństwo lub inne więzy natury osobistej):
- ii) dlaczego ofiara nie jest w stanie wnieść skargi osobiście:

.....

Uwaga: Strona trzecia, która nie jest w sposób szczególny związana z ofiarą nie może wnieść skargi w jej imieniu.

Informacja dotycząca ofiary (jeśli ofiara nie jest autorem skargi)¹⁵

Nazwisko Imię/Imiona

Narodowość Zawód

Data i miejsce urodzenia

Aktualny adres lub aktualne miejsce pobytu

.....

Państwo, którego dotyczy skarga; naruszone postanowienia konwencji; krajowe środki ochrony prawnej

Nazwa państwa, będącego stroną *Międzynarodowej konwencji w sprawie likwidacji wszelkich form dyskryminacji rasowej*, przeciwko któremu skierowana jest skarga:

¹⁵ Jeżeli skarga dotyczy więcej niż jednej domniemanej ofiary, należy każdą z nich wymienić osobno, dołączając niezbędną liczbę stron.

Artykuły Międzynarodowej konwencji w sprawie likwidacji wszelkich form dyskryminacji rasowej, które zostały naruszone:

.....

Kroki przedsięwzięte przez domniemaną ofiarę lub w jej imieniu, mające na celu wyczerpanie krajowych środków ochrony prawnej (np. odwołanie do sądu lub innego organu władzy państwowej); należy podać, kiedy przedsięwzięcie i z jakim skutkiem (jeśli to możliwe, należy załączyć kopie odpowiednich decyzji sądu lub innego organu władzy):

.....
.....

Jeżeli krajowe środki ochrony prawnej nie zostały wyczerpane, należy wyjaśnić dlaczego:

.....

Inne procedury międzynarodowe

Czy ta sama sprawa została przedłożona do rozpatrzenia w ramach innej międzynarodowej procedury badania lub rozstrzygnięcia sporów (np. przez Europejski Trybunał Praw Człowieka)? Jeśli tak, należy podać kiedy i z jakim skutkiem.

.....
.....

Stan faktyczny sprawy¹⁶

Szczegółowy opis faktów stanowiących domniemane naruszenie lub naruszenia (z podaniem odpowiednich dat):

.....
.....
.....
.....

Podpis autora:

¹⁶ Należy dodać taką liczbę stron, jaka jest konieczna, aby przedstawić pełny opis sprawy.